

วารสาร มนุษยวิชาการ

JOURNAL OF ACADEMIC HUMANITIES

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2567)
Vol. 1 No. 2 (April-June 2024)

ISSN: 3088-2400 (Online)

พัฒนาสร้างสรรค์ บริการวิชาการแก่สังคม

ISSN: 3088-2400 (Online)

วารสารมนุษยวิชาการ

JOURNAL OF ACADEMIC HUMANITIES

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2567)

Vol. 1 No. 2 (April-June 2024)

วัตถุประสงค์ (Aims and Scope)

วารสารมนุษยวิชาการเป็นวารสารบริการวิชาการแก่สังคม ภายใต้การบริหารจัดการของ ศูนย์มนุษยวิชาการทางศาสนา วัตถุประสงค์ของศูนย์ฯ ประกอบด้วย 1) เพื่อให้บริการความรู้เกี่ยวกับ ศาสนพิธีกรรมแก่สังคม 2) เพื่อประกอบพิธีวัฒนธรรมความเชื่อโบราณด้านฤกษ์พิธี/การสู่ขวัญ 3) เพื่อเผยแพร่ องค์ความรู้มานุษยวิทยาด้านบทความทางวิชาการ

สำหรับการจัดทำวารสารวิชาการ ทางศูนย์ฯ ได้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อเผยแพร่ผลงานทาง วิชาการและองค์ความรู้ด้านการวิจัยของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต/นักศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงาน ทั่วไป 2) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเรียนการสอนและผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต/นักศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานทั่วไป 3) เพื่อสร้างความร่วมมือด้านวิชาการระหว่างบุคลากร หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน

ขอบเขตเนื้อหาที่วารสารเปิดรับ ได้แก่ 1) ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา 2) ด้านรัฐศาสตร์และรัฐ ประศาสนศาสตร์ 3) ด้านศึกษาศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาในรูปแบบการปกปิดชื่อผู้ประเมินและผู้เขียน (Double-blind Peer Review) อย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยรับ พิจารณาต้นฉบับของนักวิจัย นักวิชาการ นักเขียน ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงนักวิจัย นักวิชาการและนักเขียนอิสระทั่วไป

วารสารได้กำหนดตีพิมพ์ปีละ 4 ฉบับ (ราย 3 เดือน) ดังนี้

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

ทั้งนี้ ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากกองบรรณาธิการหรือ ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องตามหลักเกณฑ์ที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นในบทความวารสารมนุษยวิชาการ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยวิชาการ

ที่ปรึกษา (Advisors)

พระราชเมธีวชิรดิลก, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
พระอุดมวชิรมณี, ดร.	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูสุภัทรสีลโสภณ (สายัณห์ เปมสีโล), ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.หอมหวล บัวระพา	นักวิชาการอิสระ
รศ. ดร.สุวิญ รักษ์ตย์	บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ. ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน	บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ. ดร.สุวิทย์ ภาณุจारी	วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ผศ. ดร.บรรจบ ปิยะมัตย์	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

บรรณาธิการบริหาร (Editor-in-Chief)

อาจารย์ ดร.กฤตสุชิน พลเสน	บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
---------------------------	---

รองบรรณาธิการบริหาร (Associate Editor-in-Chief)

อาจารย์ ดร. สุรัชย์ พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
---------------------------	--

หัวหน้ากองบรรณาธิการ (Chief Editorial Board Member)

อาจารย์ ดร.สิริพร ครองชีพ	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
---------------------------	--

กองบรรณาธิการ (Editorial Board Members)

พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ. ดร.	บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
--	---

พระครูศรีวีรคุณสุนทร, ผศ. ดร.	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาบุญสุข สุทธิธำณ, ผศ.	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสันต์ วสันโต	วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ
รศ. ดร.ประเวศ อินทองปาน	ข้าราชการบำนาญ
รศ. ดร.ธีรวิทย์ ภิญโญณัฐกานต์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	วิทยาเขตนครราชสีมา
รศ. ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ. ดร.ประยงค์ จันทร์แดง	คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยพะเยา
รศ. ดร.อำพล บุตดาสาร	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
รศ. ดร.วินิจ ผาเจริญ	วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รศ. ดร.วีระ เลิศสมพร	คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผศ. ดร.สมบุรณ์ วัฒนะ	วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ. ดร.ประทีป พิษทองกลาง	คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผศ. ดร.มนตรี หลินภู	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผศ. ดร.เกษญา ผาทอง	คณะสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.ธีรต์มภ์ แสงแก้ว	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ. ดร.สยาม ราชวัตร	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ. ดร.แจ่มจันทร์ ณ กาฬสินธุ์	คณะศึกษาศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา
	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
ผศ. ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	คณะพยาบาลศาสตร์ก่อการุณย์
	มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
ผศ.เกรียงศักดิ์ สานะกัง	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ
	วิทยาเขตสมุทรสาคร
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
อาจารย์ ดร.นิตยา ค้อไผ่	คณะศึกษาศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา
	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.พันธุ์รัช ศรีทิพันธ์ คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Lim Hui Ling, Ph.D. Independent Scholar, Singapore

กองจัดการวารสาร (Managers)

นายอุบล ครองชีพ ผู้จัดการ

พระมหาวสันต์ วสันโต นักออกแบบ

นางสาววรรดา ยะชะระ นักบัญชี

ร.ต.อ.หญิง เบส ขวลิขิตปรีชา นิติกร

ร.ต.อ.วุฒิพงษ์ พงศ์ประภาอำไพ นิติกร

เจ้าของ (Owner)

ศูนย์มนุษยวิทยาการทางศาสนา

เลขที่ 257 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งฝาย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง 52000

โทร. 08 7192 5857, 08 5714 3458, 09 2795 9626

E-mail: journaljah@gmail.com

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ

วารสารมนุษยวิทยาฉบับนี้เป็นปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2567) ของศูนย์มนุษยวิทยาการทางศาสนา ซึ่งประกอบด้วยบทความวิชาการ 4 เรื่อง ได้แก่

1) ได้เงินได้ค่า: เจตนารมณ์แห่งอาชีพร่วมกันในทางพระพุทธศาสนาและพระไตรปิฎก เขียนโดยพระปลัดระพิน พุทธิสารโร พระมหาถาวร ถาวรเมธี ดิเรก ด้วงลอย และมัลลิกา ภูมะธน บทความนี้นำเสนออาชีพร่วมสมัยปัจจุบันและจริยธรรมของอาชีพที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผลการศึกษาพบว่า การได้มาซึ่งรายได้เป็นเรื่องของอาชีพ แต่เมื่อมีอาชีพแล้วต้องมีความซื่อตรงด้วย ในทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่า คุณธรรมของอาชีพหรือจรรยาบรรณวิชาชีพที่ต้องปฏิบัติตามแนวคิดเรื่องสัมมาอาชีวะและเว้นจากอาชีพที่เรียกว่า มิจฉาวัชชา

2) ความรู้กับวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่ เขียนโดยพระอำนาจ เตชปณฺโณ (เสียงแจ่มใส) บทความนี้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความรู้และศาสตร์สมัยใหม่ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองแนวคิดนี้ได้พัฒนาสังคมและเทคโนโลยีในปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า ความรู้สามารถจำแนกออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ ความรู้เชิงทฤษฎี ความรู้เชิงประจักษ์ และความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริง ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนความก้าวหน้าของวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่ ความรู้เป็นรากฐานของการพัฒนาวิทยาการศาสตร์ ในขณะที่วิทยาการศาสตร์สมัยใหม่ก็ช่วยขยายขอบเขตของความรู้ให้กว้างขึ้น

3) การบริโภคนในพระไตรปิฎก ว่าด้วยการเรียนรู้ผ่านลิ้นและความตายจากลิ้น เขียนโดยพระปลัดระพิน พุทธิสารโร บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับลิ้นในมิติของกรอบพระพุทธศาสนา อันเป็นเครื่องรับรสในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของร่างกาย และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ที่เรียกว่า ชิวหาวิญญูญาณ ในพระพุทธศาสนายังมีเรื่องราวที่กล่าวถึงเรื่องลิ้น เช่น ในชาดกเรื่องโคฆาต ซึ่งติตรสเนื้อวัวจนตัดลิ้นวัวกินและถึงแก่ความตาย ในบทความนี้ยังได้นำเสนอว่า ลิ้นเป็นเครื่องมือในการกำหนดสติของผู้ฝึก ในกระบวนการของการฝึกสติจะใช้คำว่า ลิ้นรับรส ที่ทำให้เกิดผัสสะแล้วนำไปสู่การสร้างความรู้ผ่านเวทนา อารมณ์และความรู้สึก

4) บ่อเกิดความรู้ในปรัชญาโลกตะวันตกและพุทธปรัชญา เขียนโดยพระสุริยน นริสสรโร ผึ้งผาย และพระไพฑูรย์ ฉนทกาโม (ห้าวหาญ) บทความนี้ได้กล่าวถึงบ่อเกิดความรู้ที่เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา เป็นวิชาที่ว่าด้วยความรู้ของมนุษย์ ลักษณะของความรู้ ทางปรัชญาตะวันตกกล่าวถึงทฤษฎีหลัก 4 อย่าง คือ 1) เหตุผลนิยม 2) ประสบการณ์นิยม 3) อัจฉนัตถิญาณนิยม 4) ความรู้แบบวิรูณ์ ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทมีบ่อเกิดความรู้ 2 อย่าง ได้แก่ 1) ปรัโหมสสะ 2) โยนิโสมนสิการ

บทความทั้งหมดที่กล่าวมา เป็นทัศนะที่นำเสนอความรู้ในทางพระพุทธศาสนาที่ผู้อ่านสามารถนำไปต่อยอดความรู้ได้ ในนามบรรณาธิการวารสารขอขอบพระคุณและอนุโมทนาแก่ผู้เขียนทุกท่านที่นำบทความมาตีพิมพ์ในครั้งนี้ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่เสียสละเวลาในการพิจารณาถ้อยแถลงบทความมา ณ โอกาสนี้

อาจารย์ ดร.กฤตสุชิน พลเสน

บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ (Content)

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ

ก

สารบัญ

ข

บทความวิชาการ (Academic Articles)

- ได้เงินได้คำ: เจตนารมณ์แห่งอาชีพตามคติในทางพระพุทธศาสนาและพระไตรปิฎก

▪ พระปลัดระพิน พุทธิสาโร, พระมหาถาวร ถาวรเมธี, ดิเรก ด้วงลอย, มัลลิกา ภูมะชน

Get Money, Get Gold: Career Intentions according to Buddhist Concept and Tipitaka

▪ Phrapalad Raphin Buddhiso, Phramaha Thavorn Thavaramethee, Direk Duangloy, Mallika Phumathonro

1-14
 - ความรู้กับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่

▪ พระอำนาจ เทชปัญโญ (เสียงแจ่มใส)

Knowledge and Modern Science

▪ Phra Amnaj Tachapunyo (Saingjamsai)

15-25
 - การบริโภคในพระไตรปิฎก ว่าด้วยการเรียนรู้ผ่านลิ้นและความตายจากลิ้น

▪ พระปลัดระพิน พุทธิสาโร

Consumption in Tipitaka: Learning through Tongue and Death from Tongue

▪ Phrapalad Raphin Buddhiso

26-38
 - บ่อเกิดความรู้ในปรัชญาโลกตะวันตกและพุทธปรัชญา

▪ พระสุริย นริสโร (ผิงผาย), พระไพฑูรย์ ฉันทกาม (ห้าวหาญ)

The Source of Knowledge in Western World and Buddhist Philosophy

▪ Phra Suriyon Narissaro (Phungphai), Phra Phaithun Chantakamo (Haohan)

39-48
- ภาคผนวก**
- คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

(1-13)
 - แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยวิชาการ

(14)
 - แบบฟอร์มการเขียนบทความในวารสารมนุษยวิชาการ

(15-21)

Academic Article:

Received: 2024-02-25;

Revised: 2024-04-01;

Accepted: 2024-04-20.

ได้เงินได้คำ: เจตนารมณ์แห่งอาชีพตามคติในทางพระพุทธศาสนาและพระไตรปิฎก**Get Money, Get Gold:****Career Intentions According to Buddhist Concept and Tipitaka****พระปลัดระพิน พุทธิสารโร^{*1}, พระมหาถาวร ถาวรเมธี², ดิเรก ด้วงลอย³, มัลลิกา ภูมะธน⁴****Phrapalad Raphin Buddhisarol¹, Phramaha Thavorn Thavaramethee²,****Direk Duangloy³, Mallika Phumathon⁴**คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹,สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย²,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์³คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์⁴Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹,Office of the President, Mahachulalongkornrajavidyalaya University²,Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan Campus³,Faculty of Management Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University⁴

First/Corresponding Author, E-mail: raphind@yahoo.com*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการได้มาซึ่งรายได้หรือได้เงินได้คำผ่านคำว่า อาชีพร่วมสมัยปัจจุบัน และคติหรือจริยธรรมของอาชีพที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย เขียนออกมาเป็นความเรียงในรูปของบทความวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า การได้มาซึ่งรายได้เป็นเรื่องของอาชีพและรายได้ โดยในพระไตรปิฎกมีอาชีพจำนวนมาก แต่เมื่อมีอาชีพแล้วความซื่อตรงในอาชีพก็เป็นสิ่งสำคัญด้วย ในทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่า คุณธรรมของอาชีพ ที่เรียกว่า จรรยาบรรณหรือคุณธรรมแห่งอาชีพ ดังปรากฏในเรื่องของอาชีพไม่พึงประกอบที่เรียกว่า มิจฉาวณิชชา และมีแนวคิดในเรื่องสัมมาอาชีพหรืออาชีพที่พึงประกอบ โดยให้มีความสุจริตในอาชีพที่เรียกว่า กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต อันเนื่องด้วยแนวคิดความสุจริตแห่งอาชีพนับแต่ครั้งพุทธกาลตามแนวคิดในพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ใหม่จากบทความนี้ คือ การได้รับทราบแนวคิดสุจริตสัมมาชีพที่กล่าวถึงอาชีพและเจตนารมณ์การประกอบอาชีพในพระไตรปิฎก

คำสำคัญ: ได้เงินได้คำ, เจตนารมณ์แห่งอาชีพ, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aims to study the acquisition of income or earning money through the term ‘contemporary career’ and the principles or ethics of careers that appear in the Tipitaka. The method used is to study documents and research works and write an essay in the form of an academic article. The results of the study found that the acquisition of income is a matter of career and income. In Tipitaka, there are many careers, but when there is a career, honesty in the career is also important. In Buddhism, the term ‘morality of career’ is used which is called ‘ethics or morality of career’, as it appears in the matter of careers that should not be engaged in, called ‘Micchāvanijjā’, and there is the concept of “right livelihood” or careers that should be engaged in, by having honesty in the career, called ‘Kāyasucarita, Vacīsucarita, and Manosucarita,’ which is based on the concept of honesty in careers since the time of the Buddha according to the concept of Buddhism. The body of knowledge from this article is the knowledge of the concept of honesty and right livelihood that mentions careers and the intention of engaging in careers in Tipitaka.

Keywords: Get Money-Get Gold, Career Spirit, Buddhism

บทนำ

ในพระพุทธศาสนาคำว่า สัมมาชีพ หรืออาชีพที่ทำให้เกิดคุณภาพชีวิต เช่น การไม่ประกอบมิจฉาวณิชาหรืออาชีพอันไม่พึงกระทำ เช่น ค้ามนุษย์ ค้าเสพติดให้โทษ ค้าอาวุธที่นำไปสู่ความรุนแรงหรือประหัตประหาร ซึ่งในประเด็นการเขียนบทความนี้มุ่งสะท้อนให้เห็นว่า อาชีพในครั้งพุทธกาลและปัจจุบันเป็นอาชีพที่เนื่องด้วยชีวิตคนและคุณค่าของการใช้ชีวิต ผู้เขียนได้สนทนากับมหาเปรียญธรรม 9 ประโยค (พระมหาถาวร ถาวรเมธี) ท่านได้ยกประโยค “Gossip” ถึงบุคคลอื่นที่อยู่นอกวงสนทนาในเรื่องปฏิสัมพันธ์ ความเป็นเพศหญิงและเพศชาย ทั้งเชื่อมโยงถึงพุทธพจน์ที่ว่า “..เราไม่เห็นเสียง อื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้เหมือนเสียงสตรีนี้ เสียงสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้... (รวมถึง รูป-เสียง-กลิ่น-รส-โผฏฐัพพะ)” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 1: 1-2) หากแปลความให้เข้าใจง่าย ก็คือ ผู้หญิงมีอิทธิพลต่อผู้ชายและผู้ชายก็มีอิทธิพลต่อผู้หญิง และในอิทธิพลเหล่านี้ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน จึงเป็นที่มาของคำว่า “ได้เงินได้คำ” ที่มีความหมายเชิงพฤติกรรมของคนในความเป็นเพศ พร้อมกับการได้มาของรายได้ หรืออาชีพที่เนื่องด้วยเพศ นัยของอาชีพนี้โดยทางอ้อมอาจเป็นการยินยอม สมยอม สมประโยชน์เพื่อให้ได้มา หรือการแลกเปลี่ยนเป็นทรัพย์สินก็ได้ แต่กินความหมายและสะท้อนถึงพฤติกรรมได้เป็นอย่างดี จึงเป็นแรงบันดาลใจในการเขียนบทความนี้ เหมือนครูเพลงอย่างสลา คุณวุฒิ (พ.ศ. 2505-ปัจจุบัน) นำคำว่า รongเท้า ที่เห็นวางอยู่หน้าห้อง มาแต่งเป็นเพลง “รongเท้าหน้าห้อง” กับประโยคที่ว่า “ประตูห้องเช่า มีรongเท้าสองคู่เคียงกัน คู่หนึ่งนั้น เป็นรongเท้าเธอที่จำได้ดี อีกคู่หนึ่ง ไม่เคยเห็นเลยก่อนนี้ แปลกใจอะไรกันนี้ ห้องน้องมี รongเท้า

ผู้ชาย” ทำให้นักร้องอย่างสายัณห์ นิรันดร์ (พ.ศ. 2511-ปัจจุบัน) กลายเป็นที่รู้จักด้วยเพลงดังกล่าว หรือครูไพฑูรย์ บุตรขัน (พ.ศ. 2461-2515/อายุ 53 ปี) นำเหตุการณ์ที่คนสุโขทัยสองคนสนทนากันด้วยภาษาพื้นถิ่น เช่น คำว่า ตัก = ตก และคำว่า หัก = หก มาแต่งเป็นเพลง “ฝนเดือนหก” ที่ขับร้องครั้งแรกโดยรุ่งเพชร แหลมสิงห์ (พ.ศ. 2485-ปัจจุบัน) จนเป็นเพลงอมตะที่ถูกนำไปขับร้องจำนวนมาก ส่วนประเด็นของการเขียนครั้งนี้ด้วยการใช้คำว่า ได้เงินได้ค่า ก็เพราะเป็นกิจกรรมอันได้มาซึ่งเงินหรือรายได้ โดยคำว่า ได้ค่า เป็นสำนวนเปรียบเทียบของการได้มาซึ่ง (ทอง) ค่า หรือเงิน (ทรัพย์สินหรือสิทธิอันพึงได้จากการทำงาน) จึงนำมาขยายความเป็นบทความวิชาการเพื่อสะท้อนให้เห็นอาชีพทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งจริยธรรมของอาชีพ ซึ่งพระพุทธศาสนาใช้คำว่า สัมมาอาชีวะหรือสัมมาอาชีพที่เป็นเงื่อนไขให้เกิดการยังชีพด้วยความสุจริตหรือด้วยคุณธรรมแห่งอาชีพ แต่ในประเด็นได้เงินได้ค่านี้นี้ มีความน่าสนใจตรงที่ว่า อาชีพที่ไม่เรียกว่า อาชีพ แต่สามารถทำให้เกิดรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากเงินทองและรายได้ ซึ่งจะได้นำเสนอเป็นลำดับไป

ภาพ 1 อาชีพและรายได้ของพนักงานออฟฟิศในประเทศไทย (MyAccount-Cloud Accounting, ม.ป.ป.)

แนวคิดเรื่องอาชีพกับการทำอาชีพในพระพุทธศาสนา

คำว่า อาชีพ อาชีวะหรือสัมมาอาชีวะ เป็นแนวคิดในทางพระพุทธศาสนาที่หมายถึง การเลี้ยงชีพที่ต้องประกอบด้วยอาชีพ และอาชีพเหล่านั้นนำมาซึ่งเงินทอง สิ่งใช้หรือสิ่งวัตถุที่แลกเปลี่ยนหรือทำให้เกิดงานรายได้หรือนำไปสู่การสร้างรายได้ ตามที่ปรากฏเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตในสังคม ในพระพุทธศาสนามีแนวคิดเรื่องอาชีพที่ไม่พึงประกอบหรืออาชีพต้องห้ามที่เรียกว่า มิจฉวนิขชา คือ การค้าขายที่ผิดหรือไม่ชอบธรรม ชาวพุทธจึงไม่ควรค้าขายสิ่งเหล่านี้ ซึ่งถือเป็นอันตรายต่อเพื่อนมนุษย์ สัตว์ สภาพแวดล้อมและตนเอง ทั้งในปัจจุบันและเมื่อละโลกไปแล้ว (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 36: 371) อันประกอบด้วย (1) สัตถวนิขชา คือ การขายอาวุธหรือคัสตรา (2) สัตตวนิขชา หมายถึง การค้าขายมนุษย์ (3) มังสวนิขชา

หมายถึง คำขายสัตว์เพื่อนำไปฆ่า คำสิ่งทีเนื่องด้วยสัตว์ สัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครองหรือการส่งเสริมให้ทำผิดศีลข้อที่ 1 (4) มัชฌิมนิกาย หมายถึง การค้าขายน้ำเมา ตลอดจนการค้าสารเสพติดทุกชนิด ดังปรากฏการค้าน้ำเมาสุรา ยาเสพติดของบริษัทยักษ์ใหญ่ของประเทศและของโลก แต่ผล คือ สุขภาพของประชาชนในประเทศอยู่ในภาวะทุพโภชนาการ กลายเป็นผลกระทบตกแก่ประชาชน (5) วิสวณิชา หมายถึง การค้าขายยาพิษ ซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้ใช้ พิษและสัตว์ อาชีพเหล่านี้อาจไม่ได้เจาะจงโดยตรงว่า เป็นอาชีพสาขาอะไรบ้าง แต่สะท้อนให้เห็นว่า เป็นอาชีพที่ยังปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังปรากฏสงครามการค้าอาวุธที่ยังปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่องในประเทศที่ก่อสงคราม โดยมีประเทศยักษ์ใหญ่เป็นผู้ค้า รวมไปถึงสงครามเศรษฐกิจที่เนื่องด้วยการค้ามนุษย์ การแย่งชิงเอาเปรียบที่เนื่องด้วยทาสในแบบเดิมมาสู่การเอาเปรียบด้านแรงงานหรือกฎหมายแรงงานที่ไม่ได้เอื้อประโยชน์แก่ผู้ใช้แรงงานหรือสิทธิอันพึงได้ต่อบุคคล

แต่เมื่อเจาะจงที่สังคมหรือเหตุการณ์ร่วมสมัย อาจได้ยินคำว่า อาชีพหมอ พยาบาล ตำรวจ ครู นักบริหาร และอีกหลายอาชีพที่หลายคนพึงปรารถนา ในช่วงเยาว์วัยหลายคนได้ยินคำถามที่ว่า โตขึ้นจะเป็นอะไร แต่ก็ตอบไม่ได้ว่า ต้องการจะเป็นอะไร เพราะวิถีแห่งอาชีพได้เปลี่ยนไป อย่างไรก็ดี มีผู้รวบรวมและสำรวจอาชีพที่แต่เดิมเคยเป็นคำตอบยอดฮิต แต่เมื่อถูกถามอาจกลายเป็นอาชีพล้าสมัยสำหรับเด็กรุ่นใหม่ ซึ่งจากข้อมูลการสอบถามเด็กเจนอัลฟาที่ว่า “โตขึ้นหนอยากเป็นอะไร” จะพบอาชีพที่คาดไม่ถึงถึง 15 อาชีพ ดังปรากฏว่า

เด็กยุคใหม่ ‘เจน อัลฟา’ (Gen Alpha) คือ เด็กที่เกิดหลังปี ค.ศ. 2010 ซึ่งถ้านับถึงปี 2023 พวกเขามีอายุไม่เกิน 13 ขวบ เด็กกลุ่มนี้ได้รับการจัดเป็นพิเศษ เนื่องจากคาดว่า จะเข้ามาขับเคลื่อนโลกยุคต่อไป โดยภายในปี 2024 จะมีจำนวนทั้งหมด 2,200 ล้านคน และภายในปี 2030 จะคิดเป็นสัดส่วน 11 เปอร์เซ็นต์ในตลาดแรงงาน

ความพิเศษของ Gen Alpha คือ เป็นเด็กแรกที่เกิดในศตวรรษที่ 21 ทั้งหมด พวกเขาเกิดมาพร้อมเทคโนโลยีดิจิทัล และมีโควิด-19 เป็นตัวปลูกเร้าให้ต้องเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ผ่านการเรียนออนไลน์ตั้งแต่เด็ก

นอกจากนี้ Gen Alpha ยังได้รับฉายาว่า ‘มินิ - มิลเลนเนียล’ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นลูกของคอนวีย์มิลเลนเนียล (เกิดปี 1981 - 1996) ซึ่งใช้สมาร์ทโฟน และเล่นโซเชียลมีเดีย ทำให้รุ่นลูกยิ่งเข้าถึงเทคโนโลยีดังกล่าวได้ง่ายขึ้น การเข้าถึงโลกดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตตั้งแต่เล็ก ทำให้ Gen Alpha มีจุดเด่นเรื่องมุมมองความคิดที่เป็นสากลมากขึ้น พวกเขาเจอเพื่อนและรวมกลุ่มกันอย่างใกล้ชิดบนโลกเสมือน และอาจค้นพบสิ่งที่ตัวเองสนใจได้เร็วกว่าคนรุ่นก่อนหน้า

นั่นเป็นสาเหตุให้เด็ก Gen Alpha สามารถเรียนรู้และฝึกฝนในสิ่งที่ตนชื่นชอบได้เร็ว และอาจกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาอาชีพนั้น ๆ ตั้งแต่ช่วงต้นของชีวิต โดยอาชีพที่เด็กกลุ่มนี้สนใจ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและสังคม

The Future of Commerce สื่อด้านเทรดธุรกิจและเทคโนโลยีรอบโลก คาดการณ์ 15 อาชีพในอนาคตที่เด็ก Gen Alpha จะให้ความสนใจเป็นพิเศษว่า มีดังนี้ 1. นักบินอวกาศยานไร้คนขับ

(Drone Pilot) 2. ผู้ควบคุมรถไฟไร้คนขับ (Driverless Train Operator) 3. ผู้จัดการสุขภาวะ (Wellbeing Manager) 4. ผู้จัดการประสบการณ์ผู้ใช้งาน (UX Manager) 5. นักพัฒนาบล็อกเชน (Blockchain Developer) 6. ผู้เชี่ยวชาญความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cybersecurity Specialist) 7. ผู้เชี่ยวชาญปัญญาประดิษฐ์ (AI Specialist) 8. นักบริหารจัดการชีวิต (Life Simplifier) 9. เกษตรกรในเมือง (Urban Farmer) 10. เอเจนต์ท่องเที่ยวอวกาศ (Space Tourism Agent) 11. เจ้าหน้าที่เทคนิคการนอน (Sleep Technician) 12. เจ้าหน้าที่ฝ่ายความยั่งยืน (Sustainability Officer) 13. วิศวกรโลกเสมือน (Virtual Reality Engineer) 14. นักออกแบบข้อมูล (Data Designer) 15. ช่างกลหุ่นยนต์ (Robotics Mechanic) (Auaudomchaisakun, 2566)

ข้อความที่ยกมาทั้งหมดเป็นข้อความที่พบในระบบออนไลน์เขียนโดยภานุวัตร เอื้ออุดมชัยสกุล (Phanuwat Auaudomchaisakun) อาจใช้คำว่า เป็นอาชีพแห่งอนาคต อาชีพที่คาดว่า จะเป็นที่ยินยอมของเด็กเจนอัลฟ่าในอนาคต และเป็นอาชีพที่คนรุ่นก่อนหน้าอาจไม่คุ้นเคยหรือไม่รู้จัก เมื่อพวกเขาตอบคำถามที่ผู้ใหญ่ว่า “โตขึ้นหนูอยากเป็นอะไร” แต่ทั้งหมดเป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏภายใต้สถานการณ์อย่างใหม่ที่ปรากฏในปัจจุบัน

จากข้อมูลที่ยกมาทั้งข้อมูลในอดีตซึ่งใช้คำว่า อาชีพในพระไตรปิฎกหรือในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา แล้ว อาชีพในอนาคตหรือบางอาชีพยังไม่มีในสารบบ แต่จะเป็นอาชีพที่จะมีในอนาคตต่อไป แต่การศึกษานี้ต้องการขมวดรวมไปว่า ในทุกอาชีพมีเป้าหมายเป็นเงินและค่าหรือรายได้ที่มาพร้อมกับอาชีพ หรือการประกอบอาชีพแล้วได้ผลตอบแทนเป็นรายได้ที่สมเหตุสมผล ดังนั้น ในการเขียนบทความนี้จึงเป็นการสรุปให้เห็นว่า อาชีพเป็นที่มาของรายได้ การมีอาชีพซึ่งทำให้มีรายได้สูงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมาพร้อมกัน รวมไปถึงกรณีการเสริมอาชีพให้มีรายได้พิเศษ ซึ่งในทางสังคมและศาสนาจะมองว่า จะต้องคำนึงถึงจิตสำนึกในอาชีพ อันเป็นหัวใจหรือเป้าหมายสำคัญร่วมในการประกอบอาชีพ จึงเป็นที่มาของจรรยาบรรณในวิชาชีพ ซึ่งเป็นประเด็นที่จะต้องศึกษาต่อไป

ภาพ 2 การค้าอาวุธส่งผลกระทบเป็นความรุนแรงต่อชีวิต ทรัพย์สินและสงครามผิดหลักพระพุทธศาสนา (คาดีจา ชารีฟ, 2565; Tugendhat, 2021)

อาชีพในพระไตรปิฎก

อาชีพในครั้งพุทธกาลจะยึดคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นคำตอบในการให้ข้อมูลว่า มีอาชีพเหล่าใดบ้างในอดีต แต่อาชีพมีลักษณะสำคัญ คือ การแลกเปลี่ยนหรือการได้มาซึ่งสิ่งที่จะต้องแลกเปลี่ยน เช่น เงินทอง สิ่งใช้หรือวัตถุ แลกเปลี่ยน นั้นหมายความว่า อาชีพในครั้งพุทธกาลกับอาชีพในปัจจุบันก็อาจความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงอาชีพช่างไว้มากมาย ดังที่รุ่งอรุณ กุลธำรง (2559) ได้นำเสนอไว้ว่า

ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย...แสดงให้เห็นถึงคลังความรู้งานช่างฝีมือในสังคมก่อนพุทธกาลและสมัยพุทธกาล ผู้เป็นช่างฝีมือก่อนสมัยพุทธกาล คือ ช่างคฤหัสถ์ที่เป็นอดีตพระโพธิสัตว์ อดีตพระเถระเจ้า ช่างในชาติก ผู้รับจ้าง บริวารบุคคลตระกูลสูง ช่างผู้ประพद्यพิธีกรรม สมัยพุทธกาลช่างคฤหัสถ์มีสืบเนื่องมาทั้งช่างหม้อ ช่างทอง ช่างดอกไม้ ช่างเขียน และช่างสงฆ์ด้วยการทำงานช่างฝีมือเครื่องอุปโภคของคฤหัสถ์ เครื่องใช้สำหรับภิกษุ มีความเชื่อว่า การทำกรรมดีถวายทานวัตถุแล้ว เมื่อตายจะได้ขึ้นสวรรค์ มีวิสสุกรรมเป็นเทพแห่งศิลปะและงานช่างฝีมือ ช่างฝีมือเป็นบุคคลตระกูลต่ำ เปรียบเทียบการปฏิบัติธรรมกับอาชีพช่างทอง ช่างหม้อ วิธีการทำงานช่าง ผลงานของช่าง เพื่อสร้างความศรัทธาในพระรัตนตรัย ความชัดเจนในการอธิบายธรรม ความรู้งานช่างฝีมือดังกล่าวแสดงให้เห็นบทบาทความสำคัญ ความเจริญของงานช่างฝีมือสมัยพุทธกาลได้อย่างดี อันเป็นที่มาบางประการของการสร้างงานช่างฝีมือในสังคมไทยสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ในความเป็นอาชีพก็จะมีแนวคิดเสริมมาอีกประการหนึ่ง คือ ประเด็นว่าด้วยคุณสมบัติของอาชีพหรือตระกูลช่างที่ว่า

มนุษย์ทุกคนย่อมมีความหวังในการประกอบอาชีพ ที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องเป็นหลักสัมมาอาชีพะ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ประชาชนทั่วไป บางส่วนก็ประกอบอาชีพไม่สุจริต เช่นอาชีพค้าขายอาวุธ ค้าขายเนื้อสัตว์ อาชีพค้าขายสุรายาเมา อาชีพค้าขายยาพิษ เป็นต้น บุคคลไม่ควรค้าสิ่งเหล่านี้ เมื่อประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ ก็สามารถนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้ เพราะหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นสอนให้คนเป็นคนดี เว้นความชั่วทั้งปวง ศาสนาจึงเป็นประหนึ่งว่า เป็นประทีปส่องโลกให้สว่างไสว ด้วยความรู้แจ้ง และยังสอนให้มนุษย์รู้จักสามัคคี มีความยุติธรรมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเมตตากรุณาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ไม่อิจฉาริษยาพยาบาทต่อกัน การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นการปลูกฝังให้คนเป็นคนดีและประกอบอาชีพสุจริตทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สัมมาอาชีพะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมดีงาม เว้นจากการเลี้ยงชีวิตในทางที่ผิด เช่น การโกงเขา หลอกหลวงเขา และไม่ประกอบอาชีพต้องห้าม ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในวินนยชาสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกไม่ควรค้าขาย

5 ประการนี้ คือ 1) คำขาศาสตราอาวุธ 2) คำขาสัตว์ 3) คำขานื้อสัตว์ 4) คำขายของมีนเมา และ 5) คำขายยาพิษ หลักสัมาอาชีวะนี้ พุทธศาสนิกชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ สำหรับอาชีพในพุทธกาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยระบุอาชีพมี 24 อาชีพ เช่น พลช้าง พลม้า ทาสเรือนเบี้ย พ่อครัว ช่างดอกไม้ นักบัญชี นอกจากนี้ ยังมีอาชีพอื่น ๆ อาชีพที่อาศัยศิลปะอย่างอื่น ส่วนในคัมภีร์อรรถกถาได้ระบุชื่อของอาชีพในสมัยพุทธกาลมากกว่าในพระไตรปิฎก (พระครูญาณปริชา และคณะ, 2566)

ในงานศึกษาของอัมพร ภาวศุทธิ์ (2560) เรื่องจริยธรรมวิชาชีพกับพุทธจริยศาสตร์ ได้ให้แนวคิดไว้ว่า ทุกอาชีพต้องมีแนวคิดในวิชาชีพ แต่ในความเป็นวิชาชีพ สิ่งที่สำคัญที่สุด ก็คือ ต้องมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ จึงจะไปสู่เป้าหมายปลายทางได้ ดังปรากฏข้อมูลการศึกษาไว้ว่า

เมื่อสังคมพัฒนามาจนถึงวันที่มีการเรียกร้องเรื่องจริยธรรม แสดงให้เห็นว่า สังคมต้องประสบกับปัญหาหรือความเดือดร้อนขึ้น เพราะเรื่องจริยธรรมเป็นเรื่องของสำนึก เป็นมโนธรรมซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความดี-ชั่ว ถูก-ผิด การดำรงชีพของมนุษย์ต้องอาศัยการทำงานหาเลี้ยงชีพ ทุกคนจึงอยู่ในฐานะของผู้ประกอบอาชีพและอยู่ในฐานะของผู้บริโภคสินค้าและบริการจากอาชีพอื่นด้วย แต่ปัญหาหรือความเดือดร้อนเกิดขึ้นเพราะการประกอบอาชีพไม่สุจริต มีการเอารัดเอาเปรียบ และสังคมตกอยู่ในภาวะปลาใหญ่กินปลาเล็ก จริยธรรมวิชาชีพจึงเป็นทางหนึ่งที่บุคคลในแต่ละอาชีพกำหนดขึ้นภายในกลุ่มให้สมาชิกนำไปปฏิบัติเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและวิชาชีพนั้น ๆ สามารถดำรงอยู่ในสังคมต่อไปได้ แต่การกำหนดจริยธรรมวิชาชีพขึ้นนี้ ก็เปรียบเสมือนการตรากฎหมายในแง่ของความเป็นลายลักษณ์อักษร แต่การประพฤติปฏิบัติเป็นระดับของความสำนึก รู้ผิดชอบชั่วดี

ดังนั้น แก่นแกนของการเป็นผู้ที่มีเป้าหมายดี ย่อมตระหนักและให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดในอาชีพหรือความมั่นคงในอาชีพย่อมเป็นเครื่องสะท้อนหรือยืนยันได้ว่า

แนวคิดและวิธีวางตัว วางใจตามแนวทางพระพุทธศาสนาในฐานะของศาสตร์ที่สามารถปฏิบัติได้ พิสูจน์ได้ ไม่จำกัดกาลเวลา ซึ่งได้แก่ การดำรงตนบนฐานสัจจะ-ความจริง คือ อริยสัจ 4 หน้าที่ต่ออริยสัจ 4 การดำเนินชีวิตตามทางสายกลางและนำธรรมจรรยาเป็นหลักความประพฤติปฏิบัติในชีวิต บทความนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารพระไตรปิฎกและเอกสารทางวิชาการ พบว่าการปฏิบัติเป็นหัวใจสำคัญของจริยธรรม เมื่อจริยะหมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ เมื่อนำจริยธรรมวิชาชีพไปประพฤติปฏิบัติจริงในสาขาวิชาชีพ และใช้ธรรมจรรยาเป็นหลักประพฤติในชีวิต จะเป็นส่วนสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดสมดุล มีความสุขและเป็นประโยชน์ทั้งกับตนเองและผู้อื่น

ดังนั้น อาชีพเป็นเรื่องดี การแสวงหาประโยชน์หรือรายได้จากอาชีพและความมั่นคงในอาชีพย่อมเป็นเรื่องดี อาชีพก็ไม่ได้จำกัดต่อการเรียนรู้พัฒนาตามคติในทางพระพุทธศาสนา เพราะทุกอาชีพสามารถพัฒนาตัวเองได้อย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏในงานของโสภณ เทียนศรี และพระเมธีวชิราภรณ์ (2563) ในงานศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของโสภณในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ที่ให้ข้อมูลว่า อาชีพโสภณเป็นอาชีพหนึ่งในครั้งพุทธกาลและมีคู่กับทุกสังคม เป็นอาชีพที่ใช้การได้มาและแลกด้วยวัตถุสิ่งของที่เรียกว่า เงินหรือค่าแปลว่า ของแลกเปลี่ยนหรือต้องมีสิ่งแลกเปลี่ยน นอกจากนี้ ยังพบประเด็นของการศึกษาที่ว่า คนสามารถพัฒนาได้โดยไม่จำกัดอาชีพ ดังที่ปรากฏผลศึกษาว่า

การมีอาชีพเป็นโสภณก็มีได้เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรม จึงทำให้เห็นถึงศักยภาพจากหญิงโสภณที่ได้พัฒนาตนถึงขั้นสูงสุดไปสู่ความเป็นพระอรหันต์ มีโสภณที่บรรลุเป็นพระอรหันต์มีจำนวน 4 ท่าน ได้แก่ พระอัทธมเถรี พระอภยมาตาเถรี พระอัมพาลีเถรี พระวิมลเถรี และบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ในการบรรลุธรรมของโสภณเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาของโสภณ เพราะเกิดความเบื่อหน่ายต่อการมีอาชีพการเป็นโสภณ จึงได้ขอออกบวชและได้สำเร็จเป็นอริยบุคคลในระดับพระโสดาบันและบรรลุเป็นพระอรหันต์

จากงานศึกษาข้างต้นได้ข้อสรุปว่า อาชีพโสภณเป็นอาชีพมีรายได้เป็นเงินตราหรือสิ่งของเป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยน และในครั้งพุทธกาลก็ไม่ได้ห้ามคนเข้าถึงหรือศึกษาพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด ดังปรากฏในคัมภีร์ที่มีอย่างน้อย 4 คน ที่สามารถบรรลุธรรมได้

ในงานศึกษาของสาริกา หาญพานิชย์ (2558) เรื่องการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ (An Analytical Study of Model in the Quality of Life Development According to Buddhist Integration) ที่สรุปได้ความว่า

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติของศาสตร์สมัยใหม่ เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มุ่งการตอบสนองภายนอกเป็นส่วนใหญ่ เช่น การมีปัจจัย 4 บริโภคอย่างเพียงพอ การมีระบบเศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง ความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตที่มั่นคง และการมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล แต่การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางพระพุทธศาสนา จะให้ความสำคัญทั้งกายและจิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงของมนุษย์ต้องทำให้ครบทั้งสองด้านไปพร้อม ๆ กัน รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านดงบัง ตำบลคอนนิม อำเภอบางใหญ่ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบของคน มีหลักการสำคัญ คือ การกล้าปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากแบบเดิมมาสู่แนวคิดใหม่ โดยการศึกษาหาความรู้จากบุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ โดยการแนะนำของท่านผู้รู้หรือกัลยาณมิตร 2) รูปแบบการทำงาน เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เน้นทำการเกษตรแบบพออยู่พอกินและเน้นให้การพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เพราะรากฐานเดิมของเกษตรกรนั้นประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และ 3) รูปแบบการใช้

คุณธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะแม้เกษตรกรจะมีการไปศึกษาหาความรู้แล้วนำหลักการเกษตรมาทำจนประสบความสำเร็จเพียงใด แต่หากขาดหลักคุณธรรมเสียอย่างเดียว ชีวิตย่อมไม่ประสบความสำเร็จ เพราะหลักคุณธรรมนั้นเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา พบว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านดงบังตั้งอยู่บนพื้นฐานของไตรสิกขา โดยการดำรงชีวิตตามกฎเกณฑ์ของสังคม การทำหน้าที่ของตนให้เป็นปกติตามสถานะและบทบาทนับเป็นการใช้หลักการของศีล ความตั้งใจมั่นในการประกอบสัมมาอาชีพนับประสบความสำเร็จ การมีสุขภาพจิตที่ดี การมีสมรรถภาพทางจิตที่เข้มแข็งมีความพากเพียรพยายามในการประกอบหน้าที่การงาน นับเป็นการใช้หลักการของสมาธิ และการมีความรู้ทั้งในการประกอบอาชีพ การพิจารณาแยกแยะสิ่งที่ไม่ควร การสามารถปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากการดำรงชีวิตในรูปแบบเดิมมาใช้แนวความคิดใหม่ การมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิตนับเป็นการใช้หลักการของปัญญา

กฤต ศรียะอาจ และคณะ (2562) ในงานศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์กับการประกอบอาชีพในสมัยพุทธกาลที่ศึกษาแล้วพบว่า

อาชีพต่าง ๆ ในสมัยพุทธกาล เริ่มจากวิวัฒนาการของโลกตั้งแต่ตอนต้นแห่งวิวิธกัปตามที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์สูตร โดยอาชีพประเภทแรกเกิดขึ้นก่อน คือ อาชีพเกษตรกรรม จากสังคมเกษตรกรรมพัฒนาไปสู่ยุคอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม ในช่วงสมัยของพระพุทธเจ้า นั้น ระบบชนชั้นมีความเข้มข้นอย่างมาก การที่บุคคลจะประกอบอาชีพประเภทใดได้ ต้องขึ้นอยู่กับว่า เกิดในตระกูลวรรณะใดการแบ่งประเภทอาชีพของคนอินเดียในสมัยพุทธกาล จึงเป็นไปตามความเข้มแข็งของวรรณะ ประเด็นพุทธจริยศาสตร์สำหรับการประกอบอาชีพ พบว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ อันมีหลักศีลธรรมซึ่งมาจากคำสอนจากพระพุทธเจ้าเป็นกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ผิดถูก บุญ-บาป แยกส่วนกันอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาตามเป้าหมายแล้ว สามารถแบ่งได้ 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลกียธรรม 2) โลกุตรธรรมทำให้ลักษณะของพุทธจริยศาสตร์ จึงมีความเป็นสมบูรณ์นิยม (Absolutely) ทั้งในระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูง สำหรับเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม พิจารณาการกระทำ 2 ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือ การกระทำใดมีรากฐานมาจากกุศลมูล ถือว่า เป็นการกระทำที่ดี และการกระทำใดมีรากฐานมาจากอกุศล ถือว่า เป็นการกระทำที่ชั่วซึ่งจะต้องอาศัยองค์ประกอบ 2 อย่าง เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัย โดยพิจารณาจาก 1) เจตนาของผู้กระทำ 2) ผลที่เกิดจากการกระทำนั้น

ประเด็นการประยุกต์ใช้หลักพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนาอาชีพของบุคคลในสมัยปัจจุบัน พบว่า อาชีพมีความซับซ้อนหรือยุ่งเหยิงมาก เนื่องจากระบบสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น อาชีพก็มีหลากหลายมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการ จึงเป็นเหตุให้การประกอบอาชีพแต่ละประเภทมีการคำนึงถึงผลกำไรในทางเศรษฐศาสตร์มากขึ้น เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์อันเป็นเกณฑ์หลักที่จะนำมาตัดสินการประกอบอาชีพว่า อย่างไร ควรหรือไม่ควร ดีหรือไม่ดี อย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ต้องใช้

เกณฑ์อื่นเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย กล่าวคือ เกณฑ์รอง ได้แก่ มโนธรรม และเกณฑ์ร่วม ได้แก่ กฎหมาย รวมทั้งจรรยาบรรณวิชาชีพเพื่อหาทางออกให้กับอาชีพบางอาชีพในปัจจุบัน

จากข้อมูลที่ยกมาต้องการสื่อให้เห็นว่า อาชีพเป็นสิ่งที่เกิดมาพร้อมกับมนุษย์ ส่วนจะเรียกอาชีพใหม่ในขณะนั้นเป็นอีกกรณีหนึ่ง โดยเจตนารมณ์หลักหรือหัวใจสำคัญของคำว่า อาชีพหรือเนื่องด้วยอาชีพ คือ การทำให้เกิดคุณภาพชีวิต มีรายได้ มีอาหารกินหรือเครื่องดำรงชีพ แต่สิ่งที่สำคัญและเป็นแก่น ก็คือ อาชีพนั้นจะต้องมีคำว่า สุจริตหรือจรรยาบรรณในวิชาชีพ เช่น ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรงต่ออาชีพ ไม่นำไปสู่การฉ้อฉล ฉ้อโกง หลอกลวง เอาเปรียบเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินอันไม่สุจริตและนำไปสู่การใช้จ่ายเพื่อให้ได้ประโยชน์เพิ่มโดยไม่สุจริตด้วย

เจตนารมณ์แห่งอาชีพในพระไตรปิฎก

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอาจจะพูดถึงอาชีพจำนวนมาก แต่ในจำนวนอาชีพทั้งหมดจะต้องเป็นไปเพื่อความสุจริตที่เรียกว่า สุจริตทางกาย ทางวาจาและใจ ไม่ใช่พูดเพ้อลวงที่จะเอาหรือมีเจตนาฉ้อโกง ดังนั้น อาชีพในพระพุทธศาสนาจึงอยู่ในบริบทของคำว่า อาชีพสุจริต สัมมาชีพหรือสัมมาอาชีพะ ทั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม แนวคิดเรื่องเจตนารมณ์ของอาชีพที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจึงมีคำสำคัญ 3 คำ คือ 1) กายสุจริต (อาชีพต้องโปร่งใส มีธรรมาภิบาล ตรงไปตรงมา) 2) วาจาสุจริต (ข้อมูลที่ถูกต้อง สอดคล้องกับความเป็นจริง ตรงปก สื่อสารด้วยความถูกต้อง ชัดเจน ตรงตามอาชีพนั้น ๆ) 3) มโนสุจริต (จิตที่ซื่อสัตย์ ไม่คิดคดโกง ไม่เบียดบัง ไม่แอบแฝง หรือต้องการทรัพย์สินของคนอื่นโดยมีเจตนาแอบแฝง) ดังนั้น ทุกอาชีพจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความสุจริตทั้งทางกาย วาจาและใจเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดเรื่องสัมมาอาชีพะ คือ การดำเนินชีวิตด้วยวิถีแห่งความสุจริต มีความตรงไปตรงมา อันหมายถึง อาชีพที่สุจริตไม่ผิดกฎหมายและปฏิบัติตามสถานการณ์ของเหตุการณ์เมือง ในทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่า ไม่ประกอบด้วยมิจฉาวณิชา ทั้ง 5 เช่น

(ก) การไม่ค้าอาวุธที่นำไปสู่การก่อความรุนแรง การประหัตประหารหรือทำร้ายจนเสียชีวิต เช่น สงครามโลก 1-2 (ทรงชัย ทองปาน, 2552) สงครามตะวันออกกลาง (Bulloch & Morris, 1989) สงครามอิรัก (ชญาณันท์ ศุภชลาศัย, 2556) สงครามอิรัก-อิหร่าน (Karsh, 2002) สงครามอิสราเอล-ฮามาส (อัตุลอรอนิง สือแต และชาฟีอี อาดำ, 2560) สงครามรัสเซีย-ยูเครน (สุวิทย์ ชีระสาคัต, 2566; มัลลิกา ภูมะธน และดิเรก ด้วงลอย, 2566) โดยทั้งหมดเนื่องด้วยอาวุธและการใช้อาวุธ ใช้ความรุนแรงการประหัตประหารการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

(ข) การไม่ค้ำมนุษย์ หรือทำให้มนุษย์เป็นสินค้า แม้กระทั่งการไม่ทำตัวเองให้เป็นสินค้าที่เรียกว่า การค้าประเวณี เพราะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งที่คนอื่นทำให้หรือกระทำตัวเองให้เป็น การค้าแรงงาน การเอาเปรียบแรงงานหรือผลประโยชน์อันพึงได้ของสมาชิกในองค์กรในรูปแบบของแรงงานหรือแรงงานราคาถูก การพยายามออกกฎหมายที่เอาเปรียบแรงงานโดยไม่สนใจต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การกระทำในลักษณะนี้ในทางพระพุทธศาสนาไม่จัดว่า เป็นสัมมาอาชีพะ

(ค) การไม่ค้ำน้ำเมา และการไม่ค้ำยาพิษ ซึ่งยาพิษในความหมาย ก็คือ สาร ยาหรือสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพ ระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมอันเกิดผลกระทบต่อชีวิต ดังกรณีการค้ายาเสพติดให้โทษหรือการใช้อาวุธชีวภาพที่เนื่องด้วยยาพิษเพื่อทำลายล้าง เช่น ในสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482-2488/ค.ศ. 1939-1945) ที่สหรัฐอเมริกาได้ทำสงครามกับญี่ปุ่น โดยใช้ระเบิดนิวเคลียร์เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2488 และวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2488 จนกระทั่งส่งผลกระทบเป็นความเสียหาย ล้มตาย และสารกัมมันตภาพรังสียังตกค้างส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชาวญี่ปุ่นกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งประเด็นนี้เป็นเหตุผลของสงครามและการทำลายล้างเพื่อยุติความรุนแรงจากสงครามต่อเนื่อง แต่เป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แต่อีกมุมหนึ่งเป็นการค้าอาวุธชีวภาพที่ส่งผลเป็นความรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน

ส่วนอาชีพที่กล่าวถึงนี้ เป็นการค้าตัวเอง (ค้ำมนุษย์) เป็นการถูกคนอื่นค้าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ด้วยการค้าประเวณี ค่าแรงงาน ค่าทาส โดยการออกกฎหมายเบียดบังประโยชน์ของแรงงานเพื่อให้ได้เงินได้ค่าทรัพย์สินรายได้ โดยสรุปแล้ว อาชีพในพระไตรปิฎกมีสาระสำคัญที่เป็นเป้าหมาย คือ ความสุจริตต้องเป็นบาทฐานเป็นหัวใจสำคัญของการประกอบอาชีพ จึงจะได้ชื่อว่า สัมมาชีพหรือสัมมาชีวะ เพราะมิฉะนั้น เงินทองทรัพย์สินที่ได้มาก็ไม่สุจริต (ได้มาด้วยไม่บริสุทธิ์) ทำประโยชน์หรือนำไปใช้สร้างความดีก็เป็นความดีที่ฉาบทาด้วยความไม่สุจริตไปด้วยเช่นกัน

ภาพ 3 การค้ำมนุษย์ ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นคน ทั้งผู้กระทำและผู้เข้าสู่ตลาดการค้ามนุษย์

(Chiang Mai News, 2565; กรุงเทพธุรกิจ, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

จากประเด็นที่กล่าวมา การได้เงินได้ค่า: เจตนารมณ์แห่งอาชีพตามคติในทางพระพุทธศาสนาและพระไตรปิฎก จะประกอบด้วยแนวคิดการประกอบอาชีพเพื่อให้ได้ทรัพย์สินเงินทองที่เรียกว่า ได้เงินได้ค่า ซึ่งในพระไตรปิฎกมีเจตนารมณ์ของการประกอบอาชีพอันว่าด้วยกายสุจริต วจสุจริต และมโนสุจริต สิ่งเหล่านี้เป็นเจตนารมณ์ให้เกิดสัมมาชีพในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการมีอาชีพที่ต้องห้ามสำหรับชาวพุทธที่เรียกว่า มิจฉาวนิชาชา นั่นเพราะเป็นอาชีพที่ไม่สุจริตนั่นเอง ดังนั้น หากกล่าวโดยสรุป ทำให้ต้องรู้ความจากการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับสุจริต-สัมมาชีพในพระพุทธศาสนาที่อยู่บนพื้นฐานของสุจริต 3 แม้ว่าในพระไตรปิฎกจะกล่าวถึงอาชีพมากมาย แต่หากไม่ประกอบด้วยสุจริต ก็จะไม่เข้าข่ายสัมมาชีพ โดยเฉพาะ

อาชีพทั้ง 5 ที่ต้องห้าม (มิจฉาวณิชา) เพราะนอกจากจะไม่เข้าข่ายแล้ว ยังเป็นอาชีพที่ไม่พึงกระทำ ดังภาพนำเสนอโดยสรุป ดังนี้

ภาพ 4 แนวคิดเรื่องเจตนารมณ์แห่งอาชีพตามคติในทางพระพุทธศาสนาและพระไตรปิฎก

สรุป

จากแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นการชวนคิดให้เห็นว่า การประกอบอาชีพหรือการทำอาชีพเพื่อให้ได้ผลผลิต คือ การได้เงินทองและสิทธิ์ประโยชน์ต่าง ๆ นั้น เป็นส่วนประกอบของอาชีพที่จะพึงได้ “เงิน” ได้ “คำ” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการประกอบอาชีพ แต่จริยธรรมของคำว่า อาชีพ คือ ความสุจริตในอาชีพ อันเป็นความเชื่อตรงต่ออาชีพ ในเวลาเดียวกันการดำเนินอาชีพะที่เรียกว่า การดำเนินชีวิต ก็มีความหมายที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการประกอบอาชีพ นั่นคือ การมีเป้าหมายเพื่อการอยู่ร่วมกัน ดังนั้น การเขียนบทความนี้จึงต้องการสะท้อนคิดเพื่ออธิบายเทียบเคียงในประเด็นสาธารณะในเรื่องการได้เงินได้คำ โดยไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนคนอื่น จนกลายเป็นประเด็นความขัดแย้งในหลายกรณีดังกรณีที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังนั้น การประกอบอาชีพหลักแม้อาจไม่ได้เงิน แต่การประกอบอาชีพเสริมเพื่อให้มีรายได้ยังเป็นกอบเป็นกำ กระทั่งนำไปสู่การเป็นอาชีพหลักนั้น ก็ไม่ควรเบียดบังหรือเป็นอาชีพทุจริต เพราะตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า การประกอบอาชีพดังกล่าวเป็นการแสดงออกอย่างไม่เหมาะสม ภายใต้กรอบของคำว่า “สุจริต-สัมมาชีพ” นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพมหานคร. (8 พฤศจิกายน 2563). 'ค่าบริการทางเพศ' เป็นอาชญากรรมหรือไม่. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/social/906694>
- กฤต ศรียะอาจ และคณะ. (2562). การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์กับการประกอบอาชีพในสมัยพุทธกาล. *วารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย*. 6 (ฉบับพิเศษ), 1-11.
- คาคิจา ชาริฟ. (5 มกราคม 2565). นักข่าวต่างประเทศแนะวิธีทำข่าวสืบสวนสอบสวน แกะรอยขบวนการค้าอาวุธข้ามชาติ. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://prachatai.com/journal/2022/01/96679>
- ชญาณัท ศุขลาศัย. (2556). ทหารผ่านศึกสหรัฐฯ กับบาดแผลร้ายลึกหลังสงครามอิรัก. *วารสารสังคมศาสตร์*. 9 (2), 145-171.
- ทรงชัย ทองปาน. (2552). บทสำรวจภูมิศาสตร์การเมืองในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2. *วารสารศิลปศาสตร์*. 9 (2), 1-33.
- พระครูญาณปรีชา และคณะ. (2566). พระพุทธศาสนากับวิชาชีพ. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*. 6 (1), 100-118.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 20*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 36*, พิมพ์ครั้งที่ 9. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มัลลิกา ภูมะธน และดิเรก ดั่งลอย. (2566). ประสบการณ์พระพุทธศาสนาในรัสเซีย: สะท้อนคิดร่วมกับเหตุการณ์ของสงครามรัสเซียและยูเครนในช่วง 2022. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*. 5 (3), 101-117.
- รุ่งอรุณ กุลธำรง. (2559). การศึกษาความรู้เกี่ยวกับงานช่างฝีมือในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *วารสารมนุษยศาสตร์*. 23 (2), 1-34.
- สาริกา หาญพานิชย์. (2558). การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*. 32 (3), 25-48.
- สุวิทย์ อิศราศวัต. (2566). สงครามยูเครน-รัสเซีย: สาเหตุ ศักยภาพ และผลกระทบ. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม*. 18 (2), 1-20.
- โสภณ เทียนศรี และพระเมธีวราญาณ. (2563). การศึกษาวิเคราะห์การบรรลุมรรคของโสภณในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*. 4 (1), 1-11.
- อับดุลรอญี สือแต และซาฟีอี อาดำ. (2560). ฮามาส: กำเนิด โครงสร้าง และอุดมการณ์. *วารสารอิสลามศึกษา*. 8 (1), 49-64.

- อัมพร ภาวศุทธิ์. (2560). จริยธรรมวิชาชีพกับพุทธจริยศาสตร์. *วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 10 (3), 2288-2303.
- Auadomchaisakun, P. (14 มกราคม 2566). ‘คุณครู – หมอ – ทหาร’ มั่นล้าสมัย ส่อง 15 อาชีพเด็กยุคใหม่ queใครอาจคาดไม่ถึง. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://futuretrend.co/%e0%b8%84%e0%b8%b8%e0%b8%93%e0%b8%84%e0%b8%a3%e0%b8%b9-%e0%b8%ab%e0%b8%a1%e0%b8%ad-%e0%b8%97%e0%b8%ab%e0%b8%b2%e0%b8%a3-%e0%b8%a1%e0%b8%b1%e0%b8%99%e0%b8%a5%e0%b9%89%e0%b8%b2/>
- Bulloch, J and Morris, H. (1989). *The Gulf War: Its Origins, History and Consequences*. London: Routledge.
- Chiang Mai News. (17 มีนาคม 2565). ปกครองรุกปราบปราม ทลายธุรกิจค้ายมนุษย์ ขยายบริการทางเพศ. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.chiangmainews.co.th/social/1962237/>
- Karsh, E. (2002). *The Iran–Iraq War, 1980–1988*. Oxford: Osprey Publishing.
- MyAccount-Cloud Accounting. (ม.ป.ป.). เงินเดือนเด็กจบใหม่ปี 2020 อาชีพไหนสร้างที่รายได้มากที่สุด? สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.myaccount-cloud.com/Article/Detail/122065/>
- Tugendhat, T. (28 July 2021). *The Contrast that Dishonours Britain: As Heroic Translators are Denied Sanctuary while Migrant Boatyard overflows, MP and Former Army Officer TOM TUGENDHAT Gives His Devastating Verdict*. Retrieved 15 February 2024, from <https://www.dailymail.co.uk/debate/article-9837007/The-contrast-dishonours-Britain-TOM-TUGENDHAT-gives-devastating-verdict.html>

Academic Article:

Received: 2023-12-01;

Revised: 2024-04-25;

Accepted: 2024-04-30.

ความรู้กับวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่

Knowledge and Modern Science

พระอำนาจ เทชปญโญ (เสียงแจ่มใส)

Phra Amnaj Tachapunyo (Saingjamsai)

วัดนครินทร์ จังหวัดนนทบุรี

Wat Nakhon-In, Nonthabuti Province

First/Corresponding Author, E-mail: Amnaj.saingjamsai@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความรู้และศาสตร์สมัยใหม่ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองแนวคิดนี้ในการพัฒนาสังคมและเทคโนโลยี การศึกษานี้ดำเนินการโดยใช้วิธีการวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ซึ่งครอบคลุมทั้งมุมมองทางปรัชญาและวิทยาศาสตร์ ควบคู่กับการศึกษาพัฒนาการของวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่เพื่อนำเสนอภาพรวมขององค์ความรู้ที่ส่งผลต่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จากการศึกษพบว่า ความรู้สามารถจำแนกออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ ความรู้เชิงทฤษฎี ความรู้เชิงประจักษ์ และความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริง ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนความก้าวหน้าของวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่ นอกจากนี้ วิทยาการศาสตร์สมัยใหม่ยังพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เช่น การตั้งสมมติฐาน การทดลองและการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งช่วยให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ วิศวกรรมชีวภาพ ปัญญาประดิษฐ์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความรู้และวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้ง โดยความรู้เป็นรากฐานของการพัฒนาวิทยาการศาสตร์ ในขณะที่วิทยาการศาสตร์ช่วยขยายขอบเขตของความรู้ให้กว้างขึ้น นอกจากนี้ การพัฒนาความรู้และศาสตร์สมัยใหม่ยังส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษาและวัฒนธรรม ดังนั้น การทำความเข้าใจความรู้และวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ: ความรู้, วิทยาการ, ศาสตร์สมัยใหม่

Abstract

This academic article aims to study the concept of knowledge and modern science, as well as the relationship between these two concepts in the development of society and technology. The study employs a conceptual and theoretical analysis of knowledge,

encompassing both philosophical and scientific perspectives, alongside an examination of the evolution of modern science to present an overview of the body of knowledge that drives scientific and technological advancements. The study finds that knowledge can be categorized into various types, including theoretical knowledge, empirical knowledge, and practical knowledge, all of which play a crucial role in advancing modern science. Furthermore, modern science continues to evolve through scientific processes such as hypothesis formulation, experimentation, and data validation. These processes contribute to the generation of new knowledge that can be applied in various fields, including information technology, bioengineering, and artificial intelligence. The findings indicate that knowledge and modern science are deeply interconnected. Knowledge serves as the foundation for scientific development, while modern science expands the boundaries of knowledge. Additionally, the advancement of knowledge and modern science significantly impacts societal changes, particularly in the realms of economy, education, and culture. Therefore, understanding knowledge and modern science is essential for sustainable development in the future.

Keywords: Knowledge, Science, Modern Science

บทนำ

ความรู้ (Knowledge) เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนามนุษย์และสังคมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การแสวงหาความรู้เป็นพื้นฐานของการสร้างนวัตกรรม และความก้าวหน้าทางวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่ (Modern Science) ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยี การแพทย์ เศรษฐกิจหรือการศึกษา (Popper, 2002) กระบวนการแสวงหาความรู้มีวิวัฒนาการจากการสังเกตและการทดลองพื้นฐานไปสู่กระบวนการที่เป็นระบบโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ใหม่และพัฒนาสังคมมนุษย์ (Chalmers, 1999) แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ได้รับการอภิปรายในวงการปรัชญาและวิทยาศาสตร์ โดยแบ่งออกเป็นความรู้เชิงทฤษฎี (Theoretical Knowledge) ความรู้เชิงประจักษ์ (Empirical Knowledge) และความรู้เชิงปฏิบัติ (Practical Knowledge) ซึ่งแต่ละประเภทมีบทบาทในการพัฒนาองค์ความรู้ และเทคโนโลยี (Kuhn, 1970) วิทยาการศาสตร์สมัยใหม่อาศัยระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) เช่น การตั้งสมมติฐาน การทดลอง การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ฯลฯ ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้เกิดการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ใหม่ ๆ (Lakatos, 1978)

ในยุคปัจจุบัน วิทยาการศาสตร์สมัยใหม่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเทคโนโลยีที่สามารถแก้ปัญหาและยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) และวิศวกรรมชีวภาพ (Bioengineering) ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากการบูรณาการองค์ความรู้และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยียังมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของสังคมและเศรษฐกิจ (Chalmers, 1999) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่ไม่ได้ปราศจากข้อท้าทาย แม้ว่า

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะนำมาซึ่งประโยชน์มากมาย แต่ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาทางจริยธรรมในการละเมิดคุณค่าในการเป็นมนุษย์ และส่งผลกระทบทางสังคม เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีหรือผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ และวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาอย่างมีจริยธรรม และยั่งยืน (Popper, 2002)

จากที่กล่าวมา การศึกษาความรู้ และวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่จึงเป็นสิ่งสำคัญ ไม่เพียงแต่ช่วยให้เราเข้าใจแหล่งที่มา และพัฒนาการขององค์ความรู้เท่านั้น แต่ยังช่วยให้สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาเทคโนโลยี และการพัฒนานโยบายสาธารณะ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการสำรวจแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ วิทยาการศาสตร์สมัยใหม่และความสัมพันธ์ระหว่างสองแนวคิดนี้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน

ทฤษฎีความรู้

ทฤษฎีความรู้ (Epistemology) เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติ แหล่งที่มาและขอบเขตของความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ได้รับการอภิปรายในวงการปรัชญา และวิทยาศาสตร์ โดยแบ่งออกเป็นประเภทหลัก ดังนี้

1. ความรู้เชิงทฤษฎี (Theoretical Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการใช้เหตุผล และแนวคิดทางทฤษฎี เช่น ความรู้เกี่ยวกับกฎทางฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ และปรัชญา (Kuhn, 1970) ความรู้ประเภทนี้มีรากฐานจากตรรกศาสตร์ และคณิตศาสตร์ซึ่งไม่ต้องพึ่งพาการสังเกตโดยตรง แต่สามารถพิสูจน์ได้ผ่านกระบวนการทางเหตุผล เช่น ทฤษฎีสัมพัทธภาพของไอน์สไตน์ได้รับการพัฒนาขึ้นจากแนวคิดทางคณิตศาสตร์ก่อนที่จะถูกทดสอบทางฟิสิกส์ภายหลัง (Einstein, 1915)

2. ความรู้เชิงประจักษ์ (Empirical Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ การสังเกต และการทดลอง เช่น ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่เกิดจากการวิจัยในห้องปฏิบัติการ (Chalmers, 1999) ความรู้ประเภทนี้มีพื้นฐานอยู่บนแนวคิดของปรัชญาประสบการณ์นิยม (Empiricism) ซึ่งถือว่าความรู้ทั้งหมดต้องอาศัยการพิสูจน์จากประสบการณ์ นักปรัชญา เช่น จอห์น ล็อก (John Locke) เดวิด ฮูม (David Hume) ได้เสนอว่ามนุษย์รับรู้ความจริงผ่านประสบการณ์ และไม่มีความรู้ที่เกิดขึ้นโดยปราศจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัส (Locke, 1825; Hume, 2007)

3. ความรู้เชิงปฏิบัติ (Practical Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ เช่น ทักษะการแก้ปัญหา หรือทักษะทางวิชาชีพ (Lakatos, 1978) ความรู้ประเภทนี้สามารถถ่ายทอดผ่านการฝึกฝน เช่น การเรียนรู้วิธีขับรถ การเล่นดนตรีหรือการผ่าตัดทางการแพทย์ นักปรัชญาชื่อกิลเบิร์ต ไรล์ (Gilbert Ryle) ได้แยกความแตกต่างระหว่างคำว่า Knowing That (ความรู้ข้อเท็จจริง) กับ Knowing How (ความรู้เกี่ยวกับวิธีการทำ) โดยเสนอว่า ความรู้เชิงปฏิบัติเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสามารถ และความเชี่ยวชาญ (Ryle, 1949)

4. ความรู้เชิงปัญญา (Intellectual Knowledge) เป็นความรู้ที่พัฒนาผ่านการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการใช้เหตุผลขั้นสูง นักปรัชญาหลายคน เช่น เพลโต (Plato) คานท์ (Kant) ได้กล่าวถึงความรู้นี้ว่า เป็นการรับรู้ที่เหนือกว่าความรู้ที่ได้รับจากประสบการณ์โดยตรง (Plato, 1991; Kant, 1998)

5. ความรู้โดยสัญชาตญาณ (Intuitive Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากสัญชาตญาณหรือการหยั่งรู้ โดยไม่ต้องผ่านการให้เหตุผลเชิงตรรกะ ซึ่งมักพบในศิลปะ การสร้างสรรค์และจิตวิญญาณ (Bergson, 1911)

แหล่งที่มาของความรู้

นักปรัชญาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งที่มาของความรู้ไว้หลายทฤษฎี ได้แก่

1. เหตุผลนิยม (Rationalism) เสนอว่า ความรู้มาจากการใช้เหตุผล นักปรัชญาสำคัญในแนวคิดนี้ได้แก่ เรอเน เดการ์ต (René Descartes) ซึ่งเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงต้องอาศัยตรรกะและการให้เหตุผล เดการ์ตเน้นการตั้งข้อสงสัยในทุกสิ่งก่อนจะยอมรับว่า เป็นความจริง โดยเสนอแนวคิดที่ว่า ฉันคิด ฉันจึงมีอยู่ (Cogito, ergo sum) (Descartes, 1996) กลุ่มเหตุผลนิยมคนอื่น คือ กอทท์ฟรีท วิลเฮล์ม ไลบ์นิทซ์ (Gottfried Wilhelm Leibniz) และบารุค สปิโนซา (Baruch Spinoza) ซึ่งมองว่า ความรู้เกิดจากโครงสร้างของเหตุผลที่เป็นสากล และอิสระจากประสบการณ์ (Leibniz, 1991; Spinoza, 1994)

2. ประสบการณ์นิยม (Empiricism) เสนอว่า ความรู้เกิดจากประสบการณ์ และการสังเกต ตัวแทนของแนวคิดนี้ได้แก่ จอห์น ล็อก ที่เชื่อว่า จิตใจของมนุษย์เป็นเหมือนกระดานเปล่า (Tabula Rasa) ที่ได้รับข้อมูลผ่านประสบการณ์ (Locke, 1825) เดวิด ฮูม เสนอว่า ความรู้มาจากการเชื่อมโยงประสบการณ์ซึ่งนำไปสู่แนวคิดเรื่องเหตุและผล (Hume, 2007) ในขณะที่ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) พัฒนาแนวคิดแบบวิธีนิรนัย (Deductive Method) ซึ่งเน้นการทดลองและการสังเกตเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Bacon, 1994)

3. โครงสร้างนิยม (Constructivism) เสนอว่า ความรู้เป็นผลลัพธ์ของการสร้างความหมายผ่านปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนโดย ฌ็อง ปียาแฌ (Jean Piaget) ซึ่งพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางสติปัญญา โดยเชื่อว่า ความรู้เกิดจากกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา (Piaget, 1950) เลฟ วีกอตสกี (Lev Vygotsky) สนับสนุนแนวคิดนี้และเน้นว่า ความรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและภาษา ซึ่งหมายความว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการร่วมกันมากกว่าการรับความรู้โดยตรง (Vygotsky, 1978)

4. ปฏิฐานนิยม (Positivism) เสนอว่า ความรู้ที่แท้จริงต้องมาจากการสังเกต และการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ นักปรัชญาที่มีบทบาทสำคัญในแนวคิดนี้ได้แก่ โอกุสต์ กงต์ (Auguste Comte) ผู้ก่อตั้งปรัชญาปฏิฐานนิยม ซึ่งเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงต้องสามารถวัดผลได้และอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ที่ตรวจสอบได้ (Comte, 1988)

5. ปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ (Logical Positivism) เป็นการพัฒนาปรัชญาปฏิฐานนิยมที่เน้นการใช้ตรรกะและภาษาทางวิทยาศาสตร์ในการกำหนดความหมายของข้อเท็จจริง นักคิดกลุ่มเวียนนาเซอร์เคิล (Vienna Circle) เช่น รูดอล์ฟ คาร์แนป (Rudolf Carnap) และมอริตซ์ ชลิก (Moritz Schlick) สนับสนุนว่า ข้อความที่ไม่มีพื้นฐานทางประสบการณ์หรือเหตุผลทางตรรกะถือว่า ไร้ความหมาย (Carnap, 1964; Schlick, 1939)

6. ปฏิฐานนิยมหลังสมัยใหม่ (Post-positivism) เสนอว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มีข้อจำกัด และไม่สามารถให้ความจริงสมบูรณ์ได้ นักคิดสำคัญ เช่น คาร์ล เปปเปอร์ (Karl Popper) สนับสนุนแนวคิดคตินิยมพิสูจน์ว่าเท็จ (Falsificationism) ซึ่งเสนอว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ต้องสามารถถูกโต้แย้ง และพิสูจน์ผิดได้ (Popper, 2002)

7. ปรัชญาการณวิทยา (Phenomenology) เสนอว่า ความรู้มาจากการรับรู้ และประสบการณ์ส่วนบุคคล นักคิดสำคัญ เช่น เอ็ดมุนท์ ฮุสเซอร์ล (Edmund Husserl) เชื่อว่า ความเข้าใจของมนุษย์เกี่ยวกับโลกขึ้นอยู่กับประสบการณ์ส่วนตัวและการตีความสิ่งที่รับรู้ (Husserl, 1970)

แนวคิดเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของมุมมองเกี่ยวกับแหล่งที่มาของความรู้ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาวิธีการศึกษาทางปรัชญา และวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีความรู้กับศาสตร์สมัยใหม่

ทฤษฎีความรู้และศาสตร์สมัยใหม่มีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น โดยศาสตร์สมัยใหม่อาศัยทฤษฎีความรู้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ แนวคิดสำคัญที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีความรู้กับศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่

1. เหตุผลนิยมกับวิทยาศาสตร์เชิงทฤษฎี นักวิทยาศาสตร์ใช้กระบวนการให้เหตุผลเชิงตรรกะเพื่อพัฒนาทฤษฎีใหม่ เช่น การคิดค้นสมการและแบบจำลองทางฟิสิกส์โดยใช้หลักการทางคณิตศาสตร์ นอกจากนี้ เหตุผลนิยมยังเป็นพื้นฐานของตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทฤษฎีในวิทยาศาสตร์ฟิสิกส์ เคมีและวิศวกรรม (Descartes, 1996; Leibniz, 1991)

2. ประสบการณ์นิยมกับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์สมัยใหม่อาศัยการทดลองและการสังเกตในการยืนยันสมมติฐาน วิธีวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในสาขาชีววิทยาและเคมีมักตั้งอยู่บนรากฐานของประสบการณ์นิยม ซึ่งเน้นการทดสอบซ้ำและการเก็บข้อมูลทางประสบการณ์เพื่อสร้างความรู้ใหม่ (Locke, 1825; Hume, 2007; Bacon, 1994)

3. โครงสร้างนิยมและการพัฒนาองค์ความรู้ การศึกษาทางสังคมศาสตร์และจิตวิทยานำการพัฒนาองค์ความรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์ นักจิตวิทยาพัฒนาการ เช่น ปิแยฌและวิกอตสกีเชื่อว่า ความรู้ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการโต้ตอบกับสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งแนวคิดนี้มีบทบาทสำคัญต่อทฤษฎีการเรียนรู้สมัยใหม่ (Piaget, 1950; Vygotsky, 1978)

4. ปฏิฐานนิยมกับการพัฒนาเทคโนโลยี แนวคิดที่ว่า ความรู้ต้องสามารถวัดผลและตรวจสอบได้เป็นรากฐานของการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์และวิศวกรรมชีวภาพ ปฏิฐานนิยมเป็นแกนหลักของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ซึ่งเน้นการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์และพยากรณ์ผลลัพธ์ในอนาคต (Comte, 1988; Carnap, 1964)

5. ปรัชญาการณวิทยากับศาสตร์มนุษยศาสตร์ แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้และประสบการณ์ส่งผลต่อการศึกษาในสาขาปรัชญา ศิลปะและจิตวิทยาเชิงลึก ปรัชญาการณวิทยาให้ความสำคัญกับประสบการณ์ภายในของมนุษย์และวิธีที่เรารับรู้ความจริง ฮุสเซอร์ลและไฮเดกเกอร์ (Heidegger) สนับสนุนแนวคิดที่ว่าความรู้ไม่ได้

เป็นเพียงผลของการวิเคราะห์ทางตรรกะหรือการทดลองทางประสบการณ์ แต่ยังขึ้นอยู่กับความหมายที่บุคคลมอบให้กับสิ่งที่ตนรับรู้ (Husserl, 1970; Heidegger, 1985)

6. แนวคิดวิพากษ์กับการพัฒนาสังคมและเทคโนโลยี นักปรัชญาสำนักแฟรงก์เฟิร์ต เช่น อานอร์โน (Adorno) และฮอร์กไฮเมอร์ (Horkheimer) ได้วิพากษ์การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อควบคุมและกำหนดโครงสร้างอำนาจในสังคม พวกเขาเสนอว่า ความรู้ควรถูกใช้เพื่อปลดปล่อยมนุษย์จากโครงสร้างที่กดขี่ ไม่ใช่เพื่อสร้างเทคโนโลยีที่อาจนำไปสู่การควบคุมทางสังคมและการเผด็จการ แนวคิดของพวกเขาเน้นถึงการใช้สื่อเทคโนโลยีและระบบทุนนิยมเป็นเครื่องมือในการครอบงำวัฒนธรรมและกำหนดการรับรู้ของประชาชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสตร์สมัยใหม่ที่สามารถถูกใช้ทั้งเพื่อการปลดปล่อยและการควบคุมสังคม (Horkheimer & Adorno, 2002)

7. ความรู้กับปัญญาประดิษฐ์และการเรียนรู้ของเครื่อง ปัจจุบันความก้าวหน้าของปัญญาประดิษฐ์ (AI) และการเรียนรู้ของเครื่อง (Machine Learning) ทำให้เกิดการนำทฤษฎีความรู้ไปใช้ในการออกแบบระบบที่สามารถจำแนก วิเคราะห์และตัดสินใจโดยอัตโนมัติ นักวิทยาศาสตร์ข้อมูลนำแนวคิดจากปรัชญาความรู้ เช่น ประสบการณ์นิยมและปฏิฐานนิยมมาใช้ในการพัฒนาอัลกอริทึมที่สามารถเรียนรู้จากข้อมูลจำนวนมาก (Russell & Norvig, 2020)

8. จริยธรรมและความรู้ในยุคดิจิทัล ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้เกิดคำถามด้านจริยธรรมเกี่ยวกับการใช้ข้อมูลและความเป็นส่วนตัว ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาศีลธรรม เช่น อนุสัญญาของนิกายและสิทธิมนุษยชน มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางด้านจริยธรรมของการใช้เทคโนโลยี เช่น ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) (Floridi, 2019)

9. ความรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาองค์ความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเทคโนโลยีสีเขียว ความรู้จากวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมสามารถนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Sachs, 2015)

10. ทฤษฎีความรู้กับการแพทย์สมัยใหม่ วิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ใช้ความรู้จากหลากหลายศาสตร์ เช่น ชีววิทยา เคมีและเทคโนโลยีชีวภาพในการพัฒนาแนวทางรักษาโรค ทฤษฎีความรู้เชิงประจักษ์มีบทบาทสำคัญในกระบวนการทดลองทางคลินิกและการพัฒนายาใหม่ (Gawande, 2014)

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีความรู้กับศาสตร์สมัยใหม่

1. การศึกษาและการเรียนรู้ ทฤษฎีโครงสร้างนิยมและการเรียนรู้ตามหลักประสบการณ์นิยมถูกนำมาใช้ในกระบวนการศึกษา เช่น การพัฒนาวิธีการสอนแบบเชิงรุก (Active Learning) ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Piaget, 1950; Vygotsky, 1978) รวมถึงการนำเทคโนโลยีเสริมการเรียนรู้ เช่น อีเลิร์นนิ่ง (e-Learning) และเอไอติวเตอร์ (AI Tutor) มาใช้ในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลและความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Russell & Norvig, 2020)

2. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ใช้แนวคิดปฏิฐานนิยมและประสบการณ์นิยมเป็นพื้นฐานในการออกแบบระบบที่สามารถเรียนรู้ ปรับปรุง และวิเคราะห์ข้อมูลได้โดยอัตโนมัติ เช่น ระบบทำนายพฤติกรรมผู้บริโภคและการแพทย์แม่นยำ (Precision Medicine) (Floridi, 2019)

3. เศรษฐศาสตร์และการบริหารจัดการ การวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐศาสตร์ใช้หลักปฏิฐานนิยมและเหตุผลนิยมในการพยากรณ์แนวโน้มเศรษฐกิจและพฤติกรรมตลาด การนำทฤษฎีเกม (Game Theory) และแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ที่อาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ช่วยให้สามารถออกแบบนโยบายเศรษฐกิจที่เหมาะสมได้ (Sachs, 2015)

4. การแพทย์และสาธารณสุข ทฤษฎีความรู้เชิงประจักษ์ถูกนำมาใช้ในการพัฒนายาและการรักษาทางการแพทย์ เช่น การทดลองทางคลินิก (Clinical Trials) เพื่อทดสอบประสิทธิภาพของยาใหม่ รวมถึงการใช้ AI ในการวินิจฉัยโรค เช่น ระบบตรวจจับมะเร็งผ่านภาพถ่ายรังสี (Gawande, 2014)

5. วิศวกรรมและพลังงานทดแทน วิศวกรรมศาสตร์ใช้แนวคิดของปฏิฐานนิยมและเหตุผลนิยมในการออกแบบและพัฒนาเทคโนโลยี เช่น เทคโนโลยีพลังงานแสงอาทิตย์และลมเพื่อสร้างพลังงานสะอาดที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งช่วยลดผลกระทบจากภาวะโลกร้อนและความไม่มั่นคงทางพลังงาน (Sachs, 2015)

6. สังคมศาสตร์และการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดโครงสร้างนิยมและปรากฏการณ์วิทยาถูกนำมาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมทางสังคม การออกแบบนโยบายสาธารณะ และการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การใช้ข้อมูลจากพฤติกรรมมนุษย์เพื่อออกแบบโครงการลดความยากจน (Horkheimer & Adorno, 2002)

7. กฎหมายและจริยธรรมในยุคดิจิทัล แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาศีลธรรม เช่น อนุสัญญาสิทธิมนุษยชนและสิทธินิยมถูกนำมาใช้ในการกำหนดกรอบจริยธรรมของเทคโนโลยี เช่น นโยบายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (GDPR) และจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในโลกยุคดิจิทัล (Floridi, 2019)

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีความรู้กับศาสตร์สมัยใหม่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและเทคโนโลยี โดยช่วยให้มนุษย์สามารถสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับโลกและสามารถนำความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีความรู้กับศาสตร์สมัยใหม่

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีความรู้กับศาสตร์สมัยใหม่พบว่า ทฤษฎีความรู้เป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์สามารถพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ผ่านการคิดวิเคราะห์ การสังเกตและการทดลอง แนวคิดทางปรัชญา เช่น เหตุผลนิยม ประสบการณ์นิยม โครงสร้างนิยม ฯลฯ แนวคิดเหล่านี้ล้วนมีบทบาทในการกำหนดแนวทางของศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทางเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ หนึ่งในประเด็นสำคัญที่พบ คือ การพึ่งพาวิธีวิทยาทางวิทยาศาสตร์ โดยปฏิฐานนิยมและประสบการณ์นิยมมีบทบาทเด่นในการกำหนดมาตรฐานของความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งช่วยให้มนุษย์สามารถพัฒนาองค์ความรู้ที่สามารถพิสูจน์ได้ผ่านกระบวนการทดลองและการสังเกต อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของแนวคิดนี้ คือ

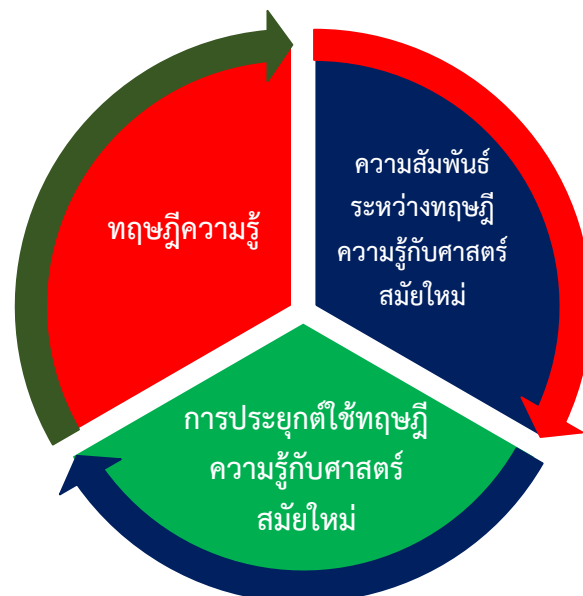
การมองข้ามความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ส่วนบุคคลและบริบททางสังคม เช่น ปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ลชี้ให้เห็นว่า การรับรู้ของมนุษย์เป็นกระบวนการที่ซับซ้อน และไม่สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดแบบกลไกของปฏิฐานนิยมเพียงอย่างเดียว (Husserl, 1970)

นอกจากนี้ การนำทฤษฎีความรู้ไปประยุกต์ใช้ในศาสตร์สมัยใหม่พบว่า มีข้อดีหลายประการ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีเอไอ (AI) ที่อาศัยแนวคิดของเหตุผลนิยมและประสบการณ์นิยมในการออกแบบอัลกอริทึมการเรียนรู้ของเครื่อง (Russell & Norvig, 2020) รวมถึงการใช้แนวคิดโครงสร้างนิยมในการศึกษาและพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Piaget, 1950; Vygotsky, 1978) อย่างไรก็ตาม ปัญหาทางจริยธรรมยังคงเป็นข้อถกเถียงสำคัญ เช่น การใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) และปัญญาประดิษฐ์อาจนำไปสู่ความกังวลด้านสิทธิส่วนบุคคลและความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Floridi, 2019)

อีกประเด็นสำคัญ คือ ผลกระทบของศาสตร์สมัยใหม่ต่อสังคม การพัฒนาองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่ได้มีแต่ข้อดีเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมและอำนาจทางการเมือง เช่น สำนักแฟรงก์เฟิร์ตเป็นสำนักคิดทางทฤษฎีสังคมและปรัชญาแนววิพากษ์ชี้ให้เห็นว่า เทคโนโลยีอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมและกำหนดการรับรู้ของสังคมผ่านสื่อและระบบเศรษฐกิจ (Horkheimer & Adorno, 2002) ดังนั้น การนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไปใช้จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบททางสังคมและจริยธรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่องความรู้กับวิทยาการศาสตร์สมัยใหม่ สรุปเป็นองค์ความรู้ ดังนี้

ภาพ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีความรู้กับศาสตร์สมัยใหม่

จากการศึกษาครั้งนี้พบองค์ความรู้ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีความรู้กับศาสตร์สมัยใหม่ที่ทำให้เกิดการประยุกต์ประโยชน์ในหลายด้าน ดังนี้

1) ทฤษฎีความรู้เป็นรากฐานให้มนุษย์พัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องผ่านการคิดวิเคราะห์ การสังเกตและการทดลอง ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเหตุผลนิยม ประสบการณ์นิยม โครงสร้างนิยม ฯลฯ แนวคิดเหล่านี้ส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ทางเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ แต่ก็อาจมีข้อควรระวังในการพิจารณาถึงประสบการณ์ส่วนบุคคลและบริบททางสังคมด้วย เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้และวัฒนธรรมทางสังคมของมนุษย์เป็นสิ่งที่ซับซ้อน การนำทฤษฎีความรู้ไปประยุกต์ใช้จึงขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมนั้น ๆ ด้วย

2) การนำทฤษฎีความรู้ไปประยุกต์ใช้ในศาสตร์สมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาเทคโนโลยีเอไอที่มีฐานคิดแบบเหตุผลนิยมและประสบการณ์นิยมร่วมกันในการออกแบบอัลกอริธึมการเรียนรู้ของเครื่อง รวมถึงการใช้แนวคิดโครงสร้างนิยมในการพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ก็สามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมภาพรวมได้ แต่ปัญหาทางจริยธรรมก็อาจเกิดขึ้นตามมา เช่น การใช้ปัญญาประดิษฐ์ที่อาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้

3) ผลกระทบของศาสตร์สมัยใหม่ต่อสังคม แม้ว่าทฤษฎีความรู้จะก่อให้เกิดประโยชน์มหาศาลในการพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ก็อาจเกิดผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองได้ ไม่จะเป็นการใช้เทคโนโลยีในการควบคุมทิศทางการรับรู้ของสังคม การควบคุมระบบเศรษฐกิจตามแนวคิดทุนนิยม เป็นต้น การนำความรู้ด้านศาสตร์สมัยใหม่ไปประยุกต์ใช้จึงต้องคำนึงถึงจริยธรรมหรือจรรยาบรรณวิชาชีพด้วย

สรุป

การศึกษาทฤษฎีความรู้และศาสตร์สมัยใหม่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างปรัชญาความรู้กับการพัฒนาของศาสตร์สมัยใหม่ ความรู้ไม่ได้เป็นเพียงผลผลิตจากการสังเกตหรือการคิดเชิงตรรกะเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมและเทคโนโลยี ศาสตร์สมัยใหม่มีรากฐานมาจากแนวคิดปรัชญาความรู้ที่สำคัญ เช่น เหตุผลนิยม ซึ่งสนับสนุนการใช้ตรรกะและคณิตศาสตร์เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และประสบการณ์นิยมที่เน้นความสำคัญของการสังเกตและการทดลองเพื่อยืนยันความรู้ ความคิดเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาเทคโนโลยีการแพทย์และเศรษฐกิจสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของแนวคิดแบบปฏิฐานนิยม คือ การมองข้ามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งแนวคิด ปรากฏการณ์วิทยาและโครงสร้างนิยมได้เข้ามามีบทบาทในการอธิบายวิธีที่มนุษย์รับรู้และสร้างองค์ความรู้ร่วมกันในบริบทต่าง ๆ

การนำทฤษฎีความรู้ไปใช้จริงพบว่า ศาสตร์สมัยใหม่ช่วยแก้ปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางธุรกิจและสาธารณสุข แต่ในขณะเดียวกันการพัฒนาเทคโนโลยีต้องคำนึงถึงผลกระทบทางจริยธรรม โดยเฉพาะด้านสิทธิส่วนบุคคล ความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการควบคุมข้อมูล การวิเคราะห์แนวคิดของสำนักแฟรงก์เฟิร์ตชี้ให้เห็นว่า การใช้เทคโนโลยีและองค์

ความรู้ในโลกสมัยใหม่ต้องดำเนินไปควบคู่กับการตระหนักถึงบทบาทของอำนาจและการกำหนดโครงสร้างทางสังคม

สำหรับการศึกษาทฤษฎีความรู้ในอนาคตควรพัฒนาแนวคิดที่สอดคล้องกับบริบทของโลกดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยต้องคำนึงถึงทั้งมิติของการพัฒนาเทคโนโลยี การกำหนดนโยบายและจริยธรรม เพื่อให้ศาสตร์สมัยใหม่สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้อย่างยั่งยืนและเกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนากับความเป็นธรรมทางสังคม การนำแนวคิดทางปรัชญามาประยุกต์ใช้กับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยให้มนุษย์สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมและแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน อย่างไรก็ตาม การใช้ศาสตร์สมัยใหม่จำเป็นต้องพิจารณาประเด็นทางจริยธรรมและผลกระทบต่อสังคมเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในมิติที่ครอบคลุมมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Bacon, F. (1994). *Novum Organum*. Urbach, P and Gibson, J. (trans.). Chicago: Open Court Publishing Company.
- Bergson, H. (1911). *Creative Evolution*. Mitchell, A. (trans.). New York: The Modern Library.
- Carnap, R. (1964). *The Logical Syntax of Language*. Smeaton, A. (trans.). London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Chalmers, A. F. (1999). *What is This Thing Called Science?*, 3rd ed. Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc.
- Comte, A. (1988). *Introduction to Positive Philosophy*. Ferre, E. (ed.). Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc.
- Descartes, R. (1996). *Meditations on First Philosophy*. Cottingham, J. (trans.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Einstein, A. (1915). Die Grundlage der Allgemeinen Relativitätstheorie [The Foundation of the General Theory of Relativity]. *Annalen der Physik*. 49 (7), 769-822.
- Floridi, L. (2019). *The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities*. Oxford: Oxford University Press.
- Gawande, A. (2014). *Being Mortal: Medicine and What Matters in the End*. New York: Henry Holt and Company.
- Heidegger, M. (1985). *Being and Time*. Macquarrie, J and Robinson, E. (trans.). Oxford: Basil Blackwell.
- Horkheimer, M. and Adorno, T. W. (2002). *Dialectic of Enlightenment*. Norr, G. S. (ed.) Stanford: Stanford University Press.

- Hume, D. (2007). *An Enquiry Concerning Human Understanding*. Millican, P. (ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Husserl, E. (1970). *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology*. Carr, D. (trans.). Evanston: Northwestern University Press.
- Kant, I. (1998). *Critique of Pure Reason*. Guyer, P and Wood, A. W. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kuhn, T. S. (1970). *The Structure of Scientific Revolutions*, 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakatos, I. (1978). *The Methodology of Scientific Research Programmes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leibniz, G. W. (1991). *Monadology*. Rescher, N. (ed.). Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Locke, J. (1825). *An Essay Concerning Human Understanding*, 25th ed. London: Tegg.
- Piaget, J. (1950). *The Psychology of Intelligence*. London: Routledge.
- Plato. (1991). *The Republic*. Jowett, B. (trans.). New York: Vintage Books.
- Popper, K. (2002). *The Logic of Scientific Discovery*, 2nd ed. London: Routledge.
- Russell, S. J. and Norvig, P. (2020). *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, 4th ed. London: Pearson.
- Ryle, G. (1949). *The Concept of Mind*. London: Hutchinson.
- Sachs, J. D. (2015). *The Age of Sustainable Development*. New York: Columbia University Press.
- Schlick, M. (1939). *Problems of Ethics*. Rynin, D. (trans.). New York: Prentice-hall, Inc.
- Spinoza, B. (1994). *Ethics*. Curley, E. (trans.). London: Penguin Classics.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.

Academic Article:

Received: 2024-03-01;

Revised: 2024-04-20;

Accepted: 2024-04-25.

การบริโภคในพระไตรปิฎก ว่าด้วยการเรียนรู้ผ่านลิ้นและความตายจากลิ้น Consumption in Tipitaka: Learning through Tongue and Death from Tongue

พระปลัดระพิน พุทธิสารโ

Phrapalad Raphin Buddhisaro

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

First/Corresponding Author, E-mail: raphind@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาเกี่ยวกับลิ้นในมิติของกรอบพระพุทธศาสนา อันเป็นเครื่องรับรสในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของร่างกาย โดยใช้การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยแล้วเขียนเป็นรูปความเรียงในแบบบทความทางวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า ลิ้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งของทวารทั้ง 6 ตามคติในทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ที่เรียกว่า ชิวหาผัสสะ โดยใช้เป็นเครื่องมือในการบริโภคก็ได้ เป็นเครื่องมือรับรสและแยกประสาทสัมผัสเพื่อให้เกิดความรู้ก็ได้ องค์ประกอบดังกล่าวจึงเป็นกลไกสำคัญหรือกระบวนการอันสำคัญของการได้มาซึ่งความรู้ตามคติทางพระพุทธศาสนา ในครั้งพุทธกาลมีชาดกเรื่องโคฆาต ซึ่งติตรสเนื้อวัวจนตัดลิ้นวัวกินและถึงแก่ความตาย ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์มียักษ์ชื่อว่า ชิวหา ที่มีลิ้นเป็นอาวุธที่ตายด้วยลิ้น และพญานาคที่มีชื่อว่า ทวิชีวหา หรือลิ้นสองแฉก ลิ้นจึงเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ตามกรอบพระพุทธศาสนา เป็นคุณลักษณะดังปรากฏเป็นพญานาคและยักษ์ และยังเป็นเครื่องจำแนกรสที่ทำให้เกิดอาชีพจากลิ้นกรณีของผู้ประกอบอาหาร เป็นต้น องค์ความรู้ที่ต้องการนำเสนอจากการศึกษานี้ ก็คือ ลิ้นเป็นช่องทางหนึ่งในการรับรู้ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ชิวหาวิญญาน อันเป็นความรู้ที่เป็นเครื่องมือในการกำหนดสติของผู้ฝึก ในกระบวนการของการฝึกสติจะใช้คำว่า ลิ้นรับรส ที่ทำให้เกิดผัสสะแล้วนำไปสู่การสร้างความรู้ผ่านเวทนา อารมณ์และความรู้สึก

คำสำคัญ: การบริโภค, พระไตรปิฎก, ลิ้น, การเรียนรู้ผ่านลิ้น, ความตายจากลิ้น

Abstract

This academic article examines the role of the tongue in the context of education within the Buddhist framework, considering it both as a sensory receptor and as a component of the body. The study is based on a review of relevant documents and research, with the findings presented in the form of an academic essay. The results suggest that, according to

Buddhist philosophy, the tongue is one of the six sense organs, or "Indriya," and plays a vital role in the process of knowledge acquisition. Known as Jivhāphassa, the tongue serves as a tool for seeking knowledge. It also functions as a sensory organ for tasting, as well as a means for discerning knowledge by separating the senses. Thus, the tongue is a significant mechanism in the process of acquiring knowledge, as outlined in Buddhist teachings. For example, in the Jataka tale of Goghat, there is a story of a cow that, after eating beef, had its own tongue cut off and eventually died. Similarly, in the Ramayana, there is a giant named Jivhā whose tongue, which was a weapon, ultimately led to his death. The Naga, in Buddhist and Hindu mythology, is often depicted with a forked tongue (known as Davijivhā), further emphasizing the tongue's symbolic role in seeking knowledge. In addition to its role in perception and knowledge, the tongue also serves as a distinguishing tool for taste, such as in the case of a cook who relies on it for their profession. Therefore, this article explores the concept of the tongue as a channel of perception, or Jivhā-viññāṇa in Buddhism. This term refers to the knowledge derived from the tongue, which plays a critical role in mindfulness practice. The "taste-receiving tongue" is used in this context to describe how contact with the tongue leads to the creation of knowledge through sensations, emotions, and feelings.

Keywords: Consumption, Tipitaka, Tongue, Learning through Tongue, Death from Tongue

บทนำ

วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2567 เป็นวันครูของประเทศไทย ได้มีเสียงโทรศัพท์ชักชวนให้ไปชิมเมนูหนึ่งที่เรียกว่า คั่วลิ้น มีการปรุงอย่างประณีตด้วยกระบวนการหลายขั้นตอน เพราะขณะนั่งดูการปรุงก็จินตนาการไปว่า ลิ้นวัว หรือลิ้นเป็นเครื่องมือหนึ่งในการได้มาซึ่งความรู้ที่เรียกว่า ชิวหาวิญญูณ ดังมีประโยคว่า ชิวหาพาเพลิน หรือการใช้ลิ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งความรู้ หรือการแสวงหาความรู้ผ่านลิ้นก็คงไม่ปาน ดังนั้น ในการเขียนบทความนี้จึงมีเป้าประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการทำงานของลิ้น ผ่านการรับรู้หรือการแสวงหาความรู้ตามคติในทางพระพุทธศาสนาว่า ลิ้นได้เป็นกลไกร่วมในการจัดการหรือการบริหารให้เกิดการบริหารอย่างเป็นระบบในการแสวงหาเกี่ยวกับลิ้นด้วยเช่นกัน ดังที่พระพุทธศาสนามีแนวคิดเรื่อง หู ตา จมูก ลิ้น กายใจ โดยองค์ประกอบทางกายเหล่านี้ได้เป็นกระบวนการในการได้มาหรือเป็นกลไกสำคัญในการแสวงหาความรู้ที่สำคัญด้วยเช่นกัน ดังนั้น ในการเขียนจึงเป็นการเขียนเพื่อยืนยันเกี่ยวกับลิ้นเพื่อชี้ให้เห็นว่า ตัวลิ้นทำให้เกิดอาชีวะ กิณลิ้น ไม่ได้เล่นลิ้น เป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการได้มาซึ่งชีวิตหรืออาชีวะที่เหมาะสมด้วยเช่นกัน ดังนั้น ลิ้นเป็นการรับรู้ แต่ในเวลาเดียวกันลิ้น ก็เป็นช่องทางหรือกลไกในการสร้างอาชีวะและงานได้ด้วย เช่น ลิ้นกับการผลิตอาหารเพื่อการบริโภค ลิ้นกับการสร้างซึ่งจะได้ทำการศึกษาและสร้างองค์ประกอบแห่งลิ้นต่อไป

ภาพ 1 เมนูลั่นวุ้นที่ได้ชิม อันเป็นที่มาของการเขียนถึงลั่นกับวุ้นที่เนื่องด้วยกัน

(Cha Kai Mook, 2565; San Ce, 2562)

ลั่นกับการเรียนรู้ตามคติในพระพุทธศาสนา

ในพระไตรปิฎกอธิบายว่า มนุษย์มีองค์ประกอบอยู่ 2 ส่วน คือ (1) กาย (2) จิต ทั้งสองประการนี้จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว นอกจากนั้น ในส่วนการทำงานของกายกับจิตจะพบว่า จิตอาศัยกายในการรับรู้โลก คือ รับรู้ผ่านอายตนะ เมื่ออายตนะภายนอกกับอายตนะภายในกระทบกันก็จะเกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้น ซึ่งผลการเรียนรู้ก็จะส่งผลอยู่ 2 ประการ คือ (1) การเรียนรู้ที่ถูกต้องนำไปสู่การกระทำความดี (2) การเรียนรู้ที่ผิดจะนำไปสู่การกระทำที่ผิด ซึ่งสามารถนำมาเทียบได้ดังตาราง 1

ที่	อายตนะภายนอก	อายตนะภายใน	คู่ทำงาน
1	รูปายตนะ (อายตนะ คือ รูป)	จักขวยตนะ (อายตนะ คือ ตา)	รูป-ตา
2	สัททายตนะ (อายตนะ คือ เสียง)	โสตายตนะ (อายตนะ คือ หู)	เสียง-หู
3	คันธายตนะ (อายตนะ คือ กลิ่น)	ฆานายตนะ (อายตนะ คือ จมูก)	กลิ่น-จมูก
4	รสายตนะ (อายตนะ คือ รส)	ชีวนายตนะ (อายตนะ คือ ลิ้น)	รส-ลิ้น
5	โผฏฐัพพายตนะ (อายตนะ คือ โผฏฐัพพะ)	กายายตนะ (อายตนะ คือ กาย)	สัมผัส-กาย
6	ธัมมายตนะ (อายตนะ คือ ธรรมารมณ์)	6. มนายตนะ (อายตนะ คือ ใจ)	ธรรม-ใจ

ตาราง 1 เทียบอายตนะภายใน กับอายตนะภายนอก และการทำงานร่วมกัน

กระบวนการรับรู้พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า มนุษย์เกิดขึ้นได้เพราะการประชุมรวมกันของธาตุ 6 ชนิด ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ และวิญญาณธาตุ (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 77: 185) โดย 4 ธาตุแรกเป็นรูปธาตุ ส่วน 2 ธาตุหลังเป็นนามธาตุ เฉพาะวิญญาณธาตุเป็นธาตุพิเศษ คือ เป็นธาตุรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ เมื่อธาตุทั้ง 6 มารวมกันแล้วได้ก่อให้เกิดประสาทรับรู้ของมนุษย์ขึ้น 6 ชนิด ได้แก่ 1.ประสาทตา

(จักขวยตนะ) 2. ประสาทหู (โสตายตนะ) 3. ประสาทจมูก (ฆานายตนะ) 4. ประสาทลิ้น (ชีวนายตนะ) 5. ประสาทกาย (กายายตนะ) และ 6. ประสาทใจ (มนายตนะ) รวมเรียกว่า ผัสสอายตนะ 6 (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 16: 204; 23: 267; 77: 172) โดยประสาทรับรู้อย่างแรก เรียกว่า ประสาทสัมผัสผัสสทางกาย ส่วนอย่างสุดท้ายเรียกว่า ประสาทสัมผัสผัสสทางใจ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกประสาทสัมผัสทั้ง 6 นี้ว่า อายตนะ แปลว่า ทวาร หรือประตูที่ทำให้มนุษย์สามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้ ซึ่งอายตนะนี้พระพุทธเจ้าตรัสว่า นรกรมีที่อายตนะ สวรรค์อยู่ที่อายตนะ ดังพระดำรัสว่า “นรกชื่อว่า ผัสสอายตนิกะ 6 เราเห็นแล้ว” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 28: 254) ส่วนสวรรค์อยู่ที่อายตนะนั้นตรัสว่า “สวรรค์ชื่อว่า ผัสสอายตนิกะ 6 เราได้เห็นแล้ว” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 28: 255) กล่าวคือ เมื่อใดเห็นรูป ได้ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัสผิวหนัง คิดนึกเรื่องอะไรอยู่ในใจแล้ว เกิดราคะขึ้นขบกัด เกิดโทสะขึ้นเผาผลาญ เกิดโมหะขึ้นห่อหุ้มจิตใจ เมื่อนั้นเรียกว่า มีนรกทางผัสสอายตนะ ซึ่งเป็นนรกจริง นรกชนิดนี้มีที่นี้ไม่ต้องรอต่อตายแล้วเป็นนรกที่ควบคุมได้ กำจัดได้เป็นสิ่งที่ควรรู้จักสนใจ เมื่อไม่ตกนรกชนิดนี้แล้วจะไม่ตกนรกชนิดไหนหมด (พุทธทาสภิกขุ, 2548)

สำหรับสภาวะหรือความรู้แจ้งในอารมณ์ความรู้สึกที่เรียกว่า วิญญูญาณ เกิดขึ้น เมื่อเกิดการรับรู้จากการกระทบจากประสาทสัมผัสหรือที่เรียกว่า ผัสสะ (การทำงานร่วมกันแห่งอายตนะภายในอายตนะภายนอกและวิญญูญาณ) ได้แก่ วิญญูญาณ 6 การรับรู้ผ่านช่องทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจหรือเรียกง่าย ๆ ว่า อินทริย์ เป็นอายตนะภายใน 6 ช่องทางซึ่งเป็นแดนเชื่อมต่อให้เกิดความรู้ที่มาจากภายในโดยทำหน้าที่ในการรับรู้คนละประเภทที่แตกต่างกัน เช่น ตา-รับรู้การเห็น หู-รับรู้การได้ยินเสียง จมูก-รับรู้กลิ่น กาย-รับรู้สัมผัส เย็น-ร้อน อ่อน-แข็ง และใจ-รับรู้อารมณ์ความรู้สึก เช่น สุข-ทุกข์ เป็นต้น ในขณะที่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสและอารมณ์หรือธรรมารมณ์เป็นอายตนะภายนอก 6 ช่องทางซึ่งเป็นแดนเชื่อมต่อให้เกิดความรู้ที่มาจากภายนอกโดยทำหน้าที่เชื่อมต่อการรับรู้จากอายตนะภายในมาเชื่อมกับแดนรับรู้ภายนอก เช่น มีวัตถุที่ตั้งอยู่โดยมีตามาทำหน้าที่เชื่อมกับรูปจนทำให้เห็นวัตถุ คือ รูปนั้น ฯลฯ

การรับรู้ของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้นั้นประสาทสัมผัสทั้งหลายต้องไม่เสียหายและต้องมีการใส่ใจจึงจะเกิดการรับรู้ดังที่พระสารีบุตรอธิบายไว้ว่า “เมื่อจักขุประสาทไม่แตกทำลาย และรูปทั้งหลายอันเป็นภายนอกมาปรากฏ แต่จิตไม่ใส่ใจ รูปก็ไม่ปรากฏ แต่เมื่อจิตใส่ใจ รูปก็ย่อมมีในกาลนั้น วิญญูญาณ คือ ความรู้อันเกิดแต่จักขุรูปและการใส่ใจย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 18: 512) ในกรณีของโสตประสาท ฆานประสาท ชีวาประสาท กายประสาทก็เช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่า กระบวนการรับรู้ของมนุษย์เกิดจากประสาทสัมผัสทั้ง 6 อย่างที่ไม่เสียหายต้องทำงานร่วมกันจึงจะเกิดการรู้หรือการรู้ที่ชัดเจนแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนแรก ประสาททางกาย เช่น ตากระทบกับรูปก่อให้เกิดความรู้สึกขั้นต้น เรียกว่า ความรู้สึกทางตา (จักขุวิญญูญาณ) กระบวนการขั้นตอนนี้ (ตา + วัตถุ = จักขุวิญญูญาณ) รวมเรียกว่า ผัสสะ คือ ความรู้สึกกระทบหรือความรู้สึกสัมผัส

ขั้นตอนที่สอง ผัสสะหรือความรู้สึกที่กระทบนั้นไหลไปสู่ประสาทใจ คือ มนะ และใจรับรู้การสัมผัสนั้น จึงเกิดการรับรู้ในขั้นที่สอง คือ รู้ทางใจ เรียกว่า มโนวิญญูญาณ คือ การรู้ทางใจเป็นการรู้ที่ชัดเจน อันเป็นการ

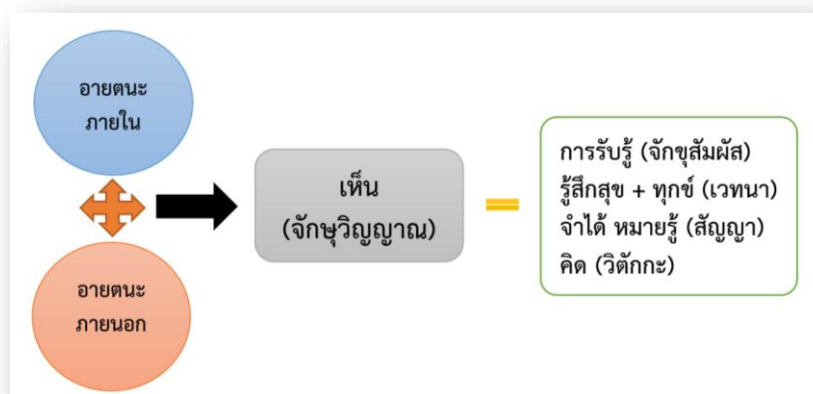

เห็นที่ชัดเจนเป็นความรู้ทางตา ในกรณีของประสาทสัมผัสอื่น ๆ ก็ทำนองเดียวกันโดยกระบวนการทำงานพร้อมกัน ดังนี้

1. ผัสสะทางตา หรือจักขุสัมผัส คือ ตา + รูป + จักขุวิญญาณ = มองเห็นรูป
2. ผัสสะทางหู หรือโสตสัมผัส คือ หู + เสียง + โสตวิญญาณ = ได้ยินเสียง
3. ผัสสะทางจมูก หรือฆานสัมผัส คือ จมูก + กลิ่น + ฆานวิญญาณ = รับรู้กลิ่น
4. ผัสสะทางลิ้น หรือชีวาสัมผัส คือ ลิ้น + รส + ชิวหาวิญญาณ = รับรู้รส
5. ผัสสะทางกาย หรือกายสัมผัส คือ กาย + โผฏฐัพพะ + กายวิญญาณ = รับรู้สัมผัส
6. ผัสสะทางใจ หรือมโนสัมผัส คือ ใจ+ ธรรมารมณ์ + มโนวิญญาณ = รับรู้ความรู้สึกนึกคิด

กระบวนการคิดของมนุษย์เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากกระบวนการรับรู้ของประสาทสัมผัสทางกายหรือช่วงของผัสสะ เมื่อมีการรับรู้ก็จะมีความรู้สึกต่ออารมณ์นั้น เช่น สุข สบาย ทุกข์ ไม่สบายหรือเฉย ๆ เรียกว่า เวทนา พร้อมกันนั้นก็จะมีอาการหมายความว่า เป็นนั่นเป็นนี่ เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ซื่อนั้นซื่อนี้ เรียกว่า สัญญา จากนั้น เกิดความคิด ความดำริตรีกต่าง ๆ เรียกว่า วิตักกะ กระบวนการรับรู้เป็นไปอย่างนี้เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นการประสบอารมณ์ โดยได้รับประสบการณ์ภายนอก หรือการนึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ขึ้นมาพิจารณาในใจ ขั้นตอนของการคิด (วิตักกะ) นี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดบุคลิกภาพและวิถีชีวิตของบุคคลและสังคม แต่ความคิดจะเป็นอย่างไร ย่อมต้องอาศัยปัจจัยที่กำหนดปรุงแต่งความคิดนั้นอีกต่อหนึ่ง

ปัจจัยอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิด ได้แก่ ความรู้สึกสุขทุกข์ (เวทนา) ถ้ารู้สึกเป็นสุข ก็ชอบใจ อยากได้ อยากเสพ อยากเอา (ตัณหาฝ่ายบวก) ถ้ารู้สึกเป็นทุกข์ ก็ขัดใจไม่ชอบใจ อยากเลี่ยงพ้นหรืออยากทำลาย (ตัณหาฝ่ายลบ) จากนั้น ความคิดปรุงแต่งต่าง ๆ ก็จะพุ่งไปที่อารมณ์เป็นที่มาของเวทนานั้น เอาสิ่งนั้นเป็นที่จับความคิดพร้อมด้วยความจำได้หมายความว่า สิ่งนั้นสิ่งนี้ เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ (สัญญา) แล้วความคิดปรุงแต่งก็ดำเนินไปตามวิถีของความชอบใจไม่ชอบใจนั้น เครื่องปรุงแต่งของความคิด ก็คือ ความโน้มเอียง ความเคยชิน กิเลส จิตนิสัยต่าง ๆ ที่จิตได้สั่งสมไว้ (สังขาร) และคิดอยู่ในกรอบ ขอบเขตและแนวทางของสังขารนั้น จากความคิดก็อาจแสดงออกมาเป็นการกระทำการพูดและแสดงบทบาทต่าง ๆ (สมเด็จพะพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

ภาพ 2 การแสดงตัวอย่างแสดงกระบวนการเกิดความคิด

คติในทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่า กิเลสหรือวิภวาท ไม่ใช่เพื่อความเพลิดเพลิน หรือเสริมให้มีกำลังทางกาย จนกลายเป็นมีพลังแล้วไม่ได้สร้างประโยชน์หรือก่อประโยชน์ตามคติในทางพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ดังนั้น ในการกระบวนการณ์ที่เกิดขึ้น หัวใจสำคัญหรือกลไกสำคัญ คือ การแสวงหาความรู้ผ่านลิ้นหรือแสวงหาความรู้ ดังกรณีหัวหน้าพ่อครัว (Chef) ดังของเกาหลีในราชสำนักก็ใช้ลิ้นเป็นเครื่องแสวงหาความรู้ จนกลายเป็นความเที่ยงในการรับรส ดังปรากฏในงานของสิริรัศมี สิงห์สนธิ และพระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ (2565) ศึกษาในเรื่องการศึกษาวิเคราะห์การปฏิสนธิวิญญานตามหลักปฏิจจสมุปบาท นำเสนอผลการศึกษาไว้ว่า

ปฏิสนธิวิญญาน คือ ปฏิสนธิจิต เป็นปฐมจิตและเป็นวิญญานทำหน้าที่รู้แจ้งอารมณ์ 6 ประการ คือ (1) จักขุวิญญาน (2) โสทวิญญาน (3) หานวิญญาน (4) ชิวหาวิญญาน (5) กายวิญญาน (6) มโนวิญญาน เป็นองค์ประกอบสำคัญอันจะทำให้ชีวิต คือ ชนธ 5 เจริญเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ โดยมีหน้าที่หลัก 8 อย่าง คือ (1) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางมโนทวาร เรียกว่า มโนวิญญาน (2) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางตา เรียกว่า จักขุวิญญาน (3) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางหู เรียกว่า โสทวิญญาน (4) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางจมูก เรียกว่า หานวิญญาน (5) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น เรียกว่า ชิวหาวิญญาน (6) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางกาย เรียกว่า กายวิญญาน (7) ทำหน้าที่เคลื่อนจากภพเก่า เรียกว่า จุตติจิต และ (8) ทำหน้าที่เกิดในภพใหม่ เรียกว่า ปฏิสนธิจิต ซึ่งกระบวนการณ์ ดังกล่าวนั้นเป็นปรากฏการณ์แบบข้ามภพข้ามชาติตามกระบวนการณ์ปฏิจจสมุปบาท และอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นวัฏจักรดุจวงล้อ จนกว่าจะบรรลुพระนิพพาน อันเป็นการตัดวงล้อแห่งปฏิจจสมุปบาทอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น การเกิดใหม่จะมีขึ้นไม่ได้เพราะวงจรแห่งสังสารวัฏถูกตัดขาดและในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นไม่มีการรอคอยการเกิดใหม่ พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงให้ความสำคัญกับเรื่องของจิตเป็นสำคัญ เมื่อจิตดับดับปฏิสนธิจิตจะเกิดขึ้นทันที ลัทธิที่ตายไปแล้วจะต้องมีภพภูมิรองรับและเกิดในทันที จนกว่าวงล้อแห่งปฏิจจสมุปบาทจะถูกตัดขาดอย่างสิ้นเชิง

จากงานศึกษานี้ที่ยกมา ยืนยันได้ว่า พระพุทธศาสนาใช้องค์ประกอบทางร่างกาย ทวารทั้ง 6 เป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งความรู้เป็นความรู้ผ่านประสาทสัมผัสที่เรียกว่า ปฏิสนธิจิต หรือปฏิสนธิวิญญานผ่านสิ่งที่เข้ามากระทบ ดังนั้น ลิ้นจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการได้มาซึ่งความรู้ผ่านลิ้น หรือรสจากลิ้นที่เรียกว่า ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น เรียกว่า ชิวหาวิญญาน ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น เป็นต้น (สิริรัศมี สิงห์สนธิ และพระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ, 2565)

ในส่วนพระพุทธศาสนาใช้คำว่า ลิ้น-ชิวหา ถูกทำให้เป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งความรู้ที่เรียกว่า ลิ้นรับรส เช่น เปี้ยวก็ให้รู้ว่า เปี้ยว หวานก็ให้รู้ว่า หวาน ร้อนก็รู้ ว่า ร้อน และเมื่อรู้ว่า ร้อน ก็เกิดอาการอื่น เช่น การเป่าเพื่อให้เย็น หากเย็นเกินหรือหวานเกิน ก็เกิดกระบวนการณ์ของความรู้และนำไปสู่การปรับพฤติกรรมอัน

สัมพันธ์กับพฤติกรรมทางกายหรือการกำหนดท่าที ซึ่งจัดเป็นสติในทางพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ดังที่มีผู้ได้ทำการศึกษาไว้ เช่น

พระมหาภาธร อาภาธโร (อินทะพูล) และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของอายตนะในสหายตนวิมังคสูตร พบว่า

- 1) สหายตนวิมังคสูตรเป็นพระสูตรขนาดกลางอยู่พระไตรปิฎกเล่มที่ 12 ว่าด้วยเรื่องของการจำแนกอายตนะ เป็นพระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่บรรดาพระภิกษุผู้ที่กำลังปฏิบัติ ธรรม ณ วัดพระเชตุวัน เมืองสาวัตถี โดยทรงมีพระประสงค์ให้เหล่าพระภิกษุมีความรู้ในเรื่องของอายตนะอย่างถ่องแท้ สามารถที่จะแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมได้ โดยสาระของเรื่องอายตนะในสหายตนวิมังคสูตรนั้น เป็นเรื่องของการจำแนกการทำงานของอายตนะภายในและอายตนะภายนอกและจิต กล่าวคือเมื่ออายตนะภายใน 6 ได้แก่ จักขุ (ตา) โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น) กาย (กาย) และมโน (ใจ) กับอายตนะภายนอกหรืออารมณ์ 6 ได้แก่ รูป (รูปะ) สัทตะ (เสียง) คันธะ (กลิ่น) รส (รสะ) โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ต้องกาย) ธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดกับใจ) มากระทบ กันก็จะเกิดวิญญาณ จากนั้นก็เกิดผัสสะ และเวทนา มโนพิจารณา 18 สัตตบท 36 อุเบกขา 2 และการพึงวิปัสสนาขั้นสูง ก็คือ อตัมมยตา ซึ่งเป็นการสอนลำดับขั้นของการทำลายกิเลสผ่านกระบวนการของอายตนะ ทำให้สามารถบรรลุธรรมได้
- 2) การวิเคราะห์พบว่า ความรู้เรื่องอายตนะ 12 ในสหายตนวิมังคสูตรนั้นมีคุณค่า คือ (1) ทำให้เกิดมีการฝึกจิต (2) ทำให้เกิดความรู้สึกในศีล (3) ทำให้กิเลสไม่เข้าสู่จิตใจ (4) ทำให้เป็นผู้มีชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และ (5) ทำให้ถึงความสิ้นทุกข์ทั้งปวงได้

พระไพโรธ ลาตศรีลา และวิโรจน์ คุ่มครอง (2566) ได้ศึกษาการเจริญวิปัสสนาภาวนาในอัมมัตตทุกขสูตร พบว่า

การเจริญวิปัสสนาภาวนาในอัมมัตตทุกขสูตรแบ่งเป็น 1) พิจารณาอายตนะภายในที่ 1 คือ จักขุ และรูปว่า เป็นทุกข์ทนอยู่สภาพเดิมไม่ได้ ไม่เที่ยง สิ่งไหนไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งไหนเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งไหนเป็นอนัตตา สิ่งนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา 2) อายตนะภายในที่ 2 คือ โสตะ คือ หูคู่กับเสียง เป็นทุกข์ พิจารณาเช่นเดียวกัน 3) ฆานะ คือ จมูกคู่กับกลิ่นเป็นทุกข์ 4) ชิวหา คือ ลิ้นคู่กับรส เป็นทุกข์ 5) อายตนะที่ 5 กาย คือ กายคู่กับสัมผัสเป็นทุกข์ 6) อายตนะที่ 6 มโน คือ ใจคู่กับธรรมารมณ์โดยการพิจารณาว่า มโน ไม่เที่ยง สิ่งไหนไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งไหนเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งไหนเป็นอนัตตา สิ่งนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา เมื่อมีอะไรมากระทบสัมผัสตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเรา ปัญญาที่เกิดจากวิปัสสนาจะนำไปสู่การเจริญขึ้นของอริยมรรคซึ่งนำไปสู่การรู้แจ้งพระนิพพานในที่สุด

ชินวัตร นิลเนตร (2564) ได้การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องปฏิสนธิวิญญาณในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ศึกษาแล้วพบว่า

ปฏิสนธิวิญญาณ คือ ปฏิสนธิจิต เป็นปฐมจิตและเป็นวิญญาณทำหน้าที่รู้แจ้งอารมณ์ 6 ประการ คือ (1) จักขุวิญญาณ (2) โสทวิญาณ (3) ฆานวิญาณ (4) ชิวหาวิญาณ (5) กายวิญาณ (6) มโนวิญาณ เป็นองค์ประกอบสำคัญอันจะทำให้ชีวิต คือ ชันธ์ 5 เจริญเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ มีหน้าที่หลัก 8 อย่าง คือ (1) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางมโนทวาร เรียกว่า มโนวิญาณ (2) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางตา เรียกว่า จักขุวิญญาณ (3) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางหู เรียกว่า โสทวิญาณ (4) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางจมูก เรียกว่า ฆานวิญาณ (5) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น เรียกว่า ชิวหาวิญาณ (6) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางกาย เรียกว่า กายวิญาณ (7) ทำหน้าที่เคลื่อนจากภพเก่าเรียกว่า จุตติจิต และ (8) ทำหน้าที่เกิดในภพใหม่ เรียกว่า ปฏิสนธิจิต ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้เป็นปรากฏการณ์แบบข้ามภพข้ามชาติตามกระบวนการปฏิจกสมุปปาทและอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป เป็นวัฏจักร ดุจวงล้อ จนกว่าจะบรรลुพระนิพพานอันเป็นการตัดวงล้อแห่งปฏิจกสมุปปาทอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น การเกิดใหม่จะมีขึ้นไม่ได้เพราะวงจรแห่งสังสารวัฏถูกตัดขาด และในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นไม่มีการรอคอยการเกิดใหม่ พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงให้ความสำคัญกับเรื่องของจิตเป็นสำคัญ เมื่อจิตดับดับ ปฏิสนธิจิตจะเกิดขึ้นทันที สัตว์ที่ตายไปแล้วจะต้องมีภพภูมิรองรับและเกิดในทันที จนกว่าวงล้อแห่งปฏิจกสมุปปาทจะถูกตัดขาดอย่างสิ้นเชิง

จากข้อมูลที่ยกมาต้องการสื่อว่า ลิ่นเป็นเครื่องมือรับรสที่เรียกว่า ชิวหาวิญาณ ในทางพระพุทธศาสนาให้คำนิยามว่า เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างการรับรู้หรือเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ได้ รวมทั้งใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดสติของผู้ฝึก ดังที่กระบวนการของการฝึกสติใช้คำว่า ลิ่นรับรส ทำให้เกิดการรับรู้และใช้กระบวนการทางจิตเข้าไปกำหนดการรับรู้ นั้น เป็นต้น

ลิ่นสัมผัสลิ่นกลายเป็นความตาย

เรื่องราวด้วยลิ่นมีมาแต่ครั้งพุทธกาล ซึ่งได้กลายเป็นเรื่องเล่าว่าด้วยกรรมกับการทำกรรม แต่วิธีการ คือ ใช้ความรุนแรง ดังปรากฏเป็นข้อมูลในคติทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ในสมัยนั้นมีชายผู้หนึ่งเป็นนักเลงสุราใจเหี้ยม เลี้ยงชีพด้วยการฆ่าโคเพื่อเอาเนื้อไปขายชาวบ้านต่างให้ฉายาว่า นายโคฆาต เป็นอีกอาชีพที่ทำหน้าที่ฆ่าวัว ฆ่าแพะเนื้อขาย ซึ่งทำหน้าที่ทุกวันเป็นเวลาหลายสิบปี จนมองว่า การฆ่าเป็นเรื่องปกติ มีรายได้ตามสมควรแก่อาชีพ ส่วนเรื่องบุญบาปจากการฆ่าตามคติในทางศาสนาไม่ต้องพูดถึง เพราะเขาไม่ได้คิดหรือนึกแต่ประการใด

นักฆ่าวัวผู้นี้ มีนิสัยประจำอยู่อย่างหนึ่ง ก็คือ เมื่อฆ่าวัวแล้วเนื้อไปขาย เขาจะเก็บเนื้อวัวก้อนหนึ่งเอาไว้ให้ภรรยาอย่างหนึ่งของแกล้มสุรา ในตอนเย็นทุกวันไม่เคยขาด ในเย็นวันหนึ่งขณะที่นายโคฆาตยังกลับไม่ถึงบ้าน

ได้มีเพื่อนบ้านใกล้เคียง มาขอซื้อเนื้อวัวกับภรรยาของเขาด้วยความชอบพอสนิทสนมกันนางจึงเอาเนื้อวัวของสามีที่เก็บไว้ให้เพื่อนบ้านไป ครั้นนายโคฆาตกลับมาถึงบ้านพร้อมด้วยสุราไหใหญ่ ก็ตะโกนเรียกให้ภรรยาไปเอาเนื้อวัวมาให้ตนกินเกลี้ยงเหล่า แต่เมื่อรู้ว่า นางเอาไปขายเสียแล้วก็เกิดโทสะ กระตืบเท้าตรงเข้าทุบตีภรรยาด้วยความโมโหและแค้นนักฆ่าวัวผู้หิวกระหายจึงคว้ามัดตรงไปยังคอกวัวทันที แต่ครั้งนี้จะฆ่าวัวในเวลาค่ำเช่นนี้เนื้อที่เหลือก็ไม่สามารถนำไปขายที่ตลาดได้

ด้วยจิตใจเหี้ยมโหดไร้ความเมตตากรุณา นายโคฆาตจึงกระชากลิ้นของแม่วัวออกมา ใช้มีดเขี่ยจนขาดติดมือ เมื่อได้เนื้อที่ต้องการแล้ว ก็รีบเดินกลับเข้าบ้านไม่สนใจกับเสียงร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวด ทุกข์ทรมานแสนสาหัสของแม่วัวผู้น่าสงสารแม้แต่น้อย นายโคฆาตโยนลิ้นวัวที่เพิ่งตัดมาสด ๆ สิ่งให้ภรรยาไปอย่างมาให้ตนเป็นการด่วน ระหว่างที่รออยู่ด้วยความหิวกระหาย ก็ดื่มเหล้าไปพลางปากก็ตะโกนด่าแรงให้เสร็จไว ๆ สักครู่ใหญ่ภรรยาของเขาก็รีบนำลิ้นวัวอย่างที่หอมฉุยมาให้สามีอย่างไม่ต้องรีรอ นายโคฆาตคว่ำลิ้นวัวที่เพิ่งเสร็จใหม่ กำลังร้อน ๆ เข้าปากเคี้ยวอย่างแรง หวังจะกินให้หน้าใจ

ทันทีทันใด นักฆ่าวัวก็ต้องร้องตะโกน ด้วยความเจ็บปวดอนิจจา! เพราะความหิวจัดจนตาลายแถมมีเมื่อด้วยฤทธิ์สุรา นายโคฆาตเคี้ยวอย่างรีบร้อนเหลือเกิน ได้กัดถูกลิ้นตัวเองอย่างแรงจนขาดกระเด็นแถมมากับลิ้นวัวอย่างที่ไม่ทันเคี้ยวให้ละเอียด เพชรฆาตผู้ใจเหี้ยมนอนทรนทรายเลือดท่วมปาก ตะโกนร้องลั่นด้วยความเจ็บปวดทรมาน เสียงร้องของนายโคฆาตดังไปไกล จนชาวบ้านใกล้เคียงพากันวิ่งมาดู บ้างก็นึกฉงนในใจว่าเหตุใดวันนี้นายโคฆาตจึงฆ่าวัวในเวลาเย็นอีก แต่เมื่อมาดูต้นเสียง กลับกลายเป็นนักฆ่าวัวกำลังดิ้นรนอย่างรุนแรง มีเลือดไหลออกจากปากไม่ยอมหยุด ชาวบ้านที่มามุงดูก็ได้แต่ยืนมองภาพที่น่าสังเวชอนาจอนใจโดยที่ไม่สามารถช่วยอะไรได้เลย จนกระทั่งขาดใจตายในที่สุด

ผู้ที่พบเห็นก็ต่างวิพากษ์วิจารณ์กันว่า ต้องเป็นบาปกรรมที่ตามมาให้ผลจนเห็นทันตาแน่นอน ในพระไตรปิฎกไม่ได้เล่าว่า ชาวบ้านที่พากันมามุงดูและวิพากษ์วิจารณ์เหล่านั้นยังซื้อเนื้อวัวมากินอีกหรือเปล่า แต่มีเล่าต่อไปในตอนท้ายว่า ด้วยอาชญากรรมที่ได้กระทำไว้ตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ ครั้นตายไปวิญญูณของนายโคฆาต จึงตกลงลงสู่รอกเวจีได้รับทุกข์ทรมานอยู่ในขุมรอกนั้นหลายแสนปี เมื่อพ้นจากเวจีแล้วยังต้องกลับมาเกิดเป็นวัวถูกเขาฆ่าตายอีกนับไม่ถ้วน จนกว่าจะหมดสิ้นบาปกรรมที่เคยทำไว้ทั้งหมด

เรื่องที่ปรากฏในคัมภีร์เป็นเรื่องที่ยกมาเพื่อต้องการทวนสอบและยืนยันข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์ในทางพระพุทธศาสนา แต่สาระที่ต้องนำเสนอ คือ (1) ลิ้นของสัตว์ในเรื่อง คือ ลิ้นวัวเป็นอาหาร สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่ผู้เขียนได้ขมิ้นลิ้นวัวที่ผ่านการปรุงสุกในฐานะที่เป็นอาหาร (2) ลิ้นได้สัมผัสลิ้น เรียกว่า โอฆารสหรือรสอร่อยก็เกิดขึ้น ผู้เขียนได้ขมิ้นก็จัดเป็นความรู้ ซึ่งผู้ปรุงก็จะบอกว่า อร่อย นัว มีความอ่อนไม่แข็ง แต่ผู้เขียนก็รับทราบเป็นข้อมูลได้อย่างเป็นปกติ (3) ลิ้นเป็นจุดที่อ่อน แปลว่า สัมผัสทั้งความร้อน เย็น เปรี๊ยะหวาน มันเค็มทั้งหมด และเกณฑ์ในการรับรสก็แตกต่างกัน ดังนั้น ลิ้นในความหมายนี้จึงเป็นเครื่องมือในการวัดต่อสิ่งที่เข้ามาสัมผัส ลิ้นในความหมายนี้เป็นจุดรับที่แตกต่างกันทั้งความเหมือนและความต่างกันไป เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยที่แตกต่าง และไม่สอดคล้องกันตามสถานการณ์ที่สลับกันไป ส่วนเรื่องโคฆาตที่ยกมาเทียบเคียงว่า ลิ้นถูกทำให้เป็นอาหาร กรณีของผู้เขียนที่เป็นคนขมิ้นต้องการสื่อว่า มีเรื่องแบบนี้เคยเกิดขึ้น ซึ่งว่าด้วยเรื่องการบริโภคลิ้น หรือลิ้นถูกทำให้เป็นอาหาร แต่อีกนัยหนึ่งลิ้นก็เป็นเครื่องรับรส ดิตรส พึงใจในรสด้วย ดังที่

นายโคฆาตพึงใจกับการกินเนื้อทุกวัน รวมทั้งลั่นด้วย เพราะลั่นเป็นเครื่องตัดสินรส แต่อีกนัยหนึ่งการบริโภคที่ขาดสติ โดยไม่ได้ใช้วิจารณ์ญาณ เห็นแก่จะกิน กินโดยไม่พิจารณา จึงนำไปสู่ความตายจนถึงชีวิต เป็นต้น

ภาพ 3 ความรุนแรงต่อชีวิตจากโคฆาตตามหลักปาณาติบาต ดังปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
(อาจารย์วศิน อินทสระ, 2564); แมวอ้วนสีชมพู, 2558)

เรื่องเล่าวรรณกรรมว่าด้วยเรื่องลั่นและกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสจากลั่น

ในทางพระพุทธศาสนาใช้ความรู้จากประสาทสัมผัสเป็นเครื่องมือในการกำหนด ระบุ ควบคุม ให้มีสติตามกรอบของการศึกษา แต่ก็มีวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ที่เนื่องด้วยลั่น หรือมีตัวละครที่ชื่อว่า ชิวหา มีลั่นเป็นเอกลักษณ์ ลั่นใหญ่ ลั่นยาว และในเวลาเดียวกันก็ใช้ลั่นเป็นอาวุธ

ตัวละครในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ คือ ชิวหา เป็นน้องเขยของทศกัณฐ์ สามีของนางสำนักรา มีลักษณะกายสีทอง เกลี้ยงเกลา น้ำเต้ากลม ตาจะเข้ ปากแฉะ แลบลั่น เมื่อครั้งนั้น ทศกัณฐ์ไปประพาสป่า จึงให้น้องเขยเฝ้าเมืองไว้ ฝ่ายชิวหา เมื่อได้รับหน้าที่ก็ทำหน้าที่อย่างดี ชิวหาเป็นยักษ์ที่มีฤทธิ์เดช คือ มีลั่นที่ยาวและใหญ่ สามารถใช้ในการศึกได้ เมื่อชิวหาได้รับหน้าที่มา ก็จัดตามไพร่ฟ้าเมืองไม่ได้หลับไม่ได้นอน จนวันที่ 7 ชิวหา ก็ทนความง่วงไม่ไหว จึงเผลอหลับไปให้ใหญ่โตแล้วแลบลั่นไปปิดเมืองลงกาไว้แล้วกลับไป ฝ่ายทศกัณฐ์ เมื่อกลับมาจากประพาสป่า มองไม่เห็นเมืองลงกา ก็เข้าใจว่า เป็นอุบายของศัตรูปดบังเมืองไว้ ด้วยความโกรธ จึงขว้างจักร อารูของตนไปตัดลั่นชิวหาทันที ชิวหาถูกตัดลั่นขาดไปก็สิ้นใจลง นางสำนักราเสียใจมาก จึงไปเที่ยวป่าแล้วเจอกับพระราม จนเป็นปฐมเหตุของสงครามครั้งนี้ในที่สุด

หรือมีผู้ศึกษาไว้ในเรื่องเสี้ยวสำนักรา: การสร้างนาฏกรรมร่วมสมัยจากวรรณคดีไทย (ณฤศณ อาชวนนท์, 2565) ที่เสนอการศึกษาไว้ว่า

นางสำนักราเป็นตัวละครสำคัญตัวหนึ่งในเรื่องรามเกียรติ์ มีสามีชื่อชิวหา ซึ่งถูกทศกัณฐ์ ฆ่าตาย นางสำนักราเสียใจมาก จึงขอทศกัณฐ์ไปเที่ยวเล่นในป่าเพื่อคลายความทุกข์ทำให้ได้พบกับพระราม และหลงรักพระรามอย่างสุดหัวใจนางอยากได้พระรามเป็นพระสวามี แต่พระรามก็ปฏิเสธ ทำให้นางสำนักรานั้นเสียใจมาก และโกรธแค้นพระรามนัก

ในอีกความหมายหนึ่งลัทธิถูกมาจำแนกต่อประเภทหรือชนิดของสัตว์ดังที่ปรากฏคำว่า ทวีชีวหา หรือสัตว์ที่มีลันสองแฉก ดังปรากฏในงานการศึกษาเรื่องนันทโพนันทสูตรคำหลวง: ความพิเศษ ความหมาย ความเชื่อแห่งคำเรียกชื่อพญานาค (บุญเลิศ วิวรรณ, 2562) ที่ศึกษาเรื่องพญานาคและศึกษาคำเรียกพญานาคที่มีอยู่ 48 ชื่อ และในชื่อทั้งหมด ทวีชีวหาที่เป็นคำเรียกพญานาคด้วย โดยใช้ลันเป็นเครื่องจำแนกระหว่างสัตว์ลันเดียวกับสัตว์สองลันเป็นต้น พญานันโพนันทนาคราชที่สะท้อนความเชื่อหรือทัศนคติเกี่ยวกับพญานาคในสมัยกรุงศรีอยุธยา มี 4 ลักษณะ สำคัญที่ชัดเจน คือ (ก) ความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ (ข) ความเป็นสัตว์ที่มีลัน 2 แฉก (ค) ความเป็นพระราชแห่งนาค ความเป็นใหญ่ในภพบาดาล ซึ่งปรากฏในงานศึกษาที่ยกมา

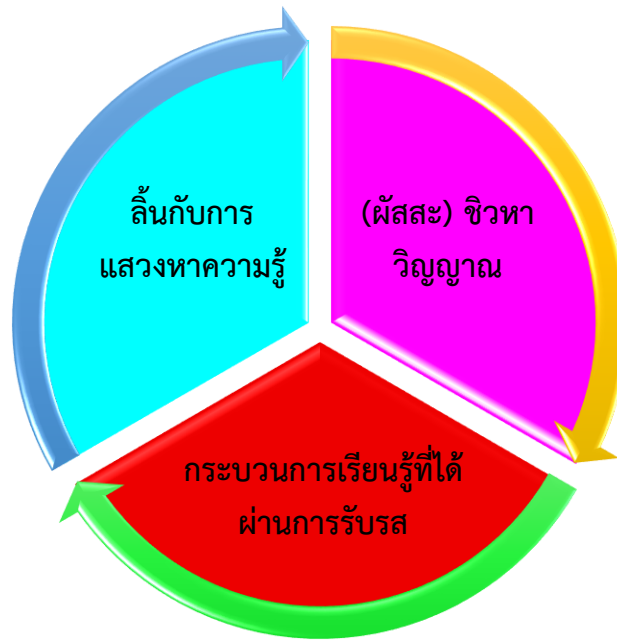
ดังนั้น ในประเด็นของลันที่มีความหมายเป็นเครื่องรับรส และเป็นวิธีการแสวงหาความรู้ตามกรอบพระพุทธศาสนาดังที่นำเสนอในประเด็นก่อน แต่อีกนัยหนึ่งลันได้ถูกนำมานำเสนอเป็นวรรณกรรมในเรื่องรามเกียรติ์ ให้เป็นเครื่องมือในการปกป้องรักษาเมือง ดังกรณีของยักษ์ที่ชื่อว่า ชิวหา ที่อธิบายลักษณะไว้ว่า มีกายสีหเสน ยอดน้ำเต้ากลม ตาจระเข้ ปากส่าย แลบลัน นอกจากนี้ ยังมีความสามารถด้านการรบการศึกโดยชิวหา เป็นยักษ์ที่มีฤทธิ์เดช คือ มีลันที่ยาวและใหญ่ สามารถใช้ในการศึกได้ ทั้งได้เคยทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์เมือง โดยได้ใช้ฤทธิ์เนรมิตให้ตัวใหญ่โต แลบลันปิดเมืองลงกาไว้เพื่อป้องกันศัตรู เมื่อทศกัณฐ์กลับมาไม่เห็นเมือง ก็เข้าใจว่า เป็นอุบายของศัตรูปดบังปิดเมืองไว้ ด้วยความโกรธจึงขว้างจักรอาวุธของตนไปตัดลันชิวหาทันที ชิวหาถูกตัดลันขาดไปก็สิ้นใจลง กรณีนี้ของยักษ์ชิวหา ซึ่งเป็นความโดดเด่นหรือคุณสมบัติเฉพาะ แต่อีกนัยหนึ่งลันก็นำไปสู่ความตายหรือเสียชีวิตด้วย ในส่วนของคุณสมบัติของพญานาคก็ใช้ลันเป็นเครื่องจำแนก คือ ทวีชีวหา จึงเป็นอีกชื่อหนึ่งของพญานาคที่นัยหนึ่งเป็นลักษณะเด่น ดังปรากฏในผลการศึกษาที่ยกมา

ภาพ 4 ยักษ์ที่มีลันเป็นอาวุธ ยักษ์ชิวหา และพญานาคที่มีทวีชีวหาเป็นชื่อ ซึ่งมีลันเป็นอัตลักษณ์
(Thai Art, n.d.; เวกเตอร์ Stock, n.d.)

องค์ความรู้ใหม่

ล้นเป็นช่องทางหนึ่งในการรับรู้ รับรส ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาจัดเป็นหนึ่งในช่องทางการได้มาซึ่งความรู้ที่เรียกว่า ชิวหาวิญญาน ทั้งการได้มาซึ่งความรู้แบบนี้ยังเป็นเครื่องมือในการกำหนดสติของผู้ฝึก ดังที่กระบวนการของการฝึกสติใช้คำว่า ล้นรับรส ทำให้เกิดผัสสะนำไปสู่การสร้างความรู้ผ่านเวทนา อารมณ์และความรู้สึกอีกขั้นหนึ่ง ตามแผนภาพ 5

ภาพ 5 กระบวนการได้มาซึ่งความรู้ด้วยล้นรับรสตามแนวพุทธ

สรุป

ในการเขียนบทความนี้จึงอาศัยเรื่องล้นเป็นฐานคิดศึกษา โดยล้นในลักษณะทางร่างกายเป็นเครื่องรับรู้รสหรือใช้ล้นในการกินอาหารแล้วจำแนกรส แต่ในทางพระพุทธศาสนามีเรื่องล้นที่ใช้เป็นอาหารแต่อธิบายถึงความรุนแรงและกฎแห่งกรรมจากความรุนแรงกรณีของโคฆาต แต่นัยหลักพระพุทธศาสนาใช้องค์ประกอบของล้นเป็นเครื่องรับรู้ด้วยและแสวงหาความรู้ เป็นความละเอียดจำเพาะลึกลงไปในการศึกษาเพื่อควบคุมกำหนดจิตไม่ให้ติดยึด มีสติอยู่กับกายให้มากเพื่อไม่ให้ติดรส จนกลายเป็นไม่รู้จักโภชนาตัตถุญดา หรือรู้จักปริมาณในการบริโภค อีกนัยหนึ่งล้นเมื่อได้แสวงหาความรู้ก็สามารถนำไปเป็นอาชีพหรือเครื่องมือในการยังชีพได้ ดังกรณีล้นกับคุณสมบัติของการเป็นนักชิม เป็นกุก ผู้ประกอบอาหาร ดังนั้น ล้นในมิติของการเป็นเครื่องยังชีพก็สามารถดำเนินการได้หรือให้สามารถกระทำได้ และนัยของล้นกับการสร้างเป็นวรรณกรรมดังปรากฏในตัวละครเรื่องรามเกียรติ์ที่ยกขมีคุณสมบัติเด่นเรื่องล้นใช้ล้นเป็นอาวุธที่ช้อยักษ์ชิวหา หรือพญานาคที่มีชื่อเรียกอีกอย่างในคัมภีร์พุทธศาสนาว่า ทวิชิวหา ที่หมายถึง พญานาค ดังนั้น ในการศึกษาจึงอธิบายถึงล้นที่เป็นอาหารล้นอธิบายถึงกฎแห่งกรรมจากความรุนแรง และล้นมีนัยอันเป็นความสามารถและคุณสมบัติดังปรากฏตามการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ชินวัชร นิลเนตร. (2564). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง ปฏิสนธิวิญญาณในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารธรรมธारा*. 7 (1), 173-210.
- ณฤศณ อาชวนนท์. (2565). เสี้ยวสำนึกข้า: การสร้างนาฏกรรมสมัยจากวรรณคดีไทย. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*. 12 (1), 113-126.
- บุญเลิศ วิจารณ์. (2562). นันทโพนันทสูตรคำหลวง: ความพิเศษ ความหมาย ความเชื่อแห่งคำเรียกชื่อพญานาค. *วารสารดำรงวิชาการ*. 18 (1), 151-172.
- พระไพโรธ ลาตศรีลา และวิโรจน์ คุ่มครอง. (2566). การเจริญวิปัสสนาภาวนาในอัมมัตตทุกขสูตร. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*. 5 (5), 1067-1076.
- พระมหาภาธร อาภาธโร (อินทะพูล) และคณะ. (2561) การศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของอายตนะในสหายตนวิภังคสูตร. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 7 (3), 101-111.
- พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ธรรมิกสังคัม*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 16, 18, 23, 28, 77, พิมพ์ครั้งที่ 9*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- แม่อ้วนสีชมพู. (29 เมษายน 2558). เนปาล ชั่ววักว่า 5 แสนตัวบูชายัญ. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://pantip.com/topic/33579489>
- เวกเตอร์ Stock. (n.d.). *Line Draw Tattoo Serpent or Naga Spraying Water*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.pinterest.co.uk/pin/784893041317075177/>
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น*. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.
- สิริรัตน์ สิงห์สนธิ และพระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ. (2565). การศึกษาวิเคราะห์การปฏิสนธิวิญญาณตามหลักปฏิจจสมุปบาท. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*. 5 (2), 222-236.
- อาจารย์วศิน อินทสระ. (9 มีนาคม 2564). *เรื่องนายโคชาตัก (คนฆ่าโค)*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.facebook.com/W.Indhasara/posts/1560605214129308/>
- Cha Kai Mook. (22 มีนาคม 2565). *เมนูแกงอ่อม วันนี้เสนอ อ่อมลั่นว้าวสูตรง่าย ๆ ที่ใคร ๆ ก็ทำตามได้ EP.17*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=yb6VJ35Jdj8>
- San Ce. (29 กันยายน 2562). *ทำอาหารในป่า คั่วลันว้าว กลิ่นหอมทั่วป่า สูตรนี้ มีที่เดียวในโลก!!* สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=83v-a3qhfDU>
- Thai Art. (n.d.). *ชีวหา (ที่มาภาพหนังสือยักษ์ในรามเกียรติ์ ชุดพรหมพงศ์และอสูรแห่งกรุงลงกา)*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.pinterest.com/pin/676947387717998585/>

Academic Article:

Received: 2024-01-01;

Revised: 2024-05-01;

Accepted: 2024-05-08.

บ่อเกิดความรู้ในปรัชญาโลกตะวันตกและพุทธปรัชญา

The Source of Knowledge in Western World and Buddhist Philosophy

พระสุริยน นริสสร (ผึ้งผาย)*¹, พระไพฑูรย์ ฉันทกาโม (ห้าวหาญ)²Phra Suriyon Narissaro (Phungphai)¹, Phra Phaithun Chantakamo (Haohan)²

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

First/Corresponding Author, E-mail: phungphaysuriyn@gmail.com*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบ่อเกิดความรู้ จากการศึกษพบว่า บ่อเกิดความรู้เป็นสาขาหนึ่งของญาณวิทยา เป็นวิชาที่ว่าด้วยความรู้ของมนุษย์ ลักษณะของความรู้ บ่อเกิดของความรู้ ขอบเขตของความรู้ ปัญหาเรื่องความถูกต้องของความรู้ แนวคิดทางปรัชญาตะวันตกให้การยอมรับแนวคิดทฤษฎีหลักอยู่ 4 อย่าง ได้แก่ 1) เหตุผลนิยม มนุษย์สามารถรู้ความจริงได้โดยการใช้เหตุผล ไม่ต้องผ่านประสบการณ์ 2) ประสบการณ์นิยม ความรู้เกิดขึ้นได้โดยอาศัยผัสสะหรือประสาทสัมผัส 3) อัจฉนัตถิญาณนิยม การรู้เองเป็นบ่อเกิดที่สำคัญของความรู้ เป็นกิจกรรมของจิตโดยตรง 4) ความรู้แบบวิवरณ์ ความรู้ที่เกิดจากการเปิดเผยของสิ่งเหนือธรรมชาติ ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทมีบ่อเกิดความรู้ 2 อย่าง ได้แก่ 1) พรโตโฆสะ คือ เสียงจากผู้อื่น หรือการได้ฟังจากผู้อื่นอันได้แก่ประสบการณ์ภายนอก 2) โยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาด้วยอุบายอันแยบคายซึ่งเป็นวิธีการคิดหาเหตุผล และยังมีหลักปัญญา 3 เป็นแหล่งที่มาของความรู้ ได้แก่ 1) จินตามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการคิดหาเหตุผล 2) สุตมยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการฟัง 3) ภวานามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมให้เข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดความซาบซึ้ง องค์ความรู้ใหม่ที่ประมวลได้จากบทความนี้ คือ ทฤษฎีความรู้ทางตะวันตกเป็นแนวคิดที่ยังเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับพระเป็นเจ้า ส่วนพุทธปรัชญาเป็นทฤษฎีที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระเป็นเจ้าแต่อย่างใด

คำสำคัญ: ญาณวิทยา, บ่อเกิดความรู้, พุทธปรัชญา

Abstract

This academic article explores the sources of knowledge. The study finds that the concept of a "source of knowledge" falls under the field of epistemology, which is concerned with human understanding-its nature, origins, scope, and the challenges of ensuring its accuracy. Western philosophical thought recognizes four main theories regarding the sources

of knowledge: 1) rationalism – the belief that humans can attain truth through reason alone, without relying on sensory experience, 2) empiricism – the view that knowledge arises from sensory experiences, 3) intuitionism – the idea that self-knowledge originates from direct mental insight or intuition, and revelatory knowledge – the belief that knowledge can come from divine or supernatural revelation. In contrast, Theravāda Buddhist philosophy identifies two primary sources of knowledge: 1) Paratoghosa – knowledge gained from others, such as through listening or external experience and 2) Yonisomanasikāra – analytical reflection or careful reasoning based on deep contemplation. Additionally, Buddhism describes three types of wisdom as sources of knowledge: 1) Cintāmaya-paññā – wisdom arising from logical reasoning, 2) Sutamaya-paññā – wisdom gained through listening or learning from others, 3) Bhāvanāmaya-paññā – wisdom developed through meditative practice and deep personal insight. A key conclusion from this study is that while Western epistemology includes theories that may or may not involve divine influence, Buddhist philosophy is entirely independent of any theistic framework.

Keywords: Epistemology, Source of Knowledge, Buddhist Philosophy

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงความรู้หรือบ่อเกิดของความรู้แล้ว ในสมัยดึกดำบรรพ์จะพบว่า มนุษย์ยุคนั้นดำรงชีวิตอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ แต่ด้วยความไม่เข้าใจต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะเมื่อเกิดภัยพิบัติ มนุษย์จึงเกิดความหวาดกลัวและรู้สึกไม่ปลอดภัย สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การแสวงหาที่พึ่งทางจิตใจ ผ่านการสวดอ้อนวอนต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของวิญญาณนิยมหรือเทวนิยม ซึ่งเชื่อว่า สิ่งเหล่านี้สามารถปกป้องมนุษย์ให้พ้นจากภัยอันตรายและนำมาซึ่งความสงบสุข โดยในยุคแรกเริ่มมนุษย์ยังไม่สามารถเข้าถึงความจริงหรืออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ความไม่รู้จึงถูกทดแทนด้วยความเชื่อในสิ่งลึกลับ และทำให้บ่อเกิดของความรู้ในช่วงนั้นที่ยึดโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความสามารถพิเศษในการคิด การคิดนี้เองที่กระตุ้นให้เกิดพัฒนาการทางปัญญาให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ความรู้จึงค่อย ๆ พัฒนาไปตามยุคสมัย จากยุคโบราณสู่ยุคกลาง ยุคใหม่ (Modern Era) และหลังนวยุค (Postmodern Era) หรือยุคปัจจุบัน สำหรับยุคปัจจุบันนี้ การแสวงหาความรู้มีความเป็นระบบมากขึ้น โดยอาศัยการตั้งสมมติฐาน การทดลองและการอธิบายผลอย่างเป็นเหตุเป็นผล จึงเป็นความรู้ในลักษณะวิทยาศาสตร์ ซึ่งช่วยให้มนุษย์เข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างแม่นยำ บ่อเกิดแห่งความรู้ในยุคใหม่นี้ได้นำไปสู่การพัฒนาโลกให้เจริญก้าวหน้า เกิดเป็นสังคมไร้พรมแดนในยุคดิจิทัลที่เปี่ยมด้วยเทคโนโลยี มนุษย์สามารถประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการและอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันได้อย่างไม่หยุดยั้ง

การเกิดขึ้นของความรู้ในมนุษย์นั้น แม้จะอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน แต่ความแตกต่างด้านปัจจัยทางกายภาพ วิธีการรับรู้หรือเหตุแห่งการรับรู้ปรากฏการณ์ อาจส่งผลให้ความรู้ที่เกิดขึ้นแตกต่างกันไปได้ เช่น บุคคลบางกลุ่มแสวงหาความรู้ผ่านประสบการณ์เชิงประจักษ์ โดยเชื่อว่า ความจริง คือ สิ่งที่สามารถสัมผัสตรวจสอบและวัดผลได้ผ่านประสาทสัมผัสของมนุษย์ ขณะที่บางกลุ่มเชื่อว่า ความรู้เกิดจากการตีความปรากฏการณ์หรือสัญลักษณ์ทางสังคมบนพื้นฐานของประสบการณ์และบริบททางสังคมของตน ตัวอย่างที่ชัดเจน คือ ภาพวาดโมนาลิซ่าของเลโอนาโด ดา วินชี ซึ่งจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานลูฟร์ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ภาพนี้ได้รับการตีความหลากหลาย บางคนเห็นว่า หญิงสาวในภาพกำลังยิ้ม ขณะที่บางคนมองว่า เธอมีแววตาเศร้าหมอง ความแตกต่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานความรู้และจินตนาการของแต่ละบุคคล อีกตัวอย่าง คือ ภาพวาดเด็กหญิงริมหน้าต่าง ของชลวดอร์ ดาลี จิตรกรชาวสเปน ซึ่งแสดงภาพเด็กหญิงยืนมองออกไปนอกหน้าต่าง ภาพนี้สามารถเปรียบได้กับการที่บุคคลมองโลกภายนอกแล้วรับรู้ปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งการรับรู้ที่น้อยขึ้นอยู่กับมุมมองและพื้นฐานความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคล (บุรณจิต แก้วศรีมิล, 2566)

สำหรับพระพุทธศาสนาแล้ว บ่อเกิดความรู้เป็นระบบความคิดที่มุ่งทำลายความไม่รู้ (อวิชชา) ซึ่งถือว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิด และทำความรู้ (วิชชา) ให้เกิดขึ้นโดยเปลี่ยนแปลงความเห็น (ทิฐิ) และพัฒนาจนเกิดความรู้ที่ถูกต้อง กล่าวคือ ธรรมชาติความรู้ของพระพุทธศาสนามุ่งมองทุกอย่างตามเป็นจริงตามหลักไตรลักษณ์ จนเข้าใจว่า ทุกอย่างเกิดจากเหตุปัจจัย ไม่ใช่เกิดขึ้นเอง เมื่อไม่มีเหตุปัจจัย ทุกสิ่งย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ รวมทั้งเข้าใจสมมติบัญญัติ ซึ่งอธิบายถึงความจริงในแง่ต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ยึดติดกับหลักการจนกลายเป็นความงมงาย แต่ต้องอาศัยการแยกแยะด้วยปัญญาที่เกิดจากการฝึกฝนอบรม ฉะนั้นพื้นฐานของญาณวิทยาในพระพุทธศาสนา คือ ปัญญาที่ถูกฝึกฝนและอบรมดีแล้ว แต่คำว่า ปัญญา เป็นคำกลาง ๆ เพราะความรู้มีหลายชั้นหลายระดับ แบ่งเป็นโลกียปัญญาและโลกุตระปัญญา เป็นต้น มีคำศัพท์หลายคำที่ใช้ในความหมายเฉพาะ เช่น ญาณ วิชา วิปัสสนา สัมปชัญญะ ปริญญา อภิญญา ปฏิสัมภิตา ฯลฯ บ่อเกิดของความรู้แบ่งเป็น 3 ประเภท (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 16: 162) คือ 1. จินตามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการคิดหาเหตุผล 2. สุตมยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการฟัง และ 3. ภวานามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมให้เข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดความซาบซึ้งซึมซาบฉับไวขึ้น สามารถลงมือปฏิบัติแล้วได้ผลอย่างแน่นอนเพื่อเป้าหมายในการช่วยให้มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิเพื่อความดับทุกข์

ความหมายของความรู้ในทางปรัชญา

คำว่า ญาณวิทยา เป็นภาษาสันสกฤต แยกออกได้เป็น 2 คำ คือ ญาณ แปลว่า ความรู้ วิทยา คือ วิชา หรือทฤษฎีศาสตร์ เมื่อรวมกันเป็นญาณวิทยา จึงเป็นวิชาว่าด้วยความรู้หรือทฤษฎีว่าด้วยความรู้ และคำว่า ญาณวิทยา ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Epistemology ซึ่งมาจากคำว่า Episteme มีความหมายเท่ากับ Knowledge หรือความรู้ และคำว่า Logos ซึ่งตรงกับคำว่า Science หรือ Theory ซึ่งหมายถึง ศาสตร์หรือทฤษฎี

ญาณวิทยา (Epistemology) เป็นวิชาที่ว่าด้วยความรู้ของมนุษย์ ลักษณะของความรู้ บ่อเกิดของความรู้ ขอบเขตของความรู้ ปัญหาเรื่องความถูกต้องของความรู้ เช่น การค้นหาลักษณะที่แท้จริงของความรู้ว่า ความรู้

คือ อะไร ความรู้เกิดจากแหล่งใดบ้าง ความรู้ของมนุษย์มีขอบเขตจำกัดอย่างไรบ้าง ความรู้ที่มนุษย์ได้รับมาทางประสาทสัมผัสถูกต้องเป็นจริงเสมอไปหรือไม่ ถ้าหากประสาทสัมผัสไม่อาจจะให้ข้อเท็จจริงแก่เราได้ทุกกรณีแล้วมนุษย์จะใช้อะไรแสวงหาความรู้ที่แท้จริงได้ นี่คือ จุดหมายของญาณวิทยา (พระครูธรรมธร มะลิน, 2555: 10)

แต่ในทางพุทธปรัชญา คำว่า ญาณ จะมีความหมายถึง ญาณทัสสนะ อันเป็นความรู้ ปัญญา ปรีชาหยั่งรู้ หรือปรีชากำหนดรู้ ซึ่งเกิดขึ้นภายในจิตของบุคคลโดยอาศัยการพัฒนาฝึกฝนอบรม เจริญภาวนาจนเกิดขึ้นในจิต ซึ่งในภาษาสันสกฤตใช้คำว่า ชูญาน (บุญมี แท่นแก้ว, 2535: 9) และตรงกับบาลีว่า ปัญญา แต่เป็นปัญญาขั้นสูงและเป็นความรู้ที่เป็นการหยั่งรู้อย่างเข้าใจและลึกซึ้ง มีลักษณะเกิดขึ้นสว่างโพล่งขึ้นในขณะนั้นอย่างฉับพลันในใจทันที เป็นความรู้บริสุทธิ์และมีอิสระจากเหตุผล เพราะเป็นความรู้ที่มีความสัมพันธ์กับสภาวะความเป็นจริงภายนอกโดยตรง มองเห็นตามสภาพความจริงสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้น ๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2541: 50)

บ่อเกิดของความรู้ตามทฤษฎีทางปรัชญา

แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของความรู้สามารถจำแนกออกเป็นหลายทฤษฎีสำคัญ โดยแต่ละทฤษฎีมีมุมมองที่แตกต่างกันเกี่ยวกับวิธีที่มนุษย์สามารถเข้าถึงความรู้หรือความจริงได้ ดังนี้

1) เหตุผลนิยม (Rationalism) เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่า มนุษย์สามารถเข้าถึงความรู้หรือความจริงได้โดยใช้เหตุผลเพียงอย่างเดียว โดยไม่จำเป็นต้องผ่านประสบการณ์ ประเภทของความรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิดนี้ คือ "ความรู้ก่อนประสบการณ์" (A Priori Knowledge) ซึ่งถือว่า เป็นความจริงที่แน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลง และเป็น "ความจริงจำเป็น" (Necessary Truth) เช่น ข้อเท็จจริงทางคณิตศาสตร์อย่าง $1 + 1 = 2$ หรือหลักเหตุและผลที่ว่า "ทุกเหตุการณ์ต้องมีสาเหตุ" ความรู้เหล่านี้เป็นจริงเสมอ แตกต่างจาก "ความรู้หลังประสบการณ์" (A Posteriori Knowledge) ซึ่งต้องอาศัยการสังเกตและประสบการณ์ เช่น "กรุงเทพฯ มีประชากรประมาณ 10 ล้านคน" ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา และถือเป็น "ความจริงตามเงื่อนไข" (Contingent Truth)

2) ประสบการณ์นิยม (Empiricism) เป็นทฤษฎีที่ยืนยันว่า ความรู้เกิดจากประสบการณ์โดยตรงผ่านประสาทสัมผัสเท่านั้น แนวคิดนี้ปฏิเสธความรู้ประเภทก่อนประสบการณ์ และมองว่า เหตุผลเพียงอย่างเดียวไม่สามารถสร้างความรู้ได้ เว้นแต่จะมีรากฐานจากประสบการณ์มาก่อน เหตุผลจึงเป็นเพียงกลไกที่เชื่อมโยงข้อมูลที่ได้รับจากประสาทสัมผัส นักวิทยาศาสตร์รวมถึงนักปรัชญาสายปฏิบัตินิยม (Pragmatism) มักอยู่ในกลุ่มนี้ เพราะให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้เชิงประจักษ์

3) อัจฉนัตติกญาณนิยม (Intuitionism) เป็นทฤษฎีที่มองว่า ความรู้เกิดจากการหยั่งรู้ด้วยตนเองโดยตรง (Intuition) โดยไม่ต้องอาศัยเหตุผลหรือประสบการณ์จากภายนอก ถือว่าเป็นกิจกรรมทางจิตที่ลึกซึ้งและภายใน ความรู้นี้มีสองระดับ ได้แก่ (1) ระดับสามัญ คือ สามัญสำนึก (Common Sense) ซึ่งมนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวัน (2) ระดับพิเศษ คือ ความรู้ที่เกิดจากการบรรลุหรือหยั่งรู้ (Transcendental Intuition) ซึ่งเป็นความเข้าใจลึกซึ้งถึงแก่นของสรรพสิ่ง

4) ความรู้จากการวิวรรณ์ (Revelation) แนวคิดนี้เชื่อว่า ความรู้บางประเภทเกิดจากการเปิดเผยของสิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernatural Manifestation) เช่น ความรู้ทางศาสนาในแนวเทวนิยม (Theism) ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ (Dogmas) ความรู้ประเภทนี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผลหรือประสาทสัมผัสตามวิธีวิทยาทางวิทยาศาสตร์ทั่วไป เนื่องจากอยู่เหนือธรรมชาติและอยู่นอกเหนือการตรวจสอบเชิงประจักษ์ (บุญมีแท่นแก้ว, 2538: 9)

บ่อเกิดของความรู้ตามแนวพุทธปรัชญา

ตามปกติแล้ว ญาณวิทยาจะกล่าวถึงแหล่งกำเนิดของความรู้ ธรรมชาติของความรู้ ขอบเขตของความรู้ ตลอดจนการทดลองหรือการพิสูจน์ความรู้ สำหรับพุทธปรัชญามีแหล่งกำเนิดของความรู้พอสรุปได้ดังนี้ แหล่งกำเนิดของความรู้อย่างกว้างมีอยู่ 2 อย่าง (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 33: 431) คือ

1. ปรัตถิมสสะ ซึ่งแปลตามตัวอักษรว่า เสียงจากผู้อื่น หรือการได้ฟังจากผู้อื่น อันได้แก่ ประสบการณ์ภายนอก เช่น การศึกษาเล่าเรียน การฟังคำบรรยาย คำสอน การโฆษณา และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นครู ศาสตรา คัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี

2. โยนิโสมนสิการ ได้แก่ การพิจารณาด้วยอุบายอันแยบคายซึ่งเป็นวิธีการคิดหาเหตุผลตลอดจนรู้จักวิเคราะห์ วิจาร์ณ สืบสวน สอบสวนหาต้นเหตุแยกแยะให้เห็นปัจจัย หรือความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในขั้นต่ำหมายถึงการใช้เหตุผลทางตรรกศาสตร์ และในขั้นสูงหมายถึง การฝึกฝนอบรมจิตให้เป็นสมาธิ จนเกิดความสงบ ทำลายอคติและความรู้สึก อคติวิสัยต่าง ๆ จนสามารถรู้ความจริงอย่างแท้จริงได้ นอกจากนี้ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงแหล่งกำเนิดของความรู้มีอยู่ 3 อย่าง (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 16: 162) ได้แก่

1) จินตามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการคิดหาเหตุผล หรือความรู้ที่เกิดจากการคิดอ่านใคร่ครวญ หรือตริตระองเหตุผลด้วยตนเอง ดังมีพุทธภาษิตแสดงความจริงกันข้ามว่า ปัญญาอย่ามัวมัวไม่แก่ผู้ไม่ตริตระอง เทียบได้กับความรู้ที่เกิดจากการคิดหาเหตุผลแบบลัทธิเหตุผลนิยม (Rationalism)

2) สุตมยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการฟัง ดังมีพุทธภาษิตรับรองไว้ว่า ผู้ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา การฟังนี้รวมถึงความรู้ที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน หรือการถ่ายทอดสืบต่อกันมา เทียบได้กับความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ทางอินทรีย์แบบลัทธิประจักษ์นิยม (Empiricism)

3) ภาวนามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมให้เข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดความซาบซึ่งทราบฉับไวขึ้น สามารถลงมือปฏิบัติแล้วได้ผลอย่างแน่นอน การลงมือศึกษาค้นคว้าอาจเป็นการวิจัยหรือปฏิบัติการ (Operationalism) ซึ่งปัจจุบันนิยมกันอยู่ และการอบรมจิตใจตามแนวสมณะและวิปัสสนา โดยเฉพาะอย่างหลังนำไปสู่ความรู้ที่แท้จริงในที่สุดได้ เทียบได้กับความรู้ที่เกิดขึ้นภายในอย่างกระจ่างแจ่มแจ้ง หรือการหยั่งรู้ของญาณวิทยาตะวันตก (Intuition)

ระดับของความรู้

ระดับของความรู้ตามพุทธปรัชญาได้แบ่งไว้มีหลายระดับตามความรู้หรือการรับรู้ของบุคคลต่อโลกภายนอกหรือภายใน แล้วแต่กรณี ซึ่งสรุปได้ (พระสุริยะ ปภสฺสโร, 2564: 68) ดังนี้

1. ความรู้ระดับวิญญาณ (Consciousness) ได้แก่ การรับรู้ทางอินทรีย์ ทั้ง 6 เช่น ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เป็นความรู้ระดับพื้นฐาน คือ เป็นความรู้เบื้องต้นเมื่อได้เห็น ฟัง ดมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัส และรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ แล้วแต่กรณีและยังทำหน้าที่คอยรับรู้กิจกรรมทุกอย่างของจิตด้วย

2. ความรู้ระดับสัญญา (Perception) คือ ความรู้ที่เกิดจากการกำหนดหมาย บันทึกลงไว้ หรือจำไว้เป็นวัตถุดิบของความคิดต่อ ๆ ไป ทำให้มีการรู้จัก จำได้ รู้ เข้าใจและคิดได้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

3. ความรู้ระดับทฤษฎี (Dogmatism) ได้แก่ ความเข้าใจตามแนวความคิดของตนเป็นความรู้ที่สรุปลงเป็นความเห็นหรือทฤษฎี (ทศนะ) อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเปรียบได้กับทฤษฎีทางปรัชญาทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นความคิดที่ได้กลั่นกรองจนสรุปเข้าไว้เป็นของตนแล้วไม่ว่าจะมีเหตุผลหรือไม่ก็ตาม

4. ความรู้ระดับญาณ ปัญญาหรืออภิญญา (Intuitive Insight) ได้แก่ ความรู้ที่เกิดจากการหยั่งรู้ เป็นความรู้บริสุทธิ์ เป็นเช่นกับแสงสว่างที่ผุดแจ้งกระจ่างขึ้นทำให้มองเห็นธรรมชาติอันแท้จริงของสิ่งนั้น ๆ ตามที่มันเป็นจริง โดยไม่มีทศนะส่วนตนหรือเหตุผลส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง การจัดระดับความรู้ อาศัยความรู้ที่เป็นพื้นฐาน 2 ระดับ คือ

1) ความรู้ระดับโลกียะ คือ ความรู้ระดับต่ำที่อยู่ในวิสัยของปุถุชน เป็นความรู้ที่ยังไม่พ้นวิสัยของโลก เป็นความรู้ทั่ว ๆ ไปในระดับปุถุชน และเป็นความรู้ที่พัฒนาไปได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่หลุดพ้นจากวิสัยของโลกไปได้ กล่าวคือยังคงตกอยู่ในอำนาจสังสารวัฏ คือ กิเลส กรรม วิบากอยู่

2) ความรู้ระดับโลกุตตระ เป็นความรู้ขั้นสูงสุดอยู่เหนือโลกหรือพ้นจากโลก คือ พ้นจากสภาวะที่ประกอบด้วยกิเลส กรรม วิบาก สภาวะของผู้ที่เข้าถึงความรู้ระดับโลกุตตระ คือ เข้าใจสภาวะทุกอย่างตามความเป็นจริงไม่ยึดมั่นถือมั่นไปตามอำนาจของกิเลสและทำลายความไม่รู้ (อวิชชา) ที่เป็นต้นตอความไม่รู้ได้หมดสิ้น

ธรรมชาติของความรู้

ธรรมชาติของความรู้มีรากฐานอยู่บนประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการรับรู้ความจริงภายนอก โดยกระบวนการรับรู้ดังกล่าวต้องผ่านการกลั่นกรองจากจิตหรือความคิดที่สามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การคิดในเชิงทฤษฎีหรือความหมายทั่วไป 2) การคิดในเชิงหลักการหรือข้อเท็จจริงโดยใช้ตรรกะมาเปรียบเทียบแล้วนำแนวคิดเหล่านั้นมาอธิบายความจริงที่ได้จากประสาทสัมผัสอีกครั้ง

การตอบคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้จึงจำเป็นต้องพึงพาประสาทสัมผัส 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) ประสาทสัมผัสภายนอก เช่น การเห็น การได้ยิน การสัมผัส ตลอดจนวัตถุต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้น และ 2) ประสาทสัมผัสภายใน ได้แก่ ประสบการณ์จากอารมณ์ ความรู้สึก เช่น ทุกข์ สุข รัก เกลียด ความภูมิใจ ตลอดจนประสบการณ์ทางความคิดและเจตนาที่เกิดขึ้นจากการครุ่นคิดภายในตนเอง ทั้งนี้ จอห์น ล็อก (John Locke) ได้จำแนกมโนคติออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) มโนคติแห่งประสาทสัมผัส (Ideas of Sensation) และ 2) มโนคติแห่งภาพสะท้อน (Ideas of Reflection)

สำหรับทฤษฎีที่ตอบคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้สามารถสรุปได้ 2 แนวทางหลัก ได้แก่

1) จิตนิยมแบบญาณวิทยา (Epistemological Idealism) ซึ่งเชื่อว่า สรรพสิ่งดำรงอยู่ในจิต การมีอยู่ของโลกภายนอกเป็นเพียงภาพในจิตเท่านั้น สิ่งต่าง ๆ จึงไม่มีอยู่โดยอิสระหากไม่มีจิตที่รับรู้ แนวคิดนี้สะท้อนผ่านทัศนะของจอร์จ เบิร์คเลย์ (George Berkeley: 1685–1753) ซึ่งได้เสนอว่า To be is to be perceived กล่าวคือ การมีอยู่ของสิ่งใด ๆ ขึ้นอยู่กับการถูกรู้ โดยเบิร์คเลย์ยืนยันว่า วัตถุภายนอกไม่มีอยู่จริงในความหมายที่แยกจากการรับรู้ แต่หากหมายถึง ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสที่ซับซ้อนแล้ว วัตถุเหล่านั้นก็มีอยู่จริงผ่านประสบการณ์ที่มีแบบแผนและต่อเนื่อง ทั้งนี้ ความมีอยู่ของวัตถุสอดคล้องกับการรับรู้ของจิต ไม่มีสถานะโดยตัวมันเอง หากจิตไม่รับรู้ สิ่งนั้นก็ไมอาจกล่าวว่ามีอยู่ อย่างไรก็ตาม เบิร์คเลย์ยอมรับการดำรงอยู่ของโลกที่จิตมนุษย์ไม่สามารถรับรู้ได้ แต่เป็นที่รับรู้ของพระเป็นเจ้า (God) ผู้ทรงเป็นจิตสูงสุด

2) สัจนิยมแบบญาณวิทยา (Epistemological Realism) เป็นทัศนะที่ถือว่า สิ่งต่าง ๆ มีอยู่จริงและมีอยู่โดยอิสระจากจิตหรือการรับรู้ กล่าวคือ มีความจริงที่ดำรงอยู่แม้ไม่มีการรับรู้ ทัศนะนี้มีจุดเริ่มต้นจากสัจนิยมทั่วไป (Naive Realism) และต่อมาถูกพัฒนาโดยสำนักสัจนิยมใหม่ (Neo-realism) ซึ่งนำโดยจี.อี. มัวร์ (G.E. Moore: 1873–1958) มัวร์เห็นว่า มนุษย์สามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้โดยตรง โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางจิต เช่น การสร้างภาพหรือมโนคติ ยกตัวอย่างสี เสียง กลิ่น รส และวัตถุต่าง ๆ มีอยู่จริงเป็นคุณลักษณะที่เป็นอิสระจากจิต ในขณะที่มโนภาพ ความนึกคิดหรือจินตนาการเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่อย่างอิสระ มัวร์ยกตัวอย่างว่า ในขณะที่รับรู้สีเขียว ความรู้สึกในสีเขียวเรียกว่า วิญญาณ (Consciousness) ส่วนสีเขียวเป็นวัตถุของวิญญาณ (Object of Consciousness) ซึ่งมีอยู่อย่างอิสระแม้ไม่มีการรับรู้ในขณะใดขณะหนึ่ง

ในทางพุทธปรัชญาเถรวาท ธรรมชาติของความรู้มีจุดมุ่งหมายต่างจากปรัชญาตะวันตก กล่าวคือ ความรู้มีเป้าหมายเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ โดยถือว่า ชีวิตมนุษย์เต็มไปด้วยความทุกข์ซึ่งมีรากเหง้ามาจากอวิชชาหรือความไม่รู้ ความไม่รู้ในที่นี้ หมายถึง ความไม่เข้าใจตามความเป็นจริง ซึ่งเกิดจากการถูกรอบงำด้วยกิเลสตัณหา ทำให้เกิดการมองโลกผิดจากสัจธรรม โดยพุทธปรัชญาเถรวาทเสนอว่า การทำลายอวิชชาจะนำไปสู่การเกิดวิชชา (ความรู้ที่แท้จริง) ซึ่งนำไปสู่การบรรลุพระนิพพาน อันเป็นสภาวะแห่งบรมสุขที่หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ดังพระพุทธดำรัสว่า “ก็ภิกษุจักทำลายอวิชชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้งด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูก...” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 30: 31) ดังนั้น ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงเป็นปัญญาที่นำไปสู่การรู้แจ้งในสัจธรรมของโลกและชีวิต และสามารถปฏิบัติตามได้ โดยให้ผลแห่งการหลุดพ้นจากทุกข์ได้อย่างแท้จริง พุทธปรัชญาจึงเชื่อว่า ธรรมชาติของจิตเริ่มต้นจากความไม่รู้ ต่อมาได้รับการศึกษาและอบรมจนค่อย ๆ เกิดความรู้แจ้งขึ้นตามลำดับ ความรู้ในทางพุทธปรัชญาจึงมิใช่เพียงความเข้าใจเชิงทฤษฎี แต่เป็นความรู้ที่นำไปสู่การปฏิบัติ การรู้แจ้งและการหลุดพ้นอย่างแท้จริง

กระบวนการเข้าถึงความรู้

กระบวนการเข้าถึงความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท มีลักษณะเป็นการแสวงหาความรู้ที่อิงการปฏิบัติเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การจะปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง จำเป็นต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องมาก่อน กล่าวคือ แม้ในเบื้องต้นของการเรียนรู้ วิชาการทั้งหลายมักเริ่มจากความเชื่อหรือศรัทธาในวิชานั้น ๆ แต่สำหรับพุทธปรัชญาแล้ว การมีเพียงศรัทธายังไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่การรู้แจ้งอริยสัจหรือบรรลุนิพพานได้ จำเป็นต้องอาศัยสิ่งที่

เรียกว่า ปัญญา ซึ่งเป็นแก่นสำคัญของพุทธญาณวิทยา ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ณานย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่มีปัญญา ปัญญาย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีณาน ญาณและปัญญามีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้นชื่อว่า อยู่ใกล้พระนิพพาน” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 43: 259) คำสอนนี้สะท้อนว่า พื้นฐานของญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ “ปัญญาอันผ่านการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง” ซึ่งมีใช่แค่ความรู้ในเชิงทฤษฎี แต่เป็นความรู้ที่สัมผัสได้จากประสบการณ์ตรงและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคล กล่าวได้ว่า ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีลักษณะใกล้เคียงกับแนวคิดทางจิตวิทยาการศึกษา กล่าวคือ การเรียนรู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้รู้ ไม่ว่าจะเป็นด้านอารมณ์ ทักษะหรือพฤติกรรม โดยระดับของการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับระดับของความรู้ ซึ่งความรู้ระดับความจำจะเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย ส่วนความรู้ระดับทักษะ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับทักษะ เช่น เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะได้เห็นทุกข์ จึงเกิดความเบื่อหน่ายในโลกียสุข เปลี่ยนทัศนคติใหม่และออกบวชเพื่อแสวงหาสัจธรรม ส่วนความรู้ระดับญาณ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิงจากปุถุชนกลายเป็นพระอริยบุคคล ดังนั้น ธรรมชาติของความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงมีเป้าหมายเพื่อ “ทำลายอวิชชาและให้วิชาเกิดขึ้น” กล่าวคือ เป็นความรู้ที่เปลี่ยนแปลงจิตใจมนุษย์ให้ก้าวพ้นความทุกข์และนำไปสู่การหลุดพ้น

ความสมเหตุสมผลของความรู้

สำหรับเกณฑ์การพิสูจน์ความรู้ว่า เป็นความจริงแท้หรือไม่ นักปรัชญาได้เสนอแนวทางในการพิจารณาไว้ โดยสรุปเป็น 3 ทฤษฎีหลัก (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2540: 153) ดังนี้

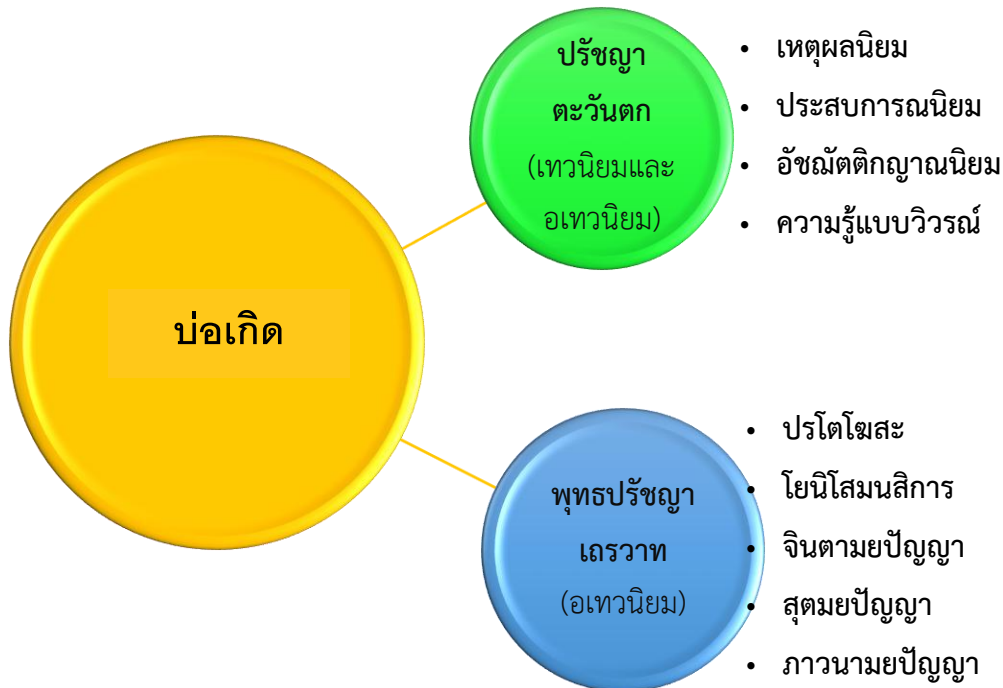
1) ทฤษฎีสมนัย (Correspondence Theory of Truth) เป็นทฤษฎีที่ตัดสินความจริงจากความสอดคล้องกันระหว่างข้อความหรือความคิดกับข้อเท็จจริงในโลกแห่งความเป็นจริง กล่าวคือ ข้อความจะถือว่าเป็นจริง ก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง เช่น ข้อความว่า “น้ำทะเลเค็ม” จะถือว่าเป็นความจริง เพราะสามารถตรวจสอบได้จากประสบการณ์ตรง มิใช่เพียงอ้างอิงจากข้อความอื่นในอดีต แต่เนื่องจากข้อความดังกล่าวตรงกับข้อเท็จจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ จึงถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง

2) ทฤษฎีสหนัย (Coherence Theory of Truth) เป็นทฤษฎีที่มองว่า ความจริงไม่ได้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงภายนอกหรือสภาพการณ์ของโลก แต่พิจารณาจากความสอดคล้องของข้อความใหม่กับระบบความรู้หรือความเชื่อเดิมที่มีอยู่ กล่าวคือ ข้อความหนึ่งจะเป็นความจริงได้ ก็ต่อเมื่อไม่ขัดแย้งกับความรู้หรือข้อความอื่นที่ถือว่าเป็นจริงอยู่ก่อนแล้ว เช่น ข้อความว่า “มีคนอยู่ในห้องนี้” จะถือว่าเป็นจริง หากสอดคล้องกับข้อความอื่นที่เรายอมรับว่าเป็นจริง ได้แก่ “การเห็นคนนั่งอยู่ในห้องนี้” และ “สิ่งที่เห็นมักเป็นสิ่งที่อยู่จริง” หากข้อความใหม่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับความรู้เดิม ก็จะถือว่าเป็นความรู้ที่ไม่แท้จริง

3) ทฤษฎีปฏิบัตินิยม (Pragmatic Theory of Truth) เป็นทฤษฎีที่ถือว่า ความจริงของความรู้ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ กล่าวคือ ข้อความหรือความรู้ใดจะถือว่าเป็นความจริง ก็ต่อเมื่อสามารถนำไปใช้ได้จริงและให้ผลเป็นประโยชน์ หากไม่สามารถปฏิบัติได้หรือปฏิบัติแล้วไม่เกิดประโยชน์ ทฤษฎีนี้ถือว่า ไม่ใช่ความรู้ที่แท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากแนวคิดที่ได้นำเสนอมาในบทความนี้สามารถประมวลองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นใน 2 ลักษณะ คือ บ่อเกิดความรู้ในทางตะวันตกและตะวันออก โดยแต่ละฝ่ายมีแนวคิดหรือทฤษฎีความรู้ที่น่าสนใจ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 1 ทฤษฎีความรู้จากของปรัชญาตะวันตกและพุทธปรัชญา

สรุป

ญาณวิทยาเป็นสาขาที่ว่าด้วยบ่อเกิดความรู้หรือแหล่งเกิดของความรู้ นอกจากนี้ ยังหมายถึง ธรรมชาติความรู้และเหตุแห่งความรู้ที่แท้จริง การเกิดขึ้นของความรู้ของมนุษย์บางครั้งแม้อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน แต่หากปัจจัยทางกายภาพ วิธีการรับรู้หรือเหตุแห่งการรับรู้ปรากฏการณ์ของบุคคลแตกต่างกัน ก็สามารถส่งผลต่อความรู้ที่จะเกิดขึ้นแตกต่างกันออกไป ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ความเห็นเรื่องบ่อเกิดความรู้ถูกกำหนดเป็นทฤษฎีที่ต่างกันตามทัศนะความเห็นของนักปรัชญา เช่น บ่อเกิดความรู้ตามทฤษฎีเหตุผลนิยม ซึ่งมนุษย์สามารถรู้ความจริงได้โดยการใช้เหตุผล ไม่ต้องผ่านประสบการณ์ กล่าวคือ เชื่อความรู้ก่อนประสบการณ์ เป็นความจริงที่แน่นอนตายตัว เป็นข้อความที่เป็นจริงเสมอ หรือบ่อเกิดความรู้ตามทฤษฎีประสบการณ์นิยม ซึ่งมนุษย์ยอมรับความรู้ที่ผ่านประสบการณ์ กล่าวคือ ความรู้เกิดขึ้นได้โดยอาศัยผัสสะหรือประสาทสัมผัส แนวคิดนี้จึงไม่ยอมรับความรู้ก่อนประสบการณ์ หรือบ่อเกิดความรู้ตามทฤษฎีอภิปรัชชาญาณนิยม เป็นทรรศนะที่ถือว่า การรู้เองเป็นบ่อเกิดที่สำคัญของความรู้ เป็นกิจกรรมของจิตโดยตรง โดยความรู้ดังกล่าวมี 2 ระดับ คือ ความรู้แบบสามัญที่เรียกว่า สามัญสำนึก และความรู้แบบพิเศษที่เกิดจากการบรรลุ และบ่อเกิดความรู้วิวัฒน์ (Revelation)

เป็นความรู้ที่เกิดจากการเปิดเผยของสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความรู้ที่ไม่ต้องผ่านกระบวนการแบบทั่วไป เป็นความรู้ทางศาสนาประเภทเทวนิยม โดยตั้งอยู่บนความเชื่อเป็นหลัก

นอกจากนี้ ยังมีบ่อเกิดความรู้อีกประเภทหนึ่งเรียกว่า บ่อเกิดความรู้ตามแนวพุทธปรัชญา ซึ่งกล่าวสรุปได้ว่า บ่อเกิดความรู้เกิดขึ้นมีปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ อายตนะภายนอกเป็นเครื่องรับรู้ เช่น ตาเห็นรูป เกิดความรู้เข้าใจว่า รูปนั้นเป็นอะไร และอายตนะภายในเป็นรับรู้ภายในจิตใจ สรรพวิชาล้วนอาศัยความเชื่อ (ศรัทธา) เป็นหลักอันจะนำไปสู่การแสวงหาความรู้ได้โดยอาศัยประสบการณ์ การคิดตามหลักเหตุและผล ความรู้ทางพุทธปรัชญาจะแบ่งได้หลายนัย เช่น ปรัตโยสยะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น หรือการได้ฟังจากผู้อื่นอัน ได้แก่ ประสบการณ์ภายนอก และโยนิโสมนสิการ ได้แก่ การพิจารณาด้วยอุบายอันแยบคายซึ่งเป็นวิธีการคิดหาเหตุผลตลอดจนรู้จักวิเคราะห์ วิจาร์ณ สืบสวนหาต้นเหตุแยกแยะให้เห็นปัจจัย แต่ถ้าแบ่งตามบ่อเกิดของความรู้แล้วจะได้ 3 ประการ คือ 1) จินตามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการคิด 2) สุตมยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการฟัง และ 3) ภาวนามยปัญญา ความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติ แต่ถ้าแบ่งตามประเภทของความรู้นั้นก็จะได้ 2 ประเภท 1) ความรู้ระดับโลกียะ คือ ความรู้ที่ยังไม่พ้นวิสัยของโลกเป็นความรู้ระดับปุถุชน กล่าว คือยังคงตกอยู่ในอำนาจสังสารวัฏ คือ กรรม กิเลส วิวาทยอยู่ 2) ความรู้ระดับโลกุตตระ เป็นความรู้ขั้นสูงอยู่เหนือโลกหรือพ้นจากโลก คือ พ้นจากสภาวะที่ประกอบด้วยกิเลส กรรม วิวาทย

เอกสารอ้างอิง

- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2540). *ทฤษฎีความจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญมี แทนแก้ว. (2535). *ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้)*. กรุงเทพมหานคร: ธนะการพิมพ์.
- บุรณจิต แก้วศรีมล. (21 กุมภาพันธ์ 2566). *บ่อเกิดแห่งความรู้*. สืบค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2566, จาก <https://medium.com/@buranajitra.ke/บ่อเกิดความรู้-f01e983423ab>
- พระครูธรรมธร มะลิน กิตติปาโล. (2555). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2541). *พุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระสุริยะ ปภสสโร. (2564). บ่อเกิดความรู้ในพุทธปรัชญา. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*. 26 (1), 63-72.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 16, 30, 33, 43*, พิมพ์ครั้งที่ 9. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารมนุษยวิชาการ

วารสารมนุษยวิชาการเป็นวารสารบริการวิชาการแก่สังคม ภายใต้การบริหารจัดการของ ศูนย์มนุษยวิชาการทางศาสนา วัตถุประสงค์ของศูนย์ฯ ประกอบด้วย 1) เพื่อให้บริการความรู้เกี่ยวกับ ศาสนพิธีกรรมแก่สังคม 2) เพื่อประกอบพิธีวัฒนธรรมความเชื่อโบราณด้านฤกษ์พิธี/การสู่ขวัญ 3) เพื่อเผยแพร่ องค์ความรู้มานุษยวิทยาด้านบทความทางวิชาการ

สำหรับการจัดทำวารสารวิชาการ ทางศูนย์ฯ ได้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อเผยแพร่ผลงานทาง วิชาการและองค์ความรู้ด้านการวิจัยของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต/นักศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงาน ทั่วไป 2) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเรียนการสอนและผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต/นักศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานทั่วไป 3) เพื่อสร้างความร่วมมือด้านวิชาการระหว่างบุคลากร หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน

ขอบเขตเนื้อหาที่วารสารเปิดรับ ได้แก่ 1) ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา 2) ด้านรัฐศาสตร์และรัฐ ประศาสนศาสตร์ 3) ด้านศึกษาศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาในรูปแบบการปกปิดชื่อผู้ประเมินและผู้เขียน (Double-blind Peer Review) อย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยรับ พิจารณาต้นฉบับของนักวิจัย นักวิชาการ นักเขียน ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงนักวิจัย นักวิชาการและนักเขียนอิสระทั่วไป

วารสารได้กำหนดตีพิมพ์ปีละ 4 ฉบับ (ราย 3 เดือน) ดังนี้

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

ทั้งนี้ ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากกองบรรณาธิการหรือ ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องตามหลักเกณฑ์ที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นในบทความวารสารมนุษยวิชาการ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยวิชาการ

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยวิชาการ

2.1 บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่มีการค้นคว้าอย่างมีระบบ และมีความมุ่ง หมายชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือหลักการบางอย่างที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการ หรือการนำวิชาการ

มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ บทความวิจัยมีรูปแบบของการวิจัยตามหลักวิชาการ เช่น การตั้งสมมติฐานหรือการกำหนดปัญหาที่สมเหตุผล โดยจะต้องระบุวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การตีความและสรุปผลการวิจัยที่สามารถให้คำตอบหรือบรรลุวัตถุประสงค์

2.2 บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความที่เขียนขึ้นในลักษณะวิเคราะห์ วิจารณ์ หรือเสนอแนวคิดใหม่ จากพื้นฐานทางวิชาการที่ได้เรียบเรียงจากผลงานทางวิชาการของตนเองหรือของผู้อื่น หรือเป็นบทความทางวิชาการที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นความรู้ที่มีประโยชน์แก่คนทั่วไป

2.3 บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) บทความที่วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระให้เห็นคุณค่าของหนังสือ โดยบทวิจารณ์หนังสือจะต้องกล่าวถึงรายละเอียดของหนังสืออันประกอบด้วยชื่อผู้เขียน จำนวนหน้า ปีที่พิมพ์ ครั้งที่พิมพ์และสถานที่พิมพ์ให้ชัดเจน

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

3.1 ต้นฉบับบทความ ต้องมีความยาว 8-15 หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. ตั้งค่าน้ำกระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า โดยระบุหมายเลขหน้าไว้ด้านบนขวา ด้วยตัวอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. ห่างจากขอบกระดาษด้านบนและขอบด้านขวา 0.5 นิ้ว การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวธรรมดา ขนาด 14 pt. เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ ภาพ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

3.2 ชื่อเรื่อง ต้องมีภาษาไทย (TH Sarabun PSK ขนาด 20 pt. ตัวหนา) และภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt. ตัวหนา) พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3.3 ชื่อผู้เขียน หน่วยงานสังกัดและอีเมล โดยชื่อผู้เขียนต้องระบุภาษาไทยและภาษาอังกฤษตัวหนา ด้วยอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. ส่วนหน่วยงานสังกัดระบุภาษาไทยและภาษาอังกฤษตัวธรรมดาด้วยอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. อีเมลของผู้ประพันธ์อันดับแรก (First Author, E-mail) และอีเมลของผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author, E-mail) สำหรับติดต่อ ให้ใช้ตัวอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. ทั้งหมดให้จัดชิดขอบด้านขวา ในกรณีที่ผู้เขียนมากกว่า 1 ราย ให้ใส่ตัวเลขเป็นตัวยก ท้ายชื่อผู้เขียนและชื่อหน่วยงานสังกัดให้ตรงกัน และในกรณีที่บทความเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หรือหลักสูตรการศึกษา โปรดระบุชื่อหลักสูตรและสถาบันการศึกษาให้ชัดเจน

กรณีผู้เขียนสังกัดเดียวกัน ไม่ต้องใส่เลขยกที่หน่วยงานสังกัด เช่น

สมชาย รักชาติ*¹, สมบัติ มั่งมี², สมพร ประรณนา**³ Somchay Rakchat¹, Sombat Mangmee², Sompon Pratthana³ คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University First Author, E-mail: * Corresponding Author, E-mail: **
--

กรณีผู้เขียนสังกัดต่างกัน ให้ใส่เลขยกแต่ละคนให้ชัดเจน เช่น

สมชาย รักชาติ*¹, สมบัติ มั่งมี**² Somchay Rakchat¹, Sombat Mangmee² คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย¹, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย² Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University¹ Graduate School, Mahamakut Buddhist University² First Author, E-mail: * Corresponding Author, E-mail: **
--

กรณีผู้ประพันธ์อันดับแรก (First Author) และผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author) คนเดียวกัน ให้ใส่อีเมลเดียว เช่น

สมชาย รักชาติ*¹, สมบัติ มั่งมี², สมพร ประรณนา³ Somchay Rakchat¹, Sombat Mangmee², Sompon Pratthana³ คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University First/Corresponding Author, E-mail: *
--

3.4 บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทคัดย่อภาษาไทยประมาณ 200-350 คำ

3.5 คำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3-5 คำ

* First Author หมายถึง ผู้ประพันธ์อันดับแรก ผู้เขียนต้นฉบับ ผู้มีชื่อคนแรกในผลงาน ผู้รับผิดชอบผลงาน ผู้เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย รวมถึงนักศึกษา/นิสิตผู้เป็นเจ้าของงานวิจัย

** Corresponding Author หมายถึง ผู้ประพันธ์บรรณกิจ ผู้ติดต่อประสานงานในการตีพิมพ์บทความและให้คำแนะนำเกี่ยวกับผลงาน ผู้ร่วมศึกษาข้อมูล คัดวิเคราะห์ วิเคราะห์ ปรับปรุงผลงาน

3.6 การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย พิมพ์ตัวหนา TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt. หัวข้อรองเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 0.5 นิ้ว (เริ่มพิมพ์ตัวที่ 6) พิมพ์ตัวหนา TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. และหัวข้อย่อยใช้ตัวธรรมดา TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. ทั้งหัวข้อรองและหัวข้อย่อยควรพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ควรเว้นระยะพิมพ์ระหว่างบรรทัด แบบ Before 6 pt.

3.7 การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) สำหรับการวงเล็บภาษาอังกฤษ อักษรตัวแรกของทุกคำควรเป็นตัวใหญ่ เช่น Student-centered Learning (ยกเว้นคำสันธานและคำบุพบท)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับ ดังนี้ (รวมผู้เขียนทั้งหมด ไม่เกิน 5 คน หรือตามจำนวนจริงที่ปรากฏในงานวิจัยฉบับสมบูรณ์)

1. บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์การวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย (เช่น ประเภทของการวิจัย เครื่องมือวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล) ผลการวิจัยและองค์ความรู้จากการวิจัย โดยสรุปให้สั้นและกระชับความภายใน 1 ย่อหน้า

2. บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัย การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ช่องว่างของความรู้ที่ต้องการทำวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิด เป็นต้น

3. วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives) ระบุวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับข้อ

4. ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ระบุแผนการวิจัย กลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

5. ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปแบบตารางหรือแผนภูมิก็ได้

6. อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียงตามลำดับวัตถุประสงค์การวิจัย (เฉพาะประเด็นที่น่าสนใจ) โดยชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมา และชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด พร้อมระบอบองค์ความรู้จากการวิจัย โดยทำแผนภาพหรือตารางประกอบองค์ความรู้จากการวิจัยที่น่าสนใจ

7. สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญตามลำดับวัตถุประสงค์การวิจัย และข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8. กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (ถ้ามี) ระบุแหล่งทุน หรือข้อปลื้มเกี่ยวกับงานวิจัยนี้ เช่น งานชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยฉบับเต็มเรื่องใด

9. เอกสารอ้างอิง (References) ระบุรายการอ้างอิงที่อ้างอิงจริงในเนื้อหาบทความเท่านั้น โดยให้สอดคล้องกับการอ้างอิงแบบระบบนามปี (APA) ตามที่วารสารนี้ประยุกต์ใช้เท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับ ดังนี้ (รวมผู้เขียนทั้งหมด ไม่เกิน 5 คน)

1. บทคัดย่อ (Abstract) ระบุวัตถุประสงค์ของการเขียน เนื้อหาหลักที่นำเสนอในเนื้อหา องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการเขียนบทความ
2. บทนำ (Introduction) ระบุสภาพประเด็นปัญหา การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเบื้องต้น ประเด็นหลักที่ต้องการนำเสนอ เป็นต้น
3. เนื้อเรื่อง (Content) ระบุสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับหัวข้อ การวิเคราะห์ข้อมูล และแสดงองค์ความรู้ใหม่บนฐานข้อมูลที่ได้นำเสนอมาทั้งหมด โดยทำแผนภาพหรือตารางประกอบองค์ความรู้ใหม่ให้น่าสนใจ
4. สรุป (Conclusion) ระบุเนื้อหาโดยย่อที่กล่าวมาทั้งหมด
5. เอกสารอ้างอิง (References) ระบุรายการอ้างอิงที่อ้างอิงจริงในเนื้อหาบทความเท่านั้น โดยให้สอดคล้องกับการอ้างอิงแบบระบบนามปี (APA) ตามที่วารสารนี้ประยุกต์ใช้เท่านั้น

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) ให้เรียงลำดับ ดังนี้

1. บทนำ (Introduction) กล่าวถึงประวัติของผู้เขียนหนังสือในเรื่องที่วิจารณ์โดยย่อ รวมถึงผลงานของที่โดดเด่น รางวัลสำคัญที่เคยได้รับ บทบาทหน้าที่ในสังคม ประวัติหรือที่มาของการหนังสือที่วิจารณ์ ประโยชน์ที่เกิดจากหนังสือเรื่องนี้ การนำไปใช้ประโยชน์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากหนังสือเรื่องนี้ องค์ความรู้ที่เกิดจากหนังสือเล่มนี้ เหตุผลที่เลือกวิจารณ์เรื่องนี้ ความสนใจที่เลือกวิจารณ์เรื่องนี้ เป็นต้น
2. เนื้อหา (Content) สรุปเนื้อหาทั้งหมดของหนังสือตามบทหรือตอนของหนังสือ
3. บทวิจารณ์ (Discussion) วิเคราะห์เนื้อหาแต่ละบทหรือตอนอย่างละเอียด สังเคราะห์เนื้อหาที่เป็นประเด็นสำคัญเข้าด้วยกัน วิพากษ์และตีความเนื้อหาอย่างเป็นธรรม สร้างสรรค์และมีเหตุผลประกอบ เพื่อประเมินคุณค่าของหนังสือในแง่ข้อดี-ข้อเสีย จุดเด่น-จุดด้อยของเนื้อหาภาพรวม
4. สรุป (Conclusion) ประมวลเนื้อหาอีกครั้งให้กระชับ เข้าใจง่าย
5. เอกสารอ้างอิง (References) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้องของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้การส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

4.1 การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) หรือระบบนามปี โดยใช้วงเล็บเปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้แต่ง ปีที่จัดพิมพ์ และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เอกสารที่นำมาอ้างอิงในเนื้อหาบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิง ท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร ดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1. พระไตรปิฎกและอรรถกถา ให้อ้างอิงชื่อคัมภีร์ เล่ม ข้อ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น

(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 16: 282-283)	(พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 16: 256-320)
---	--

2. ผู้แต่ง 1 ราย (ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ วิทยานิพนธ์ สัมภาษณ์ สื่อออนไลน์ เป็นต้น) ให้อ้างอิงชื่อผู้แต่ง แล้วใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง (ถ้ามี) เช่น

(วศิน อินทสระ, 2548: 50)

3. ผู้แต่ง 2 ราย ให้อ้างอิงชื่อของผู้แต่งทั้งสอง เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น

(แสง จันทร์งาม และสุเชาว์ พลอยชุม, 2565: 44)
--

หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 รายการ ให้ใช้เครื่องหมายอัฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิง เช่น

(เสฐียร โพธิ์นันทะ, 2564: 18; เสฐียรพงศ์ วรรณปก, 2563: 47)
--

4. ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย ให้อ้างอิงชื่อของผู้แต่งคนแรก เว้นวรรคหนึ่งครั้ง เพิ่มคำว่า “และคณะ” เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น

(สุวิญ รักสัตย์ และคณะ, 2560: 55)

ทั้งนี้ หากเป็นการอ้างอิงด้วยการสรุปความหรือเอกสารที่ไม่มีเลขหน้า ไม่ต้องใส่เลขหน้า เช่น

(สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2562)

(ประเวศ วะสี และบุญยงค์ เกศเทศ, 2566)

(พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ และคณะ, 2560)

(พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), 2566; พระเมธีวชิรบัณฑิต, 2564)

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1. ถ้ามีผู้แต่ง 1 ราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์และหน้าที่นำมาอ้างอิง เช่น

(Cleary, 1993: 4)

2. ถ้ามีผู้แต่ง 2 ราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง 2 ราย เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าที่นำมาอ้างอิง เช่น

(Cronbach & Shavelson, 2004: 3)

และให้ใช้เครื่องหมาย อัฒภาค (;) คั่นกลางระหว่างเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 เอกสาร เช่น

(Stcherbatsky, 2003: 4; Cronbach, 1951: 3)

3. ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วย et al. ปีที่พิมพ์ และหน้าที่นำมาอ้างอิง เช่น

(Green, et al., 1977: 20)

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นบริษัทหรือสำนักพิมพ์ให้คงไว้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

1. บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด ให้ใช้ “21 เซ็นจูรี”

2. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้ใช้ “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”

3. กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4.2 เอกสารอ้างอิง

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

ตัวอย่าง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka Vol. 1*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Press.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ *ชื่อหนังสือ*./ครั้งที่พิมพ์./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง

กรณีผู้แต่ง 1 ราย (หากเป็นภาคภาษาอังกฤษให้เขียนนามสกุลไว้หน้า ตามด้วยชื่อ) เช่น
วศิน อินทสระ. (2548). *ตรรกศาสตร์พหุศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ชรรมดา.
Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*, 3rd ed. New York: Harper and Row Publication.

กรณีผู้แต่ง 2 ราย (ให้ใช้คำว่า “และ” หรือ “and” เป็นคำเชื่อม) เช่น
บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล.(2548). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม Participatory Democracy*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
Strauss, A. and Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory, Techniques and Procedures for Developing*. London: California Sage Publications.

กรณีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย (ให้ใช้คำว่า “และคณะ” หรือ “et al.” ต่อท้ายชื่อผู้แต่งคนแรก) เช่น
สุขุม นวลสกุล และคณะ. (2550). *การเมืองและการปกครองไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
Snyder, C. R., et al. (2011). *Positive Psychology: The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths*, 2nd ed. Los Angeles: SAGE Publications Inc.

กรณีมีทั้งผู้แต่งและผู้แปลหรือบรรณาธิการ (ให้เขียนชื่อผู้แต่งไว้หน้า ชื่อผู้แปลหรือบรรณาธิการเขียนไว้หลัง ชื่อเรื่อง ตามด้วยวงเล็บว่า (ผู้แปล) หรือ (บรรณาธิการ) สำหรับภาษาไทย และ (tran.) หรือ (ed.) สำหรับภาษาอังกฤษกรณี 1 คน หรือ (trans.) หรือ (eds.) กรณี 2 คนขึ้นไป) เช่น

เจมส์ แอล เครย์ตัน. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม*. วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. (ผู้แปล). ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.

Hylton, P. (2001). *Blackwell Companions to Philosophy: A Companion to Analytic Philosophy*. Martinich, A. P. and Sosa, D. (eds.). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Lyotard, J. F. (1984). *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Bennington, G. and Massumi, B. (trans.). Minneapolis: The University of Minnesota Press.

Wittgenstein, L. (1967). *Philosophical Investigations*, 3rd ed. Anscombe, G. E. M. (tran.). Oxford: Basil Blackwell Ltd.

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ)./ชื่อเรื่อง/เลขหน้าแรก-สุดท้ายที่ตีพิมพ์./

สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2562). ข้อถกเถียงเรื่องพระพุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญ. ใน ปรีดี หงส์ สตัน และอัมพร หมาดเด็น. *ศาสนากับความรุนแรง*, หน้า 400-459. กรุงเทพมหานคร: Illuminations Editions.

Bergstein, M. (2000). Tubular Function. In Richard, E. B., et al. (eds.). *Nelson Textbook of Paediatrics*, 16th ed. (p. 596). Philadelphia: Saunders.

(4) บทความจากวารสาร

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่/(ฉบับที่),/เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์. (บทความที่มี DOI ให้ใส่ DOI ไว้ตอนท้าย)

ตัวอย่าง

สิริพร ครองชีพ และพระสุทธิสารเมธี. (2566). บุรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตในสถานการณ์โควิด-19. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*. 3 (1), 25-31.

Piaget, J. (1972). Intellectual Evolution from Adolescence to Adulthood. *Human Development*. 15, 1-12. DOI:10.1159/000271225

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อสารานุกรม,/เล่มที่อ้างอิง, หน้าเลขหน้าที่อ้างอิง./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง

สนธิ อาจพันธ์. (2537). หม้อคอกวาย. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ*, หน้า 274-275. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Sturgeon, T. (1995). Science Fiction. In *The Encyclopaedia Americana* (Vol. 24, pp. 390-392). Danbury, CT: Grolier Press.

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า. (กรณีภาษาอังกฤษที่มีหลายหน้า ให้ใช้คำว่า pp. แทน p.)

ตัวอย่าง

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ประชาชนธุรกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น.13.

Chetchotiros, N. and Yonpam, Ch. (16 May 2019). PPRP Faces Major Coalition Sang. *Bangkok Post*, p. 1.

(7) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ระดับวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/หรือการค้นคว้าแบบอิสระ/ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

สุรัชย์ พุดชู และคณะ. (2565). *แนวคิดตรรกศาสตร์ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก*. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

องอาจ เขียวงามดี. (2566). *การพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร*. คุชชินพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

Tyrone, R. (2007). *Effects of Upland Timber Harvest and Road Construction on Headwater Stream Fish Assemblages in a Southeastern Forest*. (Master's Thesis). Texas State University. San Marcos, Texas.

Lim, H. L. (2018). *Contemporary Buddhism: Introduction into Thich Nhat Hanh's Teaching*. (Doctoral Dissertation). Mahidol University. Nakhon Pathom.

(8) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (ปีที่สัมภาษณ์)./ตำแหน่ง./สัมภาษณ์./วันที่สัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

กฤตสุชิน พลเสน. (2566). อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *สัมภาษณ์*. 18 เมษายน.

Interviewee A. (2019). Student at Faculty of Buddhism, MCU. *Interview*. 1 March.

(9) สื่อออนไลน์

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./สืบค้นเมื่อ วันที่ เดือน ปี,/จาก แหล่งที่อยู่ไฟล์ (URL)

ตัวอย่าง

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (27 กรกฎาคม 2563). *พุทธประวัติ*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2566, จาก <https://www.onab.go.th/th/content/category/detail/id/72/iid/460>

The Open Buddhist University. (24 September 2024). *What is Buddhist Philosophy?* Retrieved 10 October 2024, From <https://buddhistuniversity.net/courses/philosophy#what-is-buddhist-philosophy>

(10) การสัมมนา/ประชุมวิชาการ

ผู้เขียน./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./การสัมมนาหรือประชุม./หน่วยงานที่จัด./วันเดือนที่จัด./หน้าที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง

พระครูวรธรรมวิฑูรย์ และคณะ. (2561). เปรียบเทียบหลักอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาและหฺวู่-เว่ยในเต๋า. *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 ประจำปี 2561 เรื่อง “การวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” (The Research on Buddhism for Sustainable Development)*. วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วันที่ 20 มีนาคม. หน้า 119-129.

การให้เรียงลำดับเอกสารอ้างอิงให้ปฏิบัติ ดังนี้ 1) เรียงตามลำดับพยัญชนะ ก-ฮ หากซ้ำอักษรให้เรียงตามสระตัว 2) หากซ้ำชื่อผู้แต่งให้เรียงตามลำดับ พ.ศ. โดยเรียง พ.ศ. ที่น้อยสุดไว้หน้า ส่วนเอกสารอ้างอิงที่ซ้ำซึ่งเรียงไว้หลัง ให้เขียนเส้นประแทน โดยมีความยาวเท่าย่อหน้า 3) เรียงลำดับเอกสารภาคภาษาไทยก่อน จากนั้นจึงเป็นภาคภาษาอังกฤษ ซึ่งเรียงตามอักษร A-Z หากซ้ำอักษรให้เรียงตามสระ และหากชื่อผู้แต่งที่ซ้ำกันให้เรียงตามลำดับ ค.ศ. จากนั้นน้อยไปหามากเหมือนภาคภาษาไทย

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิงท้ายเรื่อง

โกนิญฐ์ ศรีทอง. (2558). *การบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาชุมชน*. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จรรยา รัตนกาล. (2556). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภอบัวลาย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. รายงานการวิจัย.

- กองทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ. (2538). *ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: ปกเกล้า.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2548). *โลกทัศน์ชาวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์*, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาปณฺโญ). (1 พฤษภาคม 2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุทยานแห่งชาติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500 เล่ม 12*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 12*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (6 เมษายน 2560). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก*. หน้า 1-90.
- Bergstein, M. (2000). Tubular Function. In Richard, E. B., et al. (eds.). *Nelson Textbook of Paediatrics*, 16th ed. (p. 596). Philadelphia: Saunders.
- Boo, E. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*, Vol. 1 and 2. Washington, D.C.: World Wildlife Fund.
- Boo, E. (1991). Making Ecotourism Sustainable: Recommendations for Planning, Development, and Management. In *Nature Tourism Managing for the Environment*. Washington, D.C.: Island Press.
- Hylton, P. (2001). *Blackwell Companions to Philosophy: A Companion to Analytic Philosophy*. Martinich, A. P. and Sosa, D. (eds.). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Keown, D. (1995). *Are There "Human Right" in Buddhism*. London: University of London.
- Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*. 6 (5), 25-28.
- Snyder, C. R., et al. (2011). *Positive Psychology: The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths*, 2nd ed. Los Angeles: SAGE Publications Inc.
- Strauss, A. and Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory, Techniques and Procedures for Developing*. London: California Sage Publications.

5. การส่งบทความต้นฉบับ

5.1 การเตรียมเอกสารต้นฉบับประกอบด้วย

1. ต้นฉบับที่เป็นไฟล์ *.doc ของ Microsoft Word โปรดดูรายละเอียดที่ระบุในรูปแบบข้างต้น
2. กรอกรูปแบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ (ใบสมัคร) ให้ถูกต้องและชัดเจน

5.2 การจัดส่งต้นฉบับ

ส่งทางระบบวารสารออนไลน์ “วารสารมนุษยวิชาการ” ตามลิงก์ <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/jah> หากผู้เขียนยังไม่มีบัญชีของระบบ ThaiJO ต้องลงทะเบียน (Register) ในระบบวารสารก่อน จากนั้นเข้าสู่ระบบ (Login) เพื่อส่งบทความต้นฉบับและแนบไฟล์แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์มาให้เรียบร้อย (หรือกรอกใบสมัครทาง Google Form)

6. การพิจารณาบทความเบื้องต้นของกองบรรณาธิการ

บทความต้นฉบับต้องจัดในรูปแบบไฟล์ *.doc ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 8-15 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้นใน 2 ด้าน คือ 1) ความถูกต้องตามรูปแบบของวารสาร 2) ขอบข่ายเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์ ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาเบื้องต้นจะส่งกลับไปให้ผู้เขียนแก้ไข ถ้าผ่าน จะเข้าสู่การพิจารณาลั่นกรองของผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิประเมินผลอย่างไร จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบต่อไป

7. สิทธิของกองบรรณาธิการ

ในกรณีกองบรรณาธิการหรือผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้พิจารณาลั่นกรองบทความมีความเห็นว่า ควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยยึดข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นหลัก และขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่ตีพิมพ์ในกรณีที่บทความไม่ตรงกับวัตถุประสงค์และรูปแบบของวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ หากบทความใดได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยเสียงข้างมากให้ตีพิมพ์ ผู้เขียนจะได้รับหนังสือรับรองการตีพิมพ์จากวารสาร (เฉพาะผู้แจ้งความประสงค์ไว้)

8. อัตราค่าตีพิมพ์บทความ

วารสารยังไม่กำหนดค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ (ส่งบทความฟรี)

แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์
วารสารมนุษยวิชาการ

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....

ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งทางวิชาการ.....

ประเภทบทความ ☐ บทความวิจัย ☐ บทความวิชาการ ☐ บทความทบทวนวรรณกรรม

ชื่อบทความ (ภาษาไทย)

(English)

ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี) *บทความวิจัย ไม่เกิน 4 ท่าน, บทความประเภทอื่น ไม่เกิน 2 ท่าน*

1.

2.

3.

4.

หน่วยงานและที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

..... โทรศัพท์ E-mail LINE ID.....

“ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วม (ถ้ามี) ขอรับรองว่า บทความที่เสนอมานี้ ยังไม่เคยได้รับการตีพิมพ์และไม่ได้อยู่ระหว่างกระบวนการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นใด ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วมยอมรับหลักเกณฑ์การพิจารณาต้นฉบับ โดยยินยอมให้กองบรรณาธิการมีสิทธิพิจารณา ตรวจสอบต้นฉบับได้ตามที่เห็นสมควร และขอมอบลิขสิทธิ์บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ให้แก่วารสารมนุษยวิชาการ ในกรณีมีการฟ้องร้องเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์เกี่ยวกับภาพ กราฟ ข้อความส่วนใดส่วนหนึ่ง และ/หรือ ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความนี้ ถือเป็นความรับผิดชอบของข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วมแต่เพียงฝ่ายเดียว”

ลงชื่อ.....ผู้เขียน

(.....)

บทความวิจัย

ชื่อบทความภาษาไทย (TH SarabunPSK 20 pt.)

Title in English (TH SarabunPSK 18 pt.)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาไทย (16 pt. ตัวหนา)*¹, ผู้เขียนร่วม², ผู้เขียนร่วม**³ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาอังกฤษ (16 pt. ตัวหนา)¹, ผู้เขียนร่วม², ผู้เขียนร่วม³ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)³ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)³

First Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์อันดับแรก(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)*

Corresponding Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์บรรณกิจ(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)**

เว้น 1 บรรทัด

บทคัดย่อ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....(บทคัดย่อไม่เกิน 300 คำ).....

..... (TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

.....

(Before 6 pt.)

คำสำคัญ (18 pt.):;;(ขนาด 16 pt.)..... (3-5 คำ)

(Before 6 pt.)

Abstract (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....(Abstract ไม่เกิน 300 คำ).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

(Before 6 pt.)

Keywords (18 pt.):;;(ขนาด 16 pt.)..... (3-5 คำ)

(Before 6 pt.)

บทนำ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt.)

1..... (TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

2.....

3.....

ระเบียบวิธีวิจัย (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

ผลการวิจัย (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

อภิปรายผล (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

องค์ความรู้จากการวิจัย (16 pt.) (พร้อมภาพไดอะแกรมประกอบเนื้อหา)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

สรุป (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (References) (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.) อย่างน้อย 10 รายการ

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

บทความวิชาการ

ชื่อบทความภาษาไทย (TH SarabunPSK 20 pt.)

Title in English (TH SarabunPSK 18 pt.)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาไทย (16 pt. ตัวหนา)*¹, ผู้เขียนร่วม², ผู้เขียนร่วม**³ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาอังกฤษ (16 pt. ตัวหนา)¹, ผู้เขียนร่วม², ผู้เขียนร่วม³ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)³ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)³

First Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์อันดับแรก(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)*

Corresponding Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์บรรณกิจ(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)**

เว้น 1 บรรทัด

บทคัดย่อ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....(บทคัดย่อไม่เกิน 300 คำ).....

..... (TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

คำสำคัญ (18 pt.):;;(ขนาด 16 pt.)..... (3-5 คำ)

Abstract (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....(Abstract ไม่เกิน 300 คำ).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

Keywords (18 pt.):;;(ขนาด 16 pt.)..... (3-5 คำ)

บทนำ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

เนื้อเรื่อง (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

องค์ความรู้ใหม่ (16 pt.) (พร้อมภาพไดอะแกรมประกอบเนื้อหา)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

สรุป (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

เอกสารอ้างอิง (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.) อย่างน้อย 10 รายการ

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

บทวิจารณ์หนังสือ

ชื่อเรื่อง (TH SarabunPSK 20 pt.)

Title in English (TH SarabunPSK 18 pt.)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ - นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาไทย (16 pt. ตัวหนา)*¹, ผู้เขียนร่วม**²ชื่อ - นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาอังกฤษ (16 pt. ตัวหนา)¹, ผู้เขียนร่วม²ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,

First Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์อันดับแรก(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)*

Corresponding Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์บรรณกิจ(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)**

เว้น 1 บรรทัด

บทวิจารณ์หนังสือ

ผู้เขียน:

จำนวนหน้า:

ปีที่พิมพ์:

ครั้งที่พิมพ์:

สถานที่พิมพ์:

ภาพหน้าปกหนังสือ

เว้น 1 บรรทัด

บทนำ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

เนื้อหา (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

.....

บทวิจารณ์ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

สรุป (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.) อย่างน้อย 5 รายการ

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

วัตถุประสงค์ของศูนย์มนุษยวิชาการทางศาสนา

- 1) เพื่อให้บริการความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธีกรรมแก่สังคม
- 2) เพื่อประกอบพิธีวัฒนธรรมความเชื่อโบราณด้านฤกษ์พิธี/การสู่ขวัญ
- 3) เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้มานุษยวิทยาด้านบทความทางวิชาการ